

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԱԲԵԼԻ ՔԱՆ ՀԱԲԱՏԱՐԻՍ, ՄԻՇՏ ՀԵՏԵՒՈՂԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏԱՊԷՍ ԼԱԲԱՏԵՍ

Կանգնած ենք մեծ եղեռնի 94 ամեակի սեմին: Խորը երկիրդա-
ծուքեամբ, անպարփակելի դառնություններով և երկուստեքով
կր խոնարհիմք մեր մէկ ու կէս միլիոն գոհեբուն անթառամ շառաւիղի
առջեւ: Անոնք ինչպէս ֆանի հայ էին, ինչպէս պիտի ըսեր բանաստեղծ-
երգահանը: Անպարփակելի դառնութիւն մը կը պատէ մէկ մի հայու
ողջ էութիւնը, որովհետեւ անոնց թափած արիւնը արդարութիւն չի
տեսաւ, իրենց նահատակութեան ասդին, այսօր 94 տարիները ետէ՛,
Մէկ մի հայու մտորումները տակաւ կը սաստկանան, որովհետեւ հայ
ժողովուրդի դէմ գործադրուած և պատմականօրէն ապացուցուած
ճեղասպանութիւնը, նենգամտաբար, կեղծ ու պատիւր ֆաղափակ
շահատակութիւններու նշաւակ կը մնայ, այսօր ճեղասպանութեան 94
տարիները ետէ՛:

Բայց, ինչ ալ ըլլայի՞ն հանգամանքները, պատմութեան ընթացքը
կարելի պիտի չըլլայ կասեցնել: Ուշ կամ կանուխ, արդարութիւն պիտի
ըլլայ հայ ժողովուրդին:

Մեծ եղեռնէն ետէ՛ տասնամեակներ անտեսուեցաւ հայոց դէմ
գործադրուած ճեղասպանութիւնը, որ շնորհիւ տարուած հետեւո-
ղական աշխատանքներու, աստիճանաբար սկսաւ ուշադրութեան
առարկան դառնալ մեծ տէրութիւններուն:

Անոնք սկսան նանչնալ գայն: Ճանաչման գործընթացը կը
շարունակուի մինչեւ օրս: Անգամ ցեղասպանիմ թոռներն այսօր,
աշխարհահռչակ պատմաբաններու, գրողներու, մտաւորականներու
պատկառագրու փաղանգ մը՝ անարգանքի սիւնին կը գամեն իրենց
նախահայրերուն գործած ոնիրը հայ ժողովուրդի և մարդկութեան
դէմ: Աւելին, այն ինչ որ հայը չըրար, թուրք առաջատար մտաւորա-
կանութիւնը, անտեսելով ամէն հայաճանք, բռնութիւն ու պատիժ՝
ըրար ու տակաւին կը շարունակէ ընել: Ան, թուրք մտաւորականութիւնը
կը յամարէ պահանջել թուրք իշխանութիւններէն, ներողութիւն խնդրել
հայերէն, 1915-ին հայոց դէմ գործուած ցեղասպանութեան համար:
Անոնք կը պահանջեն եւ՝ հատուցել անոնց թափած արեան գինն ու
կորսնցուցած նիւթա-բարոյական անգնահատելի կորուստները:

Ի՞նչ է Թուրքիոյ փնտռածը:

Փակագծի մէջ անգամի մը համար եւս դիտել տանք, քէ Թուրքիա
ունի, որպէս անդամ եւրամիութիւն մուտք գործելու հիմնախնդիր, որ
կը հանդիպի լուրջ խոչընդոտներու՝ Կիպրոսի հիւսիսային
տարածքներու բռնագրաման, Հայոց ցեղասպանութեան ուրացման և
երկրէն ներս տիրող հակաժողովրդավարական կարգավիճակին
պատճառաւ: Եւրամիութիւնը կը պահանջէ անոնց սրբագրումը:
Երկրորդ՝ Թուրքիա ունի հարաւային Կովկասը, համագործակցութեան
և տնտեսական զարգացման պիտակի տակ իր հակակշիռն տակ
առնելու մեծամտութիւնը: Երրորդ՝ Թուրքիա ամէն գնով ունի
Հայաստանի հետ իր յարաբերութիւնները բարելուելու հարցը,
պայմանաւ սակայն, որ օրակարգէ դուրս բերուի հայոց պահանջա-
տիրութիւնը: Լեռնային Ղարաբաղի հիմնահարցը լուծուել ի շահ
Ատրպէյճանին:

Ինչ ալ ըլլան Թուրքիոյ հեռանկարները, այսօրուան դրութեամբ,
հայոց դէմ գործուած ճեղասպանութեան ճանաչման գործընթացը իր
դրական ընթացքի մէջ է, այն իմաստով, որ մերժումի դրոշակակիր
երկիր նկատուող Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու նախագահ
Օպամա, Անգարայի խորհրդարանի բեմահարթակէն, ֆողարկեալ
տարագով բացայայտեց հայոց տուած իր խոստումին տէրը մնալու
յանձնառութիւնը: Այո, ինչպէս պիտի բարձրաձայն ըսէր Պարագ
Օպամա, «ամէն պետութիւն պիտի կրէ իր անցեալի պատասխանա-
տուութիւնը»: Այսօր, Թուրքիա, 1915-ին ցեղասպանութիւն գործած էր
հայոց դէմ, ուստի ան ստանձնելու էր իր գործած ահաւոր ոնիրին
ամբողջական պատասխանատուութիւնը:

Աշխարհով մէկ նանչնուած իրողութիւն է այսօր, որ ԱՄՆ, իր
առաջին դէմքով «ճեղասպանութիւնը» նանչնալով ըլլալը, տակաւին չի
պաշտօնականացնել, անիկա հետեւանքն է պետական շահերու
պաշտպանութեան գործընթացի, որ ժամանակաւոր բնոյթ ունի,
պարզապէս:

Տակաւին իր դերին մէջն է «Ժամանակ» գործօնը, որ անշուշտ իր
լրումին պիտի յանգի ուշ կամ կանուխ:

Մեր մտահոգութիւնն այլ է, ամէն պարագային: Անիկա կը
գուրդորուի հայ-թուրք յարաբերութիւններու կարգաւորման
ուղղութեամբ ընձեռնած աշխատանքներուն:

Բազմաթիւ առիթներով դիտել տուած ենք, քէ Թուրքիա,
հիմնականին մէջ, այդ յարաբերութիւններու պարագան պայմա-
նաւորած է, ինչպէս դիտել տրուեցաւ վերի պարբերութիւններուն մէջ:

ՄԱՅԻՍ 1-ԻՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԵՋ ԵՐԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼՈՒ ՆՊԱՏԱԿՈՎ ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԻՄՈՒՍԸ ՄԵՐԺՈՒԱԾ Է

Երեւանի քաղաքապետարանը
արգիլած է Հայ Ազգային Գոնկրէ-
սին անդամակցող Սոցիալ Դեմոկ-
րատ Հնչակեան Կուսակցութեան դե-
կարար Լիւդմիլա Սարգսեանի դի-
մումը՝ Մայիսի 1-ին Մատենադա-
րանին մօտ տեղի ունենալիք ընդդի-
մադրութեան հանրահաւաքէն յետոյ
երթ կազմակերպելու նպատակով:

«Երթի անցկացումը էապէս
կը խաթարի Երեւան քաղաքի բնա-
կանոն կենսքը», - «Ազատութիւն»
ուստիոկայանի պատճառաբանած
է քաղաքապետարանի կազմակեր-
պատեսչական բաժնի պետի տեղա-
կալ Իրինա Գրիգորեանը:

Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակ-
եան Կուսակցութեան ատենապետ
Լիւդմիլա Սարգսեանի կարծիքով,
սակայն, երթի արգիլելու պատճա-
ռը բացառապէս քաղաքական է. -
«Երթը ամէն ընդդիմադիր կու-
սակցութեան յայտի պարագայում
պիտի մերժուէր: Որովհետեւ երթի
հզօրութիւնը սարսափեցնում է
այսօր գործող իշխանութիւննե-
րին, յատկապէս Մայիսի 31-ի ընտ-

րութիւններին առաջ»:

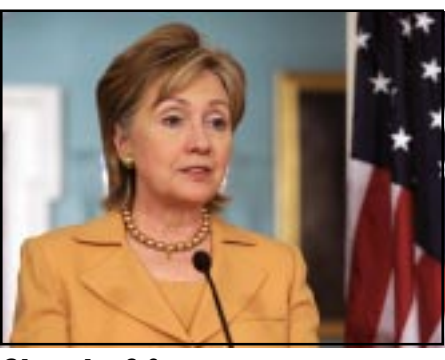
Սարգսեան աւելցուցած է, որ
երթ տեղի պիտի ունենայ ամէն
գնով. - «Մենք երթեր ենք անց-
կացրել նոյնիսկ այն պարագայում,
երբ հանրահաւաքն էլ է մերժուել:
Իսկ ինքնաբոլի երթի պարագա-
յում, մենք, որպէս Հայաստանի
Հանրապետութեան քաղաքացիներ,
կը մասնակցենք այդ երթին»:

Հայ Ազգային Գոնկրէսի հա-
մակարգող Լեւոն Զուրաբեան «Ազա-
տութիւն» ուստիոկայանին ըսած է,
որ Մայիսի 1-ի գանգուածային
միջոցառումներու առանցքը պի-
տի ըլլայ սոցիալական խնդիրնե-
րը. - «Մայիսի 1-ին մենք անելու
ենք մեր հանրահաւաքը: Դա յա-
տուկ խորհրդանշական բնոյթ ու-
նի, մեզ միանալու են բազմաթիւ
մարդիկ, որոնք արդէն դնում են
հարցեր, կապուած իրենց սոցիալ-
տնտեսական վիճակի հետ: Ուստի
մենք այդ օրը բաւական մեծ ու-
շադրութիւն ենք դարձնելու սոց-
իալական իրաւունքների համար
մղուող պայքարին»:

ՀԻԼՈՐԻ ՔԼԻՆԹԸՆ. - «ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԹՈՒՐԲԻԱ ԿՈՒԶԵՆ ՄԵՐ ԱԶԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ»

Միացեալ Նահանգներու պե-
տական քարտուղար Հիլըրի Գլին-
թըն Ապրիլ 22-ին անդրադարձած
է հայ - թրքական յարաբերու-
թիւններուն, ինչպէս նաեւ Ղարա-
բաղեան հարցին:

Ամերիկեան Գոնկրէսի ներ-
կայացուցիչներու Տան արտաքին
յարաբերութիւններու յանձնաժո-
ղովին կողմէ կազմակերպուած
լսումներու ընթացքին պետական
քարտուղարը, մասնաւորապէս, ըսած
է. - «Ես կը կարծեմ, որ յարաբե-
րութիւնները դասաւորելու եւ սահ-
մանները բանալու՝ Թուրքիոյ ու
Հայաստանի քայլերը կ'ստեղծեն
աւելի նպաստաւոր միջավայր, դի-
մակայելու այդ ընդհանուր ողբեր-
գական պատմութիւնը: Թուրքիոյ
ու Հայաստանի կառավարութիւն-
ները կ'ուզեն, որ Միացեալ Նա-

Պետական քարտուղար
Հիլըրի Գլինթըն

հանգները աջակցի եւ քաջալերէ
իրենց՝ հաշտեցման ջանքեր գոր-
ծադրելու համար: Այդ խնդրան-
քէն յետոյ ե՛ւ նախագահը, ե՛ւ ես
ամբողջովին կ'աջակցինք իրենց:

ԼԻԲԱՆԱՆ ՇՔԵՂ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԵԱՄԲ ՆՇՈՒԵՑԱԲ ՀԱՅԱԿԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 40-ԱՄԵԱԿԸ Պէպօ Սիմոնեան Պարգևատրուեցաւ Լիբանանի Կրթական Նախարարութեան Մետալով

Ուրբաթ, 17 Ապրիլի, 2009,
Պէյրութի էջրէֆիէի «Արարատ-
եան» սրահին մէջ հանդիսաւոր
կերպով նշուեցաւ հայկական Կրթա-
կան Բարեսիրական Միութեան
Հիմնադրութեան 40-ամեակը: Զեռ-
նարկի հովանաւորն էր Լիբանանի
Կրթութեան նախարար Տիկ. Պահ-
իա Հարիրի:
Հ.Կ.Մ.ի քառասնամեայ գոր-

ծունէութեան մասին խօսեցաւ դար-
մանատուներու ընդհանուր տնօրէն
Սարգիս Նաճարեան: Իսկ Սահակ-
եան Լիսէի ազգօգուտ գործունէու-
թեան մասին հանգամանաւոր կեր-
պով անդրադարձաւ Ս.Դ.Հ.Կ. Վա-
րիչ Մարմնի անդամ Կիրակոս Թիւ-
թիւնճեան:

ՎԱՅԱՏԱՆԵԱՆ ՄԱՍԻՍ

ԹԵՐԵԻՍ ԱՄԵՆԱԷԱԿԱՆ ՎԱՐՅՈՂ, ՈՐ ՊԵՏՔ Է ՏԱԼ ՍԵՐԺ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻՆ

Նախագահի պաշտոնում իր աշխատանքի մեկ տարուայ ամփոփման կապակցությամբ տուած ասուլիսի ընթացքում խօսելով «Հասակացուածութեան» պատը քանդելու մասին, Սերժ Սարգսեանը յայտարարեց, թէ ինքն ամէն ինչ արել է այդ ուղղութեամբ, յամենայն դէպս արել է այն, ինչ գիտէր եւ կարող էր: Սակայն թերեւս այս պարագայում կարեւորն այն չէ, թէ ինչ է արել Սարգսեանը պատը քանդելու ուղղութեամբ: Այդ հարցը թերեւս անիմաստ է այն պարզ պատճառով, որ Սարգսեանի արածը տեսանելի է բոլորի համար, եւ ամէն մէկը ինքը գիտէ եւ տեսնում է, թէ իրականում ինչքան է քանդուել այդ «Հասակացուածութեան պատ» կոչուածը, որ շրջանառութեան մէջ դրեց հենց ինքը Սերժ Սարգսեանը նախագահի պաշտոնը ստանձնելու արարողութեան ընթացքում:

Ինչպէս որ ինչ է արել Սերժ Սարգսեանը, որ այդ պատը չձեւաւորուի: Սա է, որ հասարակութեան համար թերեւս մնում է անյայտ: Բանն այն է, որ Սերժ Սարգսեանն առայժմ այդպէս էլ չի խօսել այդ պատի ձեւաւորման գործում իր մասնակցութեան աստիճանի մասին: Հետեւաբար այդ առումով ամենից էական հարցը, որ պէտք է տալ Սերժ Սարգսեանին, եթէ իհարկէ նա երբեք է ասուլիս հրաւիրել եւ պատրաստ լինի պատասխանել ոչ թէ նախապէս տրուած եւ նախագահի նստավայրի համաձայնութիւնը ստացած, այլ յանպատրաստից հարցերի, դա այն է, թէ օրինակ ինչ էր անում Սերժ Սարգսեանը 2008 թուականի Մարտի 1-ին:

Նա այդ օրը երկրի արդէն պաշտօնապէս ընտրուած նախագահ էր, նաեւ գործող վարչապետ, խորհրդարանում բացարձակ մեծամասնութիւն կազմող քաղաքական ուժի ղեկավար: Ինչ էր անում Սերժ Սարգսեանը, որպէսզի տեղի չունենար Մարտի 1-ի ողբերգութիւնը: Արդեօք նա մասնակցել է իշխանութեան գործողութիւնների վերաբերեալ որոշումների կայացմանը, արդեօք նա ունեցել է իշխանութեան որեւէ որոշման կապակցութեամբ առարկութիւն, արդեօք նա փորձել է անձամբ կոնտակտի մէջ մտնել

ընդդիմութեան առաջնորդ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ: Ինչ է արել Սերժ Սարգսեանը Մարտի 1-ին, որ իրադարձութիւնների այդօրինակ ընթացքը կանխուի եւ իր նախագահութիւնը «չպակուի» արիւնով:

Այ դա է պէտք պարզել, որովհետեւ Սերժ Սարգսեանի այդ օրուայ գործողութիւններն են լինելու թերեւս այն լակմուսի թուղթը, որի վրայ պատկերանալու է նրա մէկ տարուայ նախագահութեան պատկերը: Այլապէս ստացուած է, որ Սերժ Սարգսեանն ինչ որ մի շատ եւանդ ժառանգութիւն է ստացել, իհարկէ նրա տարիների գինակից Ռոբերտ Քոչարեանը Մարտի 1-ի իր գործողութիւններով թերեւս ամենից մեծ վնասը հասցրեց Սերժ Սարգսեանի ապագայ նախագահութեանը: Բայց ինչ է արել Սերժ Սարգսեանն այդ ժառանգութիւնից խուսափելու համար: Չէ որ նա կարող էր, չէ որ ունէր իշխանական բաւարար լծակներ՝ խորհրդարան, կառավարութիւն:

Թէ չէ ստացուած է, որ Սերժ Սարգսեանին նախագահի պաշտօնը ստանձնելու հնարաւորութիւն ընձեռեց հենց «Հասակացուածութեան պատի» շինարարութեանը մասնակցելը, կամ դրան լուռ համաձայնութեամբ հետեւելը, իսկ նախագահի պաշտօնում էլ Սերժ Սարգսեանն այդ «Հասակացուածութեան պատը» դարձնում է իր պաշտօնավարման անարդիւնակտութեան արդարացւած միջոց: Բանն այն է, որ «Հասակացուածութեան պատը» չքանդելու համար Սերժ Սարգսեանը մեծ պատասխանատուութիւն չի կրում, առաւել եւս, որ ինքն էլ ասում է՝ «Ինչ կարող էի, արել եմ, օգնէք ինձ անելու մնացածը»: Բայց ահա «Հասակացուածութեան պատի» շինարարութեան համար պատասխանատուութիւն չկրելը ուղղակի անհնար է, ու թերեւս հենց դրա համար է, որ Սերժ Սարգսեանը չի ասում, թէ ինքը կոնկրետ ինչ է արել այն օրը՝ Մարտի 1-ին, երբ վերջին ու կարծես թէ ամենաորոշիչ «աղիւսը» դրուեց «Հասակացուածութեան պատին»:

ՅԱԿՈՒ ԲԱՆԱԷԱՆ
«ԼՐԱԳԻՐ»

«ՎԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ» ԸՆՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Իլհամ Ալիեւի բանակցութիւնները ՌԴ նախագահի հետ, որին հետեւելու են Սերժ Սարգսեանի եւ Ալի Բաբաջանի այցերը Մոսկուա, վերջինիս ակտիւ շփումները Երեւանում ՌԴ արտգործնախարար Լաւրովի հետ ցոյց են տալիս, որ տարածաշրջանում ստեղծուած փխրուն status quo-ն մօտ ժամանակներս փոխուելու է: Աւելի ճիշդ, շարունակելու է փոխուել, որովհետեւ անցած տարուայ Օգոստոսին Վրաստանում տեղի ունեցած պատերազմից եւ ՌԴ-ի կողմից՝ Հարաւային Օսեթիայի ու Աբխազիայի ճանաչումից յետոյ խօսել ինչ-որ «սառեցում» իրավիճակների մասին, կարծես թէ, անիմաստ է: Այստեղ պէտք է, հաւանաբար, մէկ անգամ եւս արձանագրել, որ նրանք, ովքեր 1997 թուականին կողմ էին արտայայտուած դարաբաղեան հակամարտութեան «սառեցմանը», ճիշդ դուրս եկան միայն գուտ ձեւականօրէն: Այո, պատերազմ, բարեբախտաբար, չի սկսուել, բայց դա ամենեւին չի նշանակում, որ չի փոխուել ուժերի յարաբերակցութիւնը: Այն փոխուել է, եւ՝ ամենեւին ոչ մեր օգտին:

Ինչպէս արդէն գրել էի, ամենամտահոգիչ երեւոյթը, որն այսօր առկայ է տարածաշրջանում, այն է, որ Թուրքիային եւ Ադրբեջանին յաջողուել է մէկ «փաթեթի» մէջ հաւաքել տարբեր խնդիրներ. 1/ ցեղասպանութեան ճանաչումը, 2/ հայ-թուրքական յարաբերութիւնների կարգաւորումը, 3/ Ղարաբաղի խնդիրը: Հենց այդ հայեցակարգային մօտեցման վրայ են հիմնուած Միջազգային ճգնաժամային խմբի (ՄՃԽ) վերջին առաջարկները՝ «Opening Minds, Opening Borders» պերճախօս վերնագրով (տես՝ <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=6053&l=1>): Այդ փաստաթուղթը կարծես թէ նուիրուած է միայն հայ-թուրքական յարաբերութիւններին, բայց դրանք այնքան են շողկապուած երկու մնացած հարցերի հետ, որ պարզ է դառնում՝ դրանից հնարաւոր չէ խուսափել: Օրինակ, Թուրքիայի կառավարութեանը խորհուրդ է տրուում խուսափել Հայաստանին սպառնալուց կամ պատժելուց՝ այն բանի համար, որ

արածում է իր դէմ փոռած մարգագետնի խտրը եւ չի մտածում ոչ յարգանքի մասին, ոչ մեծարման, ոչ փառքի: Բանգի գերխնդիրն արածելն է:

Բնական է, ուրեմն, որ հայոց մշակույթը արօտավայր պատկերացնող գրողը, երգիչը, նկարիչը, դերասանը... մի խօնքով՝ արօտավայրի արուեստագէտը, իշխանաւորին քծնող ստահակը այսօր արժանանում է, լաւագոյն դէպքում՝ զգուանքի: Մի՞թէ հնազանդ չէ, որ հասարակութեան մէջ նուազել է ներդրամտութիւնը նրանց հանդէպ, փոխարէնն աւելացել է անհանդուրժողականութիւնը: Մի՞թէ զգաստացնող չէ, որ քեզ կամ յարգում են, կամ արհամարհում, կամ սիրում եւ գնահատում են, կամ զգուած եւ արգահատում, կամ պարտադրում են, կամ փնտրում... Ո՞րն են սրանցից. որոշիւր ինքը: Որոշիւր՝ մի՞թէ արօտավայրը քաղցր է այնքան, որ այն փոխյատուցուի քո հանդէպ զգուանքով, ատելութեամբ ու թշնամանքով, որ քո ժողովուրդը այլեւս չհանդուրժի քեզ: Մերժի:
ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ
«ՏԱՐԵԳԻՐ»

երրորդ երկրները որոշումներ են ընդունում կամ յայտարարութիւններ են անում ցեղասպանութեան վերաբերեալ: Իսկ Հայաստանի կառավարութեանը «սիմետրիկ» առաջարկ է արուած՝ խուսափել ցեղասպանութեան ճանաչման հետ կապուած յայտարարութիւններից եւ գործողութիւններից, որոնք կարող են բորբոքել Թուրքիայում հասարակական կարծիքը ներկայիս գործընթացի (այսինքն՝ հայ-թուրքական հաշտեցման) դէմ:

Պարզ է, որ ոչ միայն ես, այլեւ աշխարհում որեւէ հայ չէր ցանկանայ, որ Հայաստանի կառավարութիւնը բանակցի նման դրոյթների շուրջ: Գուցէ ճիշդ այդպիսի ձեւակերպումներով խնդիրներ դրուած չեն հայ-(ուռու-ադրբեջանա)-թուրքական բանակցութիւնների սեղանին, բայց, յիշեցնեմ, որ ՄՃԽ-ն իր առաջարկութիւնները օգից չի վերցնում՝ այդ կազմակերպութեան փաստաթղթերն առնուազն արտացոլում են բանակցութիւնների տրամաբանութիւնը: Իսկ այդ տրամաբանութեան համաձայն, ցեղասպանութիւնը դառնում է քաղաքական սակարկութիւնների առարկայ, եւ պատճառը մեր իշխանութեան վերջին 11 տարուայ դիրքորոշումն է՝ դնել ցեղասպանութեան ճանաչումը (վերաքաղաքական, ազգային խնդիրը) Հայաստանի պետական քաղաքականութեան առանցքում: Այդ «ազգային-հայրենասիրական» դիրքորոշման պտուղներն են, որ մենք այսօր քաղում ենք:

ԱՐԱՄ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
«ԱՌԱԻՕՏ»

ՍԵՐՉԻՇԽԱՆԱԿԱՆ ԱՐՕՏԱՎԱՅՐԵՐՈՒՄ

Գրողին, երգչին, նկարչին, դերասանին, մէկ բառով՝ արուեստագէտին, Հայաստանում կամ ճանաչելու ու մեծարել են, սիրել ու յարգել են, փառաբանել ու պաշտել են, կամ չեն ճանաչել ու չեն մեծարել, չեն սիրել ու չեն յարգել, չեն փառաբանել ու չեն պաշտել:

Չի եղել այնպէս, որ Հանդուրժեան: Որ զգուեն ու ատեն: Որ վտանգ զգան նրանից: Որ արգահատանքով վերաբերուեն: Որ թշնամի համարեն նրանց: Թշնամի՝ հասարակութեանը մասնաւորապէս, եւ արուեստին՝ ընդհանրապէս:

Հիմա՝ շուկայական յարաբերութիւնների գերիշխանութեան մեր օրերում, կտրուկ փոխուել է արուեստագէտի հանդէպ «հաստատագրուած» վերաբերմունքը: Հիմա աներեւակայելի մեծ կարիք կայ պաշտամունքի արժանի արուեստագէտի, բայց կարծես չկայ այդ արուեստագէտը. կամ լքել է ապրողներին, կամ անտեսուած է այլեւայլ պատ-

ճառներով, կամ հանգամանքներն են աննպատ, որ ի յայտ գայ:

Փոխարէնը Հայաստանը հիմա ողողուած է ապշեցուցիչ յաւակնութիւններ ունեցող միջակութիւններով, չենք վարանում ասել՝ արհեստավարժ տականքներով, արուեստի հերն անիծող ստահակներով, հանճարեղ ապաշնորհներով, շնորհաշատ քծնողներով, աննկուն զագրանքներով: Հենց սրանք են վխտում բոլոր բեմերում՝ իշխելով հանդիսատեսի ճաշակին, սրանք են եթերում՝ իրենց տափակ ճամարտակութիւններով ներխուժում իւրաքանչիւր տուն իւրաքանչիւր ալիքով, սրանք են մոնոլոլ-թաթարական քարոզարշաւների պճնուած առաջամարտիկները բոլոր ընտրութիւններում եւ հանդիսութիւններում: Սրանցից իւրաքանչիւրը, որը գրեթէ բոլոր լրագրողներին, բոլոր պրոպագանդիստներին ու ազդեցատուներին համար այլեւս ոչ թէ «որ»-ն է, այլ՝ «ով», կովի ջանասիրութեամբ

Մասիս
ՄԱՍԻՍ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ
ՊԱՇՏՕՆԱԹԵՐԹ
ՍՈՑԻԱԼ ԴԵՄՈԿՐԱՏ ԶՆՁԱԿԵԱՆ
ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Արեւմտեան Ամերիկայի Շրջանի
ԽՄԲԱԳԻՐ
ՏՕԹԹ. ԱՐՇԱԿ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ
ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄ
ԳԱՐԻԷԼ ԹՈՒՂՅԵԱՆ
ՍԱՅԱԿ ՍՈՒԹՅԱՆ
ՏՕԹԹ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԱՂԵԱՆ
ՎԱԶԳԵՆ ԽՈՏԱՆԵԱՆ
ՅԱՐՈՒԹ ՏԵՐ ԴԱԻԹԵԱՆ

ՎԱՐՉԱՎԱՆ ԲԱԺԻՆ
ԼԵՆԱ ՍԱՆՈՒԿԵԱՆ
Ղեռ. (626) 797-7680
Ֆաքս. (626) 797- 6863
E-Mail: massis2@earthlink.net
<http://www.massisweekly.com>

MASSIS Weekly
Organ of the Armenian Social Democratic Hunchakian Party of Western USA
1060 N. Allen Ave.
Pasadena, CA 91104
Phone: (626) 797-7680
Fax: (626) 797-6863
(USPS 667-310) (ISSN 0744-334X)
Published Weekly
Except Two Weeks in August
ANNUAL SUBSCRIPTION RATES:
USA \$50.00, Canada \$60 (Second Class), \$75.00 (Air Mail)
Overseas \$85.00 (2nd Class Mail), \$125.00 (Air Mail).
All payments must be made in US funds & Drawn on US banks.
Periodicals Postage Paid at Pasadena CA.
Please Send Address Change To
MASSIS WEEKLY
1060 N. Allen Ave.
Pasadena, CA 91104

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄՕՏ

«Արցախ-Հայաստան միացում», «Հող յանձնողը դաւաճան» վանկարկումներով Ապրիլ 22-ին ՀՀ Արտաքին Գործերի նախարարութեան մօտ էին հաւաքուել «Միացում» ազգային նախաձեռնութեան անդամները:

Ցուցարարներէն մին կ'արտայայտէ իր բողոքը

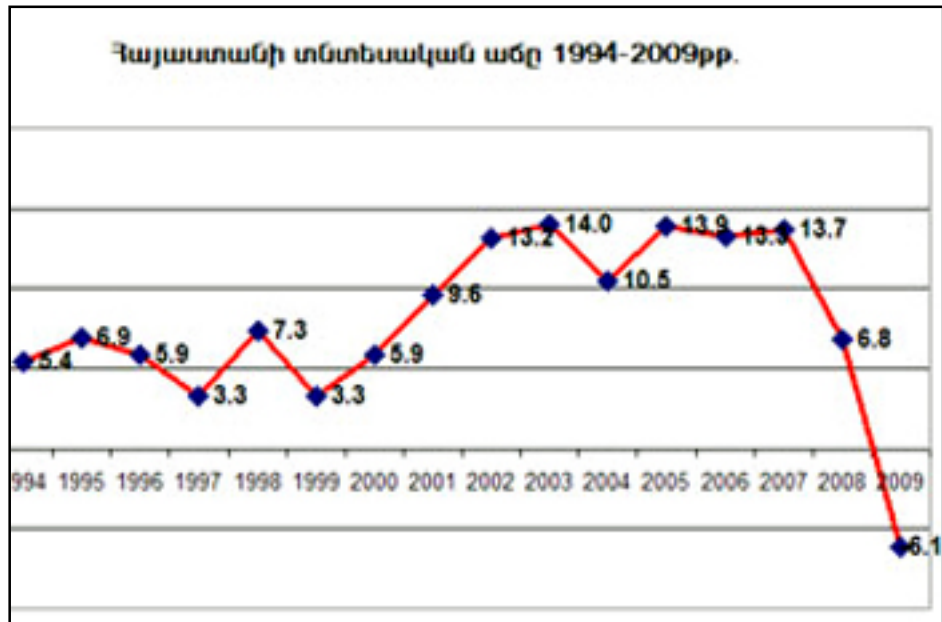
Ամիսներ շարունակ «Միացում» ազգային նախաձեռնութեան անդամները ցանկանում են հանդիպել ՀՀ արտգործնախարար Էդուարդ Նալբանդեանի հետ: Սակայն հանդիպումը շարունակ մերժուում է՝ պատճառաբանութեամբ, թէ վերջինս զբաղուած է: Նախաձեռնութեան անդամներին առաջարկուում է հանդիպում երկրորդական կամ երրորդական պաշտօնեաների հետ:

Թուշիի առանձնակի դնդի հրամանատար Ժիրայր Սեֆիրեանը նշեց, որ այսօր նախարարից իրենց պահանջը միայն ընդունելութիւնը չէ, այլ նաեւ Արցախի խնդրի հետ կապուած զարգացումները, որոնք ընթանում են ի վնաս հայերի եւ որոնց «դէմը պէտք է առնենք»:

«Այսօր հայերը բանակցութեան սեղանին են նստում այլեւս զիջելու ոչ մի բան չունենալով, որովհետեւ արդէն զիջման պատրաստակամութիւն չկայ, բանակցութիւնն էլ անհեթեթ է, եւ դրա վնասները մենք ապագայում ենք ստանալու», - կարծում է Ժիրայր Սեֆիրեանը:

Թուրքիայի հետ յարաբերութիւնները մէջ մտնել եւ դրանից շահ ակնկալելը, ըստ Սեֆիրեանի, կը լինի միամտութիւն եւ ճանապարհները բացելուց միայն հակառակորդն է օգտուելու: «Մենք միշտ պէտք է յիշենք, որ Թուրքիան սովորական հարեւան չէ, թշնամի հարեւան է», - ասում է նա:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿՈՒՄԸ ԿԱԶՄԵԼ Է 6.1%

Այս տարուայ առաջին եռամսեակում ՀՀ տնտեսութեան աճը կազմել է 93.9%, ինչը նշանակում է, որ արձանագրուել է տնտեսութեան անկում 6.1%-ով: Այդ մասին է վկայում Ազգային վիճակագրական ծառայութեան (ԱՎԾ) հրապարակած հարորդագրութիւնը: Անկում են ապրել տնտեսութեան բոլոր հիմնական ոլորտները, բացի մանրածախ առեւտրի շրջանառութիւնից, որը կազմել է 192.9 մլրդ դրամ՝ տարեկան կտրուածքով արձանագրելով 3.9% աճ: Ամենախոշոր անկումը գրանցուել է շինարարութեան ոլորտում՝ 21.9% (ծաւալը՝ 40.1 մլրդ դրամ): Արդիւնաբերութեան ոլորտը անկում է ապրել 9.5%-ով (ծաւալը՝ 133.1 մլրդ դրամ), որից միայն էլեկտրաէներգիայի արտադրութիւնը՝ 16.2%-ով (ծաւալը՝ 1.4 մլրդ դրամ): Գիւղատնտեսութեան ոլորտի անկումը կազմել է 5.1% (ծաւալը՝ 39.6 մլրդ դրամ), իսկ ծառայութիւններին՝ (առանց մանրածախ առեւտրի) 0.7%-ով (ծաւալը՝ 157.5 մլրդ դրամ):

է 5.3%-ով: Բայց յիշեցնենք, որ սրանք պաշտօնապէս գրանցուած գործազուրկների ցուցանիշներն են, եւ չեն արտացոլում իրական պատկերը:

Բաւական տխուր պատկեր է ստացուում արտաքին առեւտրաշրջանառութեան ցուցանիշների վերլուծութեան արդիւնքում. ընդհանուր առեւտրաշրջանառութիւնը նուազել է 27.7%-ով՝ կազմելով 782 մլն դոլար: Ընդ որում, 47.3%-ով նուազել է արտահանումը՝ կազմելով 123.4 մլն դոլար եւ 22.2%-ով՝ ներմուծումը՝ կազմելով 658.5 մլն դոլար: Այսպիսով առաջին երեք ամիսների տուեալներով ներմուծումը գերազանցում է արտահանմանը աւելի քան 5.3 անգամ, ինչը աննախադէպ ցուցանիշ է, եւ վկայում է առեւտրային հաշուեկշիռի վիճակի վատթարացման մասին:

Ֆինանսական ճգնաժամի պայմաններում, երբ արտասահմանից ստացուող տրանսֆերտների կտրուկ անկման վտանգ կայ (Յունուար-Փետրուար ամիսներին արդէն գրանցուել է 25-30% տարեկան անկում), առեւտրային հաշուեկշիռի վատթարացումը կարող է առաջացնել հայկական դրամի հետագայ արժեզրկման լուրջ ռիսկեր:

ՀԱՅ-ԹՈՒՐԿԱԿԱՆ ՀԱՇՏԵՑՈՒՄԸ ՊԵՏՔ Է «ԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ԼԻՆԻ» ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍԱՐ

«ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ ՌԱՏԻՕ»: Հայ Ազգային Կոնգրէսի համակարգող Լեւոն Զուրաբեանի կարծիքով, հայ-թուրքական յարաբերութիւնների կարգաւորումը պէտք է, առաջին հերթին, ընդունելի լինի Հայաստանի հասարակութեան համար:

Հայ Ազգային Կոնգրէսի համակարգող Լեւոն Զուրաբեան

«Ես բնական եմ համարում, որ այդ բանակցութիւններում կարող է առաջնութեամբ ապահովուել միայն մէկ դէպքում, եթէ Հայաստանի հասարակութիւնը ընդունի այս հաշտեցումը», - «Ազատութիւն» ռադիոկայանի հետ զրոյցում ասաց Զուրաբեանը: - «Այս առումով, ես կարծում եմ, որ Հայաստանի իշխանութիւնները վստահութիւն չեն ներշնչում, որովհետեւ, եթէ նրանք ցանկանում են այս ծրագրի համար ապահովել հասարակութեան աջակցութիւնը, նրանք առաջին հերթին պէտք է ապահովեն Հայաստանում ազգային հաշտեցման խնդիրը»:

մտնում է արդեօք յետընտրական զարգացումների հետեւանքով անազատութեան մէջ յայտնուած անձանց խնդիրը միջազգային հանրութեան ուշադրութեան կենտրոնում, Լեւոն Զուրաբեանը պատասխանեց. - «Ես վստահ եմ, որ գտնուում է միջազգային հանրութեան ուշադրութեան կենտրոնում: Ուղղակի մի խնդիր կայ. այն է, որ Հայաստանի իշխանութիւնները փորձում են օգտագործել հայ-թուրքական հաշտեցման գործընթացը եւ Լեւոնային Ղարաբաղի խնդրի կարգաւորման գործընթացը որպէս գործիք, Հայաստանում ժողովրդավարութիւնը ոչնչացնելու նպատակով: Այսինքն, նրանք միջազգային հանրութեանը ասում են հետեւեալը, մենք այսպիսի մեծ գործ ենք անում, դա պէտք է հնարաւորութիւն ստեղծի, որ դեմոկրատական աշխարհը աչքեր փակի որոշ բռնաճնշումների վրայ, որոնք Հայաստանի իշխանութիւնները կատարում են Հայաստանում: Բնականաբար, նման գործընթացը մենք չենք կարող ընդունել»:

«Միայն այն փաստը, որ 56 քաղաքապետներին այսօր դեռ մնում են բանտերում, նշանակում է, որ այդ պատերազմը սեփական ժողովրդի նկատմամբ այս կառավարութիւնը շարունակում է, - լաւեւեց ընդդիմադիր ուժի ղեկավարներ կայացուցիչը:

Հայ Ազգային Կոնգրէսի ներկայացուցիչների եւ ԵԱՀԿ-ի Մինսկի խմբի համանախագահ Մեթիւ Բրայցայի հանդիպման ժամանակ, ի թիւս այլ հարցերի, քննարկուել են նաեւ Հայաստանի ներքաղաքական իրավիճակին առնչուող հարցեր: Հարցին, թէ այդ հանդիպումից ստացուած տպաւորութեամբ,

ԸՆԴՈՒՆՈՒԹԻՒՆԸ ԴԻՄԵԼ Է ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

Ընդդիմութեան ներկայացուցիչները հակասահմանադրական եւ հակաօրինական են որակում Երեւանի աւագանու ընտրութիւնների ժամանակացուցում ամրագրուած այն դրոյթը, ըստ որի յառաջիկայ ընտրութիւններում քուէարկութեան իրաւունք ունեն նաեւ մայրաքաղաքի որեւէ համայնքում առնուազն 1 տարուայ հաշուառում չունեցող անձինք:

յանձնաժողովի ժամանակացուցի տուեալ դրոյթն ու պարզաբանումները հակասում են Ընտրական օրենսգրքի 2-րդ յօդուածով սահմանուած պահանջներին, ըստ որի տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրութիւններին մասնակցելու իրաւունք ունեն համապատասխան համայնքում առնվազն 1 տարուայ հաշուառում ունեցողները, եւ յիշատակուած չէ ընտրութիւններից օրեր առաջ հաշուառուելու հնարաւորութիւնը: Նրանք պնդում են, որ հակասութիւն կայ նաեւ Ընտրական օրենսգրքի 2-րդ եւ 10-րդ յօդուածների միջեւ, ինչը իշխող կուսակցութեանը յառաջիկայ ընտրութիւններում կեղծիքներ իրականացնելու լայն հնարաւորութիւններ կարող է տալ:

Ըստ ժամանակացուցի 10-րդ յօդուածի, Երեւանում հաշուառում չունեցող քաղաքացիները ընտրութեան օրից 21 օր առաջ կարող են ընտրացուցակներում ընդգրկուելու յայտ ներկայացնել համայնքի ղեկավարին, կամ 15 օր առաջ դիմել լիազօր մարմնին, ստանալ հաշուառում եւ ընտրութեան օրը քուէարկել: Կենտրոնական ընտրական յանձնաժողովում Հայ Ազգային Կոնգրէսը (ՀԱԿ) ներկայացնող Պատուական Յովակիմեանը, ինչպէս նաեւ աւագանու թեկնածուներ Արտակ Զէյնալեանը եւ Ռուբէն Թորոսեանը, իրենց հայցին մերժում ստանալով վարչական դատարանում, Ապրիլի 16-ին ՀԱԿ-ի անունից դիմել են Սահմանադրական դատարան:

«Այսինքն, հենց այսօրուանից սկսած կարող են արդէն բերել մարդկային խմբեր՝ 50 հազար մարդ մի տեղից բերել, ասել՝ եկէք ընտրէք պարոն Բեգլարեանին», - նշեց Ռուբէն Թորոսեանը:

«Մենք գտնում ենք, որ հաշուառում չունեցող քաղաքացիները, Երեւանի աւագանու ընտրութեանը մասնակցելով, խախտում են Երեւանի բնակչի, Երեւանի հաշուառում ունեցող քաղաքացու իրաւունքները», - այսօր լրագրողների հետ հանդիպման իրենց քայլը մեկնաբանեց Պատուական Յովակիմեանը: Ընդդիմադիրների հիմնաւորմամբ, Կենտրոնական ընտրական

Նոյն մտահոգութեամբ յառաջիկայ օրերին դատարան, այնուհետեւ նաեւ Սահմանադրական դատարան դիմելու մտադրութիւն ունի նաեւ քաղաքապետի թեկնածու, Ժողովրդական կուսակցութեան ղեկավար Տիգրան Կարապետեանը:

Հայ Ազգային Կոնգրէսի թեկնածուները նաեւ յայտարարեցին, որ ընտրախախտումներն արդէն իսկ սկսուել են, օգտագործուած են իշխանական եւ վարչական լծակները, իսկ իշխող 3 կուսակցութիւնները, իրենց բնորոշմամբ, «ապօրինի շտաբներ են բացում»:

ԼՈՒՐԵՐ

ԼՂՀ ԽՆԴՐԻ ԿԱՐԳԱԴՈՐՈՒՄԸ ՇԱՏ ՄՕ՞Տ Է

ԵՐԵՎԱՆ, «ԱՅՔ-Ֆէ»: Ադրբեջանի նախագահ Իլհամ Ալիևը ժամանել է Մոսկուա եւ հանդիպում ունեցել Ռուսաստանի նախագահ Դմիտրի Մեդվեդևի հետ:

Ադրբեջանի նախագահ Իլհամ Ալիև (ձախից) եւ Ռուսաստանի նախագահ Դմիտրի Մեդվեդևը

«Ռուսաստանը կը ցանկանար հասնել առաւելագոյն առաջընթացի ԼՂՀ կարգաւորման հարցում», - ասել է ՌԴ նախագահ Դմիտրի Մեդվեդևը: - Շատ կարեւոր է Հայաստանի եւ Ադրբեջանի նախագահների պարբերաբար կազմակերպուող հանդիպումները: Ռուսաստանը պատրաստ է իրականացնել իր մանդատը, մենք միշտ փորձել ենք նպաստել հակամարտութեան կարգաւորմանը, եւ եթէ այս կարգի հանդիպումներն ու շփումները շարունակուեն, ապա ես համոզուած եմ, որ խնդրի լուծումը այլընտրանք չունի: Խնդրի այնպիսի լուծումը, որը կը բխի երկու ժողովուրդների շահերից»:

ՌԴ նախագահը չի բացառել, որ «հնարաւոր է նոր գաղափարների առաջացում» ԼՂՀ հակամարտութեան լուծման գործընթացում: Իսկ Ադրբեջանի նախագահ Իլհամ Ալիևը Մեդվեդևի հետ հանդիպման ժամանակ յոյս է յայտնել, որ շուտով Ղարաբաղեան հակամարտութիւնը կը հանգուցալուծուի, եւ շնորհակալութիւն է յայտնել ՌԴ-ին՝ ԼՂՀ ինդրի արագ կարգաւորման ուղղութեամբ արուող ջանքերի համար:

«Իհարկէ, արդիւնքների բացակայութիւնը չի կարող ուրախացնել, բայց ամէն դէպքում մենք չենք կարող չնկատել, որ կայ որոշակի առաջընթաց բանակցութիւններում, այդ առաջընթացն էլ յոյս է հաղորդում, որ շուտով ԼՂՀ հակամարտութիւնը բաւականին արագ կը հանգուցալուծուի: Վերջին շրջանում կողմերի դիրքորոշումը որոշակիօրէն մերձեցել են, համաձայնեցուած են մի քանի հարցեր, որոնք թուում էին դժուար լուծելի, իսկ սա լաւ հիմք է բանակցութիւնները շարունակելու համար», - ասել է Իլհամ Ալիևը:

Բաբուի թղթակիցը գրում է, թէ Հայաստանն ու թուրքիան երբեք այսքան մօտ չեն եղել յարաբերութիւնների կարգաւորմանը, եւ գուզահեռաբար՝ թուրքիան եւ Ադրբեջանն էլ երբեք այսքան մօտ չեն եղել իրենց յարաբերութիւնների վատացմանը: «Ամենեւին էլ պատահական չէր, որ Ադրբեջանի նախագահը հրաժարուէր այցելել թուրքիա, փոխարէնը մեկնէր Մոսկուա եւ յայտարարէր, թէ Ռուսաստանն Ադրբեջանի ռազմավարական գործընկերն է», - գրում է յօդուածագիրը եւ ընդգծում. - «Թէեւ Անկարայի վերջին յայտարարութիւնները, թէ հաշտեցումը տեղի չի ունենայ, քանի դեռ չի կարգաւորուել Ղարաբաղեան հարցը, փոքր-ինչ հանգստացրել են Ադրբեջանին, այդուամենայնիւ, ամէն ինչ առաջուայ պէս չէ. յարաբերութիւններում դառնութիւնը շարունակում է զգացուել»:

Կարսի լրագրողը ներկայացնում է, թէ որքան է տուժում նահանգը փակ սահմանների եւ առեւտրի բացակայութեան պատճառով: «Եթէ առեւտուրը կենսաւոր է, ապա հեշտօրէն կարելի է ասել, որ այս նահանգը օրէցօր կորցնում է կարողութիւնը», -

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԵՎ ՆԱԺԱՄԱՅԻՆ ԽՈՒՄԲԻ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ՝ ԶԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԹՈՒՐԹԻՈՅ

«ՄԱՍԻՍ»ի նախորդ թիւի առաջին էջին վրայ լոյս տեսած վերի խորագիրի տակ լուրի առաջին բաժինը դուրս մնացած էր: Գտնուեալը, այդ լրատուութիւնը ամբողջութեամբ դարձեալ կը հրատարակուէր:

Միջազգային ճգնաժամային խումբը (International Crisis group) գեկոյց մը հրապարակած է հայ-թրքական յարաբերութիւններու ներկայ փուլի վերաբերեալ, ուր նաեւ առաջարկութիւններ կատարուած են Հայաստանի եւ թուրքիոյ կառավարութիւններուն:

Րուսաստանը կատարուելու է իրականացնել կարգաւորման փաթեթը եւ վերացնել կանխակալ մօտեցումները:

Թրքական կողմին առաջարկուած է.

Իսկ Հայաստանի կառավարութեան կը կատարուին հետեւեալ առաջարկները.

- Համաձայնիլ, ստորագրել եւ իրականացնել կարգաւորման փաթեթը, որ կը ներառէ դիւանագիտական յարաբերութիւններու եւ երկկողմանի յանձնաժողովներու հաստատումը, հասարակական կարծիքը պատրաստել հաշտեցման, խուսափել Յեղասպանութեան վերաբերեալ երրորդ երկիրներու որոշումներու կամ յայտարարութիւններու համար Հայաստանին սպառնալ կամ պատժել:

- Մինակի խումբի սկզբունքներու հիման վրայ Ատրպէյճանի հետ երթալ ԼՂ հարցի լուծման, սկսիլ Ատրպէյճանի «գրաւեալ» տարածքներէն ետքաշուծը եւ Ատրպէյճանի հետ ձգտիլ խաղաղութեան, գիտակցելով, որ միայն այդ ճանապարհով է կարելի է թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու նոր մալացման բանակցութիւններու:

- Հրաժարիլ՝ յարաբերութիւններու կարգաւորման համար պահանջել Լեւոնայի Ղարաբաղի հակամարտութեան անյապաղ լուծում եւ Ատրպէյճանիանի գրաւեալ տարածքներէն հայկական ուժերու հեռացում, փնտրել ուղիներ՝ Պաքուին ցոյց տալու համար, որ Երեւանի, շրջափակման մտաւախութիւնները փարատելով, կարգաւորուած թուրք-հայկական յարաբերութիւնները կարագացնեն հայերու ետ քաշուիլը գրաւեալ տարածքներէն:

- Յստակ յայտարարել, որ Հայաստանը թուրքիոյ նկատմամբ որեւէ հողային պահանջներ չունի եւ կը ճանաչնայ անոր տարածքային ամբողջականութիւնն ու 1915-ի Կարսի պայմանագիրը:

- Հայաստանի նկատմամբ բարի կամքի քայլեր անել, օրինակ, Անի քաղաքի աւերակները պահպանելու ուղղութեամբ առաջարկել միատեղ աշխատիլ, յստակ յայտարարելով, որ թուրքիան կը ճանայ եւ կը պահպանէ հայկական պատմական եւ կրօնական ժառանգութիւնը ամբողջ երկրի տարածքին:

- Յստակ յայտարարել, որ Հայաստանը թուրքիոյ նկատմամբ որեւէ հողային պահանջներ չունի եւ կը ճանաչնայ անոր տարածքային ամբողջականութիւնն ու 1915-ի Կարսի պայմանագիրը:

- Համալսարաններուն եւ հիմնարկներուն քաջալերել աւելի ընդգրկուած հետազոտութիւններ կատարել 1915-ի դէպքերու վերաբերեալ, նախընտրելի է, հայ եւ երրորդ երկիրներու գիտնականներու մասնակցութեամբ:

Ասկէ զատ Միջազգային ճգնաժամային խումբը կ'առաջարկէ Միացեալ Նահանգներուն, Ռուսաստանին եւ Եւրոպային Միութեան ու անոր անդամ երկիրներուն խուսափելու այնպիսի օրէնքներէ, յայտարարութիւններէ եւ գործողութիւններէ, որոնք կրնան կասեցնել հայ-թրքական կարգաւորման ու հաշտեցման ներկայ թափը:

ԹՈՒՐԹԻԱՆ ՎՍՏԱՅ Է, ՈՐ ՕՊԱՄԱՆ ԶԻ ԳՈՐԾԱԾԻ «ՅԵՂԱՄՊԱՆՈՒԹԻՒՆ» ԲԱՈԸ

Թուրքիայի արտգործնախարարութիւնը անցած շաբաթ Միացեալ Նահանգների նախագահ Պարաք Օպամայի այցից յետոյ ընդարձակ յայտարարութիւն է տարածել, որում անդրադարձ կա նաեւ ԱՄՆ-ի նախագահի Ապրիլի 24-ի աւանդական ուղերձին:

Այդ կապակցութեամբ արտգործնախարարութիւնը, թուրքական Hürriyet թերթի փոխանցմամբ, յայտարարել է, որ Պարաք Օպաման Ապրիլի 24-ի իր նախագահական ուղերձում չի արտասանի «ցեղասպանութիւն» բառը, քանի որ ԱՄՆ-ի նախագահը «չի ցանկանայ կորցնել թուրքիայի պէս կարեւոր դաշնակցին»:

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԶԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՅԻ ԵՒ ԱՄՆ-Ի ՓՈԽՆԱԽԱԳԱՅԻ ՄԻՋԵՒ

Ապրիլ 20-ին տեղի է ունեցել Սերժ Սարգսեանի հեռախօսազրոյցը Միացեալ Նահանգների փոխնախագահ ձոզֆ Պայսընի հետ:

Հայաստանի նախագահի մամլոյ գրասենեակի փոխանցմամբ, ամերիկեան կողմի նախաձեռնութեամբ կայացած հեռախօսազրոյցի ընթացքում քննարկուել են հայ-թուրքական քաղաքական երկխօսութեան բանակցային գործընթացին վերաբերող հարցեր:

ԶԱՅ - ԹՈՒՐԹԱԿԱՆ ՄԵՐՁԵՑՄԱՆ ԹԵՄԱՅՈՎ ՅՕԴՈՒԱԾԱՇԱՐ՝ «ՅԻՐՐԻՅԵԹ»-ՈՒՄ

Թուրքական «Հիւրրիյէթ» թերթը յօդուածաշար է հրապարակել՝ ներկայացնելով հայ-թուրքական մերձեցման եւ սահմանի հնարաւոր բացման վերաբերեալ տեսակէտները Երեւանում, Կարսում եւ Բաքուում:

Երեւանի թղթակիցը գրում է, թէ Հայաստանում այլեւս լուծութեան են մատուել խօսակցութիւնները մինչեւ Ապրիլի 24-ը հայ-թուրքական սահմանի հնարաւոր բացման վերաբերեալ: Փոխարէնը, ըստ թուրքական թերթի լրագրողի, «ուժի մէջ է մնում լաւատեսութիւնը, որ առաջընթաց, այդուամենայնիւ, կարող է արձանագրուել 2009 թուականի ընթացքում»: Թերթի հաւաստմամբ, հենց այս խնդրի շուրջ բանակցելու նպատակով ԱՄՆ-ի վարչակազմը տարածաշրջան է գործուղել փոխպետքարտուղարի օգնական Մեթիւ Բրայզային, ով պաշտօնական Բաքուի եւ Երեւանի հետ բանակցութիւններից յետոյ էլ ժամանել է Անկարա: «Բրայզան այժմ էլ յայտարարում է, թէ սահմանը կարող է բացուել Հունիսին», - գրում է «Հիւրրիյէթ»-ը եւ ընդգծում, որ նման լաւատեսական յայտարարութիւններ նախկինում էլ են հնչել, արդիւնքներ, սակայն, այդպէս էլ չեն արձանագրուել:

Թերթը, մասնաւորապէս, մէջբերում է Հայաստանի նախկին արտգործնախարար Վարդան Օսկանեանի խօսքերը. - «Ես յիշում եմ իմ առաջին հանդիպումը Գիւլի հետ: «Արդարութիւն եւ զարգացում» կուսակցութիւնը նոր էր ելել իշխանութեան, եւ Գիւլն ինձ ասաց, թէ իրենք ուզում են կարգաւորել յարաբերութիւնները Հայաստանի հետ, եւ որ թուրքիան չի

հաշտում այդ հարցը Ղարաբաղեան խնդրին շողկապելուց: Սակայն երբ Անկարան հասկացաւ, որ չեն կարող անտեսել Ադրբեջանի ճնշումները, Ղարաբաղեան հարցը կրկին դարձաւ հայ-թուրքական բանակցութիւնների մի մասը, ապա՝ յարաբերութիւնների կարգաւորման հիմնական խոչընդոտը»: Ապա Օսկանեանը կարծիք է յայտնել, թէ այժմ էլ նոյն պատմութիւնն է կրկնուում:

Բաբուի թղթակիցը գրում է, թէ Հայաստանն ու թուրքիան երբեք այսքան մօտ չեն եղել յարաբերութիւնների կարգաւորմանը, եւ գուզահեռաբար՝ թուրքիան եւ Ադրբեջանն էլ երբեք այսքան մօտ չեն եղել իրենց յարաբերութիւնների վատացմանը: «Ամենեւին էլ պատահական չէր, որ Ադրբեջանի նախագահը հրաժարուէր այցելել թուրքիա, փոխարէնը մեկնէր Մոսկուա եւ յայտարարէր, թէ Ռուսաստանն Ադրբեջանի ռազմավարական գործընկերն է», - գրում է յօդուածագիրը եւ ընդգծում. - «Թէեւ Անկարայի վերջին յայտարարութիւնները, թէ հաշտեցումը տեղի չի ունենայ, քանի դեռ չի կարգաւորուել Ղարաբաղեան հարցը, փոքր-ինչ հանգստացրել են Ադրբեջանին, այդուամենայնիւ, ամէն ինչ առաջուայ պէս չէ. յարաբերութիւններում դառնութիւնը շարունակում է զգացուել»:

Կարսի լրագրողը ներկայացնում է, թէ որքան է տուժում նահանգը փակ սահմանների եւ առեւտրի բացակայութեան պատճառով: «Եթէ առեւտուրը կենսաւոր է, ապա հեշտօրէն կարելի է ասել, որ այս նահանգը օրէցօր կորցնում է կարողութիւնը», -

գրում է յօդուածագիրը եւ փաստում. - «Վատթարացող կենսապայմանները, կոռուստացուած անտեսութիւնն ու արտագաղթը կարսի բնակիչներին ստիպում են մտածել, թէ իրականում հենց իրենք են պատժուել հայ-թուրքական տարածաշրջանների պատճառով»:

Բնակիչները օրինակ են բերում հարեւան իզդիրն ու Նախիջևանը, որոնք բաց սահմանների եւ աշխույժ առեւտրի արդիւնքում բարգաւաճում են, մինչդեռ Կարսում, ըստ պաշտօնեաների, աւելի քան 40 գործարաններից միայն 18-ն է աշխատում:

ԼՈՒՐԵՐ

Ս.Դ.Յ.Կ.-ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՍԱՄԻՐ ԺԱԱԺԱՅԻ ԵՒ ՍԱԱՏ ՀԱՐԻՐԻԻ ՀԵՏ

Ս. Դ. Յ. Կ.-ի պատուիրակուի Սամիր Ժաաթայի հետ

Երեքշաբթի՝ 14 Ապրիլին, Ս.Դ. Հնչակեան կուսակցությունը ներկայացնող պատուիրակությունը, գլխավորությամբ Ս. Դ. Յ. Կ. Լիբանանի Շրջանի վարիչ Մարմնի ատենապետ ընկ. տոքթ. Մարտիկ Ժամկոչեանի և ընկերակցությամբ պետական երեսփոխան ընկ. տոքթ. Եղիկ ձեռնհասանի և յառաջիկայ երեսփոխանական ընտրություններին Պէջրութի Բ. ընտրաշրջանի Ս.Դ.Յ.Կ.-ի թեկնածու ընկ. Սեպուհ Գալիաբեանի հանդիպում մը ունեցաւ Լիբանանեան Ուժեր կուսակցութեան գործադիր մարմնի նախագահ Սամիր Ժաաթայի հետ, որուն կ'ընկերանար նոյն կուսակցութեան Պէջրութի շրջանի պատասխանատու իմաստ Ուաքիմը:

Հանդիպումը կեդրոնացաւ երեսփոխանական ընտրություններուն շուրջ: Կուսակցութեան ներկայացուցիչ ընկերները մերժելի գտան այն երեւոյթը, որ ոչ հայկական կուսակցություններ և հոսանքներ թեկնածուներ կ'առաջադրեն հայկական երեսփոխանական աթոռներուն համար: Այս կապակցութեամբ տեղի ունեցաւ տեսակէտներու փոխանակում:

Միեւնոյն օրը Ս.Դ. Հնչակեան կուսակցությունը ներկայացնող պատուիրակությունը հանդիպում մը ունեցաւ Մուսթաֆայալ Հոսանքի երեսփոխանական խմբակցութեան նախագահ Սաստ Հարիրիի հետ, որուն հետ քննարկեց երեսփոխանական ընտրություններու հետ առնչուած զանազան հարցեր:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՅԸ ՍԱՐՕՆԻՆԵՐՈՒ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՄՕՏ

Վերջերս Լիբանանի հանրապետութեան նախագահ Միշէլ Սլէյմէն այցելեց Պէքրէ և հանդիպում մը ունեցաւ Մարոնիթ Պատրիարք կարդինալ Նասրալլա Սֆէյրի հետ: Անդրադառնալով յառաջիկայ Յունիսի Դին կայանալիք խորհրդարանական ընտրություններ, մարոնիթ պատրիարքը յոյս յայտնեց որ ամէն ինչ կ'ընթանայ խաղաղ միջոցառումի մէջ:

Պատրիարք Սֆէյր երկրին ապահովական կացութեան մասին իր խոր մտահոգությունները յայտնեց: Ան յատկապէս ընդգծեց, թէ Պաալպաքի մէջ Լիբանանեան բանակին վրայ կատարուած անարգ յարձակումը կը դիտէր իբրև խիստ մտահոգիչ զարգացում մը:

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԱԶԽԱՐԸ

ՀԸՉՊԱԼԼԱՅԻ ԸՆԴՅԱՏԱԿԵԱՅ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹԻՒՆԸ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Գահիրէի մէջ, Հրգպալլայի հաշտոյն աշխատող լրտեսական ցանցի մը մերկացումէն ետք, եգիպտական իշխանութիւնները օրինական քայլերու սկսած են դիմել Եգիպտոսի մէջ գաղտնի և ընդդատակեայ պայմաններու տակ գործող Հրգպալլայի բջիջներուն դէմ, անոնց գործունէությունը սահմանափակելու նպատակաւ: Կ'ըսուի, թէ Եգիպտոս՝ յետ այսու պիտի արգիլէ ու վերատեսութեան պիտի ենթարկէ իր հողերուն վրայ Հրգպալլայի անդամներուն մուտքը: Այսուհանդերձ, Եգիպտոսի իրաւական հարցերու նախարար Մուֆիտ Շեհապ հերքեց Հրգպալլայի դէմ եգիպտական իշխանութիւններու կողմէ՝ գանազան տեսակի քայլամիջոցներու դիմելու մասին շրջան ընող լուրերը:

Նախարարը դատապարտեց իր երկրին մէջ լրտեսական ցանցեր ստեղծելու Հրգպալլայի արարքը և առանց անուններ չիշատակելու դատապարտեց Հրգպալլային նեցուկ կեցող պետութիւնները: Այս մասին խօսելով, Լիբանանի արդարութեան նախարար Իպրահիմ Նաթթար ըսաւ, թէ Լիվանան՝ Հրգպալլայի և անոր ընդհանուր քարտուղարին դէմ իրաւական քայլեր առնելու ոչ մէկ պահանջագիր ստացած էր առ այժմ:

Միւս կողմէ, Եգիպտոսի խորհրդարանը միաձայնութեամբ դատապարտեց երկրին դէմ՝ Հրգպալլայի ծրագրաւորած խռովարարական արարքները:

Այս առթիւ Լիբանանի Ազգային Համախմբում Կուսակցութեան ղեկավար Գարուս Էտտէն յայտարարութիւն մը կատարելով ընդգծեց որ Փոփոխութիւն և Բարեկարգութիւն խմբաւորումի նախագահ Միշէլ Աունի լուռ մնալը կը նշանակէ համաձայն գտնուել Հրգպալլայի Եգիպտոսի մէջ ունեցած ընդդատակեայ գործունէություններ:

ՔՈՒՅԹԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆ ԿԸ ՊԱՅԱՆՁԷ ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՀԵՏ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՍՏԱՏԵԼ

Ֆրանսական Ա.Է.Ֆ.Ֆ. գործակալութեան համաձայն յառաջիկայ Մայիսի 16ին կայանալու է Քուէյթի Օրէնսդիր Ժողովի ընտրություններ: Այս առթիւ անկախ թեկնածու Սալէհ Պէհման յայտարարութիւն մը կատարելով պահանջած է դիւանագիտական լրիւ յարաբերություններ հաստատել Իսրայէլի հետ, թեկնածուն ըսած է նաև որ Իսրայէլ միջազգային ճանաչում ունեցող երկիր է և Քուէյթի համար բարենպաստ է փոխ յարաբերություններ հաստատումը:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԿՈՉ ԿՈՒՂԴԷ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՈՐԴԵԳՐԵԼ ՊԱՂՏԱՏԻ ՆԿԱՏԱՄԲ

Պաղտատ, Սուրիոյ վարչապետ Մուհամմատ Նէժի Ալ Աթարին իրաքի մայրաքաղաքը կատարած իր երկօրեայ պաշտօնական այցելութեան ընթացքին յայտարարութիւն մը կատարելով ըսաւ թէ հարկ է նոր և հիմնական փոփոխություններ ներմուծել մեր յարաբերությունները մէջ: Ան միաժամանակ նշեց որ առաւել սերտ և ընդլայնուած ծրագրեր պէտք է մշակել տարբեր բնագաւառներու մէջ: Սուրիոյ վարչապետն աւելցուց նաև որ սուրիական ընկերությունները պատրաստ են իրենց օժանդակությունը բերել և սատարել իրաքի վերաշինություններ գործին:

ԱԻՆԻ ՔԱՆ ՀԱՄԱՏԱՐԻՄ, ՄԻՇՏ ՀԵՏԵՒՈՂԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏԱՊԵՍ ԼԱՒԱՏԵՍ

Շարունակուած էջ 1-էն

Ցաւալին այն է, որ այս խաղին մէջ ինկան մեր հայրենի իշխանութիւնները, եւ ուրիշներ: Անոնք բազմաթիւ առիթներով, գերադասեցին հայ-բուրբ յարաբերություններու բարելաւումը, շրջափակման վերացումը՝ Ցեղասպանութեան շանաչման եւ հայոց պահանջատիրութեան՝ սկսած Լիբանանալուրկէն մինչեւ հայ-բուրբ գերաստիճանը, երեւան, ֆուրպոլայի հանդիպման արքունիք, թէ՛ չկան օրինական տուեալներ, որոնք կարեւոր և ապացուցելի, թէ հայոց կը պատկանին արեւմտահայ բռնագրաւեալ հողերը:

Ցաւալին այն է, որ այս տրամաբանութիւնը արեւմտահայ կրկնաբար ընդգրկող հայ նորահաս սերունդներու հոգեմտաւոր կեանքին մէջ: Նաեւ ըսենք, թէ այս նորարար տրամաբանութիւնը քաղաքական քաղաքական կտրելով մտած է նաեւ մեր կարգ մը մտաւորական շրջանակներէ մերս, ուր կը տիրէ այն մտածողութիւնը, որ մեղանչում է մեր մէկ ու կէս միլիոն նահատակներու դէմ:

Մեր Մեծ եղբունք մէկ ու կէս միլիոն անմեղ նահատակներու արեւմտահայ կեանքէն բոլորիս, աշխարհով մէկ սփռուած հայորդիներու, հաւատարիմ, հետեւողական եւ լաւատես մնալ մեր ազգի դարաւոր պահանջատիրութեան, որ անտարակոյս պիտի անպայման պսակուի յաջողութեամբ:

ՀԻԼԸՐԻ ՔԼԻՆԹԸՆ.- «ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԹՈՒՐԻԱ ԿՈՒՉԵՆ ՄԵՐ ԱՁԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ»

Շարունակուած էջ 1-էն

Ղարաբաղեան տագնապի մասին Հիլըրի Բլինթըն ըսած է. - «Մենք նաև հաւաստիացուցած ենք Ատրպէյճանի կառավարութեան, որ մենք պիտի աշխուժացնենք մեր ջանքերը՝ լուծելու համար Լեւոնային Ղարաբաղի հարցը, ինչպէս նաև Հայաստանի ու Ատրպէյճանի միջեւ գոյութիւն ունեցող

այլ խնդիրները: Ինչպէս գիտէք, կայ Մինսկի խումբի գործընթաց, ուր մենք կը պատրաստուինք խորապէս ներգրաւուելու: Եւ մենք արդէն այդ է որ կ'ընենք: Վերջին երեք շաբաթուայ մէջ մենք երկու անգամ Պետական Քարտուղարութեան պաշտօնեայ ուղարկած ենք Ատրպէյճան, և մենք յոյս ունինք, որ յառաջիկայ ամիսներու ընթացքին որոշ լուծում կ'ըլլայ»:

ՏԵՍՏԷ՝
ԵՐԹ
BANKRUPTCY-Ի
ՕՐԵՆՔՆԵՐԸ
ԿՕԳՆԵՆ ՁԵՁԻ,
ԶԱՆԳԱՅԱՐԷ

JANSEZIAN LAW FIRM, PC

If you're facing overwhelming debts, bankruptcy laws may eliminate all your debts permanently!

225 South Lake Avenue, Third Floor, Pasadena, California 91101

Call Now for a FREE Consultation: 626-432-7209

Nazareth V. Jansezian, Esq.

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ՝ ՍԱՌ ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

ՍԱՀԱԿԹՈՒԹՅԱՆ

Յտակ ու հետեւողական ներքին թէ արտաքին քաղաքականութիւն տակաւին չէ ձեւակերպուած Հայաստանի երրորդ հանրապետութեան քսան տարիներու մօտեցող պատմութեան մէջ: Բնական հարստութեան առատ աղբիւրներէ զուրկ, աշխարհագրական դիրքով խոցելի, բազմահազարամեայ գոյութեան ու յատկապէս վերջին դարուն մահացու կերպով անդամահատուած ու խաչուած՝ հայ ժողովուրդի անկախ դասուող ժամանակակից պետականութիւնը ծանր անելի առջեւ է: Իր այլապէս վտիտ բայց ներքնապէս ազդեցիկ գինեալ ուժերը շղթայագերծած է՝ սեփական ժողովուրդի անկուշտ թալանին, վայրագ կեղեքման եւ անողք ստրկացման նպատակով:

Մեր կողմնակալ, յաճախ վարձական պատմագիրները որքան ալ փորձեն հակառակը պնդել, սահկա այսպէս եղած է հայոց պատմութեան համարեա լայնքին ու երկայնքին: Անցեալ հազարամեակներու խորքէն մինչեւ այսօր, հայ ժողովուրդը գրեթէ անընդհատ ճաշակած է ստրկութեան ու ճորտութեան ներազգային դառնութիւնը: Ենթարկուած է օտար բռնակալներու բազմադարեան նուաստացումներուն ու կեղեքումներուն: Հանդուրժած է՝ ու դեռ կը հանդուրժէ՝ քաղաքական, կուսակցական, ազգային ու կղերական հեղինակութեամբ գինք արիւնաքամող հայանուն բախտախնդիրները: Ու մեր աչքերուն առջեւ դժուարութեամբ կը դիմակայէ բարոյական ցեղասպանութիւնն ու անկումը իշխանութեան բարեացակամ նախուածքին տակ՝ շնչահեղձ հայրենիքէն ներս եւ անէացող սփիւռքի տարածքին:

Նման իրադրութեան մէջ անհեթեթութիւն է խօսիլ անկախ պետականութեան մասին: Անկախ են այնտեղ տիրապետող ափ մը բիրտ բռնակալները միայն: Անոնց ծառայող պարարտացած խոշորանուն վասալներն անգամ անկախ չեն: Ինչպէս աւելի քան ամբողջ երկու հազարամեակ, այսօր եւս անոնք ներքինիներն են գիրենք կերակրող բռնակալներուն, ու հարստահարիչները՝ ժողովուրդին, զոր կը փորձեն կամազուրկ ներքինիներ դարձնել իրենց կարգին: Նման իրավիճակի առկայութեամբ, առաւել եւս անհեթեթ է խօսիլ ազգային միասնութեան մասին՝ ըսենք՝ առնուազն ազգային գերագոյն շա-

հերու վերաբերեալ միասնական կամ համակարգուած դիրքորոշման մասին:

Ու երբ ժողովուրդ մը այսքան պառակտուած է, երբ իր դիմագրաւած գերագոյն խնդիրներու հասարակաց ըմբռնողութիւնը չունի, երբ ինք իր միջեւ անհաշտ բաժանուած է նոյնիսկ տարրական հիմնահարցերու առնչութեամբ, այն ատեն այդ ժողովուրդի ընտրեալ՝ աւելի եւս՝ գեղծարարութեամբ պարտադրուած՝ քաղաքական առաջնորդները անկարող կ'ըլլան կայացնել արտաքին քաղաքականութիւն մը որ արտայայտէ երկրի բնակչութեան իսկական շահերը եւ արժանանայ ժողովուրդի մեծամասնութեան հաւանութեան: Տիրապետող այսպիսի իշխանութիւնը՝ իմա՝ Հայաստանը բռնաբարող ներկայ սակաւապետութիւնը՝ անկարող է պատշաճօրէն գորշարժի ենթարկել երկիրը եւ ազդու կերպով պատրաստուիլ անխուսափելի պատերազմի մը, կամ յաջողութեամբ պահպանել երկրի խաղաղութիւնը: Իր առած վճռական քայլերը խոհականութեան եւ գիտակից ընտրութեան գործընթացի մը եզրայանգումը չեն առհասարակ, այլ խուճապահար խարխափումի, կոչը դիպուածի եւ արտաքին ուժի կամ ուժերու կողմէ դրդումի հետեւանք:

Քաղաքական սառն խոհականութեան բացակայութիւնն է որ Հայաստանի ներկայ կարճատես բանակցողները, վերէն վար, այսքան երկար ատեն պահած է անթափանց պատերու եւ փակ դռներու ետին: Անի բանակցութիւններու աւագաբարոյներն դատապարտուած, անձնատուութեան յանձնառութիւններով ծանրաբեռն, անտնք անկարելի կը փորձեն՝ Արցախն ազատագրողներէն թաքցնելու համար ընդհամարուող խայտառակ համաձայնութիւններու անխոստովանելի փաթեթը: Սակարկութիւն մը կ'ընթանայ մութին մէջ, մարդոց կողմէ որոնց մտաւորական հասունութիւնը, համազգային կերպարը եւ քաղաքական փորձը այդքան ալ կարելի չէ հաստատուած նկատել: Թուրքիոյ հետ ներկայ բանակցութիւններու գաղտնի ձեւը որքան ալ ձեռնտու եւ «հանգիստ» թուի ինքնավստահութեան պակասէ վարակուած դիւանագիտութիւն խաղացողներուն, ատիկա երկարժամկէտ անփառունակ ձախողանքի եւ քաղաքական անձնատուութեան ստոյգ ուղին է անտարակոյս:

Գագինօններու մէջ ժողովուրդի

ինչքի մսխումով իր խաղի վարպետութեան մասին գաղափար չունինք: Սակայն միջպետական դիւանագիտութեան դաշտին վրայ Սերժ Սարգսեան միջակէն վար ֆուլթայուլիստ մը դուրս եկաւ դժբախտաբար՝ մանաւանդ յառաջապահի դիրքին վրայ ուր մինչեւ այսօր դեռ չարդարացուած վարպետութիւն կը ձեւացնէ: Հակառակ իր մկաններու ինքնագոհ ցուցադրութեան, Հայաստանի կամ հայ ժողովուրդի համար տակաւին նոյնիսկ մէկ կէտ չէ արձանագրած այն օրէն ի վեր երբ հայ-թրքական ու հայատուրքական անհաւասար, լարձուն բանակցութիւններու դաշտ իջաւ: Իր եւ փոխանորդներուն ներկայութիւնը գրեթէ աննշար անցաւ Եւրոպայի, Ռուսիոյ, Թուրքիոյ, Ատրպէյճանի, նոյնիսկ Չինաստանի ողիմպիական դաշտներուն վրայ: Արտառոց ֆուլթայուլիստի գոռտ արտաքին ձեւակաւութիւն մը կապկելով, ան մէկը միւսին ետեւէ բազմաթիւ կէտեր կորսնցուց Արցախի եւ Հայաստանի դիւանագիտական ճակատներուն վրայ: Այո, այս տխմար եւ անյոյս խաղը կը շարունակէ մինչեւ այսօր՝ հետեւողականօրէն ապաւինելով ճնշումներու, կեղծիքներու, օրէնքի ձեւական կիրառման՝ եւ այլատեսակ ոճիւրներու: Իր գլխաւոր միակ նպատակն է իշխանութեան մենաշնորհի պահպանումը այնքան երկար որքան կրնայ: Անձնականէն զատ այլ հեռանկար կամ քաղաքական վաւերական ծրագիր չունենալուն՝ տանուլ տալու վրայ է ամբողջ խաղը:

Դիւանագիտութիւն մը որ միայն գիշումներ կ'ընէ առանց փոխարժէքը ստանալու՝ անլուրջ է, սնանկացած, անբան մեծ խօսիկներու փանջունիական պարապմունք: Այն օրէն ի վեր երբ Սերժ Սարգսեան իջաւ ֆուլթայուլի դաշտ, Թուրքերը շօշափելի դրամի վերածած են իրենց դիւանագիտական կոյեւրը: Հայաստանեան կողմը պայմանական սնամէջ իբր-թէ-խոստումներէ եւ իրական ժխտումներէ, մերժումներէ եւ ուրացումներէ զատ բան չէ ստացած թուրքերէն՝ հակառակ Թուրքիոյ ներքին եւ արտաքին բազում հակասութիւններուն, զորս կրնար յաջողութեամբ օգտագործել հայկական արթուն ու ճարտար դիւանագիտութիւնը՝ եթէ այդպիսին գոյութիւն ունենար անշուշտ: Օրինակներ: Կը վիստան: Հայ-թրքական սահմանը, որ նախագահ Օպամայի այցելութեան օրերուն կը գովազդուէր թէ բաց-

ուելու վրայ է, սանկ գրեթէ կիսաբաց, իր մեկնումէն ետք անմիջապէս նախկին անգիշողութեան պատանդը դարձաւ: Թրքավայել սահուն եւ առաձգական լուրեր կը տարածուին, առ որ անկ է եւ ըստ օրուայ մեծ-քաղաքական ընթացիկ խաղերուն, թէ Ապրիլի մէջ՝ այո, մեզ համար այնքան տխուր ապրիլեան ամիսը՝ դիւանագիտական յարաբերութիւններ պիտի հաստատուին Հայաստանի հետ, որմէ ետք կ'ըսուի թէ միասնաբար պիտի քննարկուին «1915-ի դէպքերը», հետեւաբար աշխարհ պէտք չունի գլուխ ցաւցնելու հայոց ցեղասպանութեամբ: Թուրքիա հնչուն ոսկիի վերածած է ԱՄՆ-ի անգուսպ փափաքը՝ իր հետ ռազմական կապերու գորացմամբ կենսական նկատուած կամուրջ մը հաստատելու իսլամական աշխարհին հետ:

Այո, Թուրք ծնողները իրենք զայրացած են թէ թրքական դպրոցներու մէջ իրենց մանուկներուն մատղաշ միտքերը կը թունաւորեն շինծու ֆիլմերով, ուր թրքասպան ճիւղներու գլխիվայր շրջուած դերերով կը սրբապղծեն մեր գառնուկի պէս մորթուած հարազատները՝ որոնց գողգոթայի կրաւորական երթը մինչեւ այսօր շրջեցուցած է մեր գիտակցութիւնը՝ հապա՛, աւելցուցէ՛ք ինդրեմ, Թուրք կեղծ պատմաբան Էֆէնտինե՛ր ու մեղրայեզու երկերեսանի քաղաքագէտներ՝, թէ այդ ֆիլմերու մասալներով պատկերուած «Թրքաց ցեղասպանութեան» հետեւանքով չէ՞ որ այսօր հայութիւնը բռնազրամեայ հայրենիքը՝ իսթանպուլէն մինչեւ Անիի աւերակները, եւ իրենց պապենական հողերէն բրտօրէն արտաքսած է Թուրք խեղճ ժողովուրդը: Կը վստահեցնեմ ձեզ, մտային 100 տոկոս այդպիսի աղբակոյտին իսկ հաւատացող ոչ փոքրաթիւ կոչը մոլեռանդներ պիտի չպակսին Անատոլի միջնադարեան խաւարի խորքերը կամ ձեր նախնւորած եւրոպական Թուրքիոյ լուսառատ քաղաքներու մայթերուն վրայ՝ ուրախացէ՛ք, դարերէ ի վեր ձեր բռնաբարած երկիրներու պատմութիւնը այբէն մինչեւ ֆէ ջնջելու եւ, ձեր ժողովուրդի անգիտութեան ապաւինելով, զայն բոլորովին անհիմն ու շինծու յերկրանքներով փոխարինելու ձեր «քաղաքականութիւնը» տուած է սպասուած թունաւոր պտուղները: Բայց, ի սէր Աստուծոյ եւ ձեր Ալլահին՝

Մար. Էջ 27

Blue Cross of California
Authorized Agent

Blue Shield of California
Authorized Agent

SERVING SINCE 1975

BEDROS S. MARONIAN

(818) 500-9585
BMaronian@AOL.com

FAX **500-9308** ABA INSURANCE SERVICES 805 E. Broadway . Glendale, CA 91205

ԵՐԵՐԵ ՈՒՇ ԶԷ ԿԵՐԱՔՆՆԵԼՈՒ ԶԵՐ ԱՊԱՌՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԳԱՂՈՒԹԱՅԻՆ

ՅՈՒԲԵԼԵԱՐ ԱԼՖՐԵԹ ԵՒ ՄԱՐԿՐԻԹ ՅՈՎԱՏՓԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ 25 ՏԱՐԻ ՔԱՅ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆ ՍԵՋ

Տ.Ա. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

Ուրախութեամբ ներկայ գտնուեցանք Փաստախնայի հայաշատ կեդրոնի մէջ թուականէս 25 տարիներ առաջ հաստատուած Ալֆրէթ եւ Մարկրիթ Յովսէփեան դպրոցի յոբելինական խնամուած, լուրջ եւ հոգեպարար տօնակատարութեան: Իր յաղթական 25րդ տարին բոլորած այս կրթական օճախը նման բոլոր կրթական հաստատութիւններուն, իր կարգին պէտք էր դիմադրուած ըլլար բազմաբնոյթ դժուարութիւններ, ինչպէս, դպրոցավայրի ընտրութիւն, դպրոցաշէնքի կառուցում, նիւթական աղբիւրներու փնտռում, ուսուցչական քատրի ապահովում, աշակերտներու բաւարար թիւի գոյառում, ուսումնական ծրագրի պատրաստութիւն եւ մարդու ժի մասնակցութիւն, ԱՄՆ-ի նման անծայրածիր ձուլարանի մը մէջ:

Այո, հայկական վարժարանի մը բոլորած դժուարութիւններու յաղթահարման ապացոյցը եւ գալիք 25 եւ միշտ աւելի վեր, նոր ամեակներու մարտահրաւրներու պատրաստ գտնուելու խոստումը, պիտի հանդիսանային յատկանիշները ներկայ հանդիսութեան, որուն

Ութերորդ կարգի ուսանողները կը մերկայացնեն Վահան Թէքէեանի «Եկեղեցիին Հայկական» ֆերթոլը

պատշաճի հաղորդական եւ ջերմ, բարի գալուստի մաղթանքէն ետք ներկայ հանդիսականներուն, գնահատութեան եւ շնորհակալութեան խօսքը ուղղեց յանձնախումբի անդամներուն՝ հանդիսութեան պատրաստութեան իրենց բերած ժրջան աշխատանքին համար: Յարգելի ատենավարը, առաջին հերթին բարձրախօս հրաւիրեց Նահանգի Մերակոյտի անդամ Տիկ. Գարօյ Լուս, որ իր սրտի խօսքը ուղղէ դպրոցին յոբելինական ներկայ հանդիսութեան առիթով: Տիկ. Գարօյ Լուս, բարձր գնահատեց Ալֆրէթ եւ Մարկրիթ վարժարանի

Փաստախնայ, ուր, այդ օրունէ մինչեւ ներկայ թուականս, հասակ առնող մեր նոր սերունդներուն կը ջամբուի հայեցի դաստիարակութիւն, վառ կը պահուի հայ լեզուն եւ մշակոյթը:»

Յովսէփեանի շուրջ հաւաքուած «մեծ ընտանիքի» դպրոցէն ներս կատարած ներդրումին կապակցութեամբ, Տնօրէն Շահէ Մանկրեան յայտնեց իր գնահատանքի եւ շնորհակալութեան խօսքը: Ան անդրադարձաւ դպրոցին արձանագրած յաջողութիւններուն մասին, որոնք ցոյց կու տան ուսուցչական կազմին կողմէ տարուած ծանր եւ հետեւողական աշխատանքին արդիւնաւէտութիւնը:

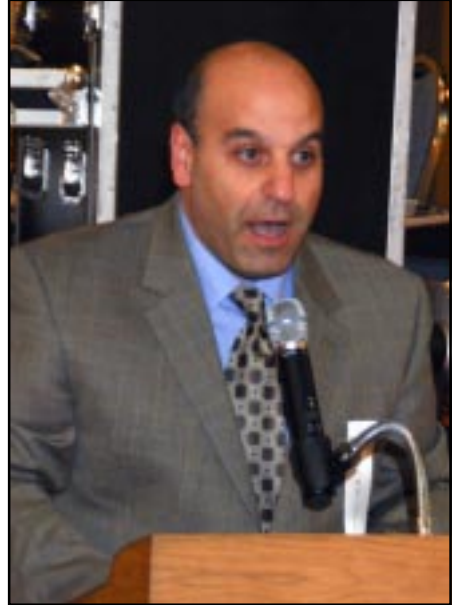
Ներկայ հանդիսականներու վրայ խորը տպաւորութիւն թողուցին եօթերորդ կարգի աշակերտուհիներէն, շարադրութեան մրցանքին առաջնութիւն շահած Լուի ձիկէրեանի ինքնագիր գրութեան ընթերցումը: Ութերորդ կարգէն խումբ մը ուսանողներու՝

Վահան Թէքէեանի «Եկեղեցին Հայկական» քերթողագրի արտասանութիւնը նոյնպէս ցոյց կու տայ հայ մշակոյթի հանդէպ դպրոցին ցոյց տուած շահագրգռութիւնը: Վերջապէս դպրոցի ամբողջ անցեալը պատասառի վրայ վերարտադրող սահիկներու պատկերափուռմը ստեղծեց բարձր տրամադրութիւն:

Իր հուսկ բանքին մէջ, հանդիսութեան հովանաւոր՝ Յովսէփեան Արք. Տէրտէրեան, բարձր գնահատեց դպրոցէն ներս կատարուած աշխատանքը: Յատուկէն շնորհաւորեց դպրոցի տնօրէնը եւ ուսուցչական կազմը: Սրբազան հայրը, բարձր գնահատեց հոգաբարձութեան եւ ծնողա-ուսուցչական մարմիններու միջեւ գոյութիւն ունեցող գործակցութեան ոգին, շնորհիւ որուն կրթական նուաճումներ կ'արձանագրուին տարուէ տարի դպրոցէն ներս: Սրբազանը պատգամեց նոյն ոգիով շարունակել աշխատանքը:

«Մասիս» իր կարգին, ջերմօրէն կը շնորհաւորէ Ալֆրէթ եւ Մարկրիթ Յովսէփեան վարժարանի 25-ամեակը, Հոգաբարձութիւնը, ուսուցչական կազմը եւ յատկապէս ծնողա-ուսուցչական մարմիններու սերտ գործակցութիւնը: Մտողներու մասնակցութիւնը իրենց գաւակներուն յաճախած դպրոցներէն ներս, ոչ միայն կ'օգնէ դպրոցի յառաջդիմութեան՝ նիւթական, կազմակերպչական եւ կրթական մարզերէ ներս, նաեւ՝ մասնաւորապէս, ուժգին սատար կը հանդիսանայ իրենց գաւակներուն ուսումնական կեանքի յառաջդիմութեան եւ ուսումնական նուաճումներուն:

Բարի 25-ամեակ:

Տնօրէն Շահէ Մանկրեան

Կարօ Պապեան

մեր մասնակցութիւնը բերելու ուրախութիւնը պիտի ունենայինք, մեկնելով այն հանգամանքէն, որ մէն մի դպրոցի արձանագրած յաջողութիւնը ձեռք ձգուած յաղթանակ պիտի համարուէր հայ ժողովուրդին գոյութեան պահպանման մարտէն ներս, տարաշխարհի մէջ:

Ալֆրէթ եւ Մարկրիթ Յովսէփեան դպրոցի յոբելինական ճաշկերոյթ-հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ ընթացիկ տարուան Մարտ 28-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին, Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի Առաջնորդարանի «Գալայճեան» հանդիսարանին մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան:

Դպրոցի պատասխանատուներու շարքին նկատուելի էին թեմիս առաջնորդ Գերշ. Տ. Յովսէփեան Արք. Տէրտէրեան, նահանգիս ներկայացուցիչ՝ Տիկ. Գարօյ Լուս եւ Տ. Մուշեղ Քհնյ. Թաշճեան, Սրբ. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ ծխական խորհուրդի անդամներ, հայ մամուլը, դպրոցի հոգաբարձութեան անդամներ, դպրոցի տնօրէնն ու ուսուցիչներ:

Պրն. Կարօ Պապեան, յանուն դպրոցի հոգաբարձութեան, առուր

շուրջ բոլորուած անկեղծ եւ նուիրեալ ծնող-բարեկամները, որոնք իրենց կարելին կ'ընեն այս դպրոցը յաջող դպրոցի վերածելու համար: Յարգելի հիւրը, ներկայ հանդիսութեան յաջող ընթացքին մէջ տեսաւ, նաեւ դպրոցին յառաջդիմութիւնը, գոր շնորհաւորեց ջերմօրէն: Տիկ. Գարօյ Լուսի ելոյթը դիմաւորուեցաւ տաք ծափող ղոյններով:

Ողջունի իր հանդիսաւոր ելոյթին մէջ, հոգաբարձութեան Ատենապետ Պրն. Յարութիւն Հիլալեան, շնորհակալութիւն յայտնեց այն բոլոր դպրոցի ծնողներուն եւ բարեկամներուն, որոնք միշտ նեցուկ կանգնեցան Ա. եւ Մ. վարժարանին, մասնաւորապէս այն տասնըվեց ազգայիններուն, որոնք 2000-ական տղարի նուիրատուութիւն կատարեցին դպրոցին, արժանանալով «դպրոցի կնքահայրեր եւ կնքամայրեր» կոչուելու: Պրն. Յարութիւն Հիլալեան, ապա, ամփոփ կերպով անդրադարձաւ դպրոցի հիմնադրութեան պատմութեան վրայ: «1984 թուականին հիմը կը դրուի այս դպրոցին, Սրբ. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կից,

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԺՈՂՈՎՈՐԳԻ ԲՈՒԹԻՆ ՓԱՓԱԳԻՆ ՎՐԱՅ ԵՐԿՈՒ ՅԱՅԵԼԵԱԼ ՆԵՐՄԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՅՐԱՍՈՎԷ

Կապակերպութիւն 2 արարով

Հեղինակ՝ ՌԷՅ ԳՈՒՆԻ
Բեմադրիչ՝ ԳՐԻԳՈՐ ՍԱԹԱՄԵԱՆ

Գարաթ, Մայիս 9, 2009, ժամը 8:00-ին
Կիրակի, Մայիս 10, 2009, ժամը 6:00-ին

Հ.Բ.Ը.Մ. ՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿԵԳՐՈՒՄԻ ՄԵԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿՐԹ
2495 E. MOUNTAIN STREET, PASADENA

Տոմսերը Կարելի է Ստանալ
Հ.Բ.Ը.Մ. Գրասենեակ 626-794-7942

ԱՊՐԻԼ 24

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԽՈՐՆԵՐ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԱՂԻՆԱՆ

Այս տարի հայ ժողովուրդը կը նշէ իր պատմութեան ամենատխուր դրուագը, աւելի ճիշտ ողբերգութիւնը, որ 1915 թուականին գործադրուած ցեղասպանութիւնն էր: 20րդ դարու սկզբին, Օսմանեան թուրք կառավարութեան կողմէ ծրագրուած, եւ վայրագորէն գործադրուած Ցեղասպանութիւնը հայ ժողովուրդէն խլեց աւելի քան 1.5 միլիոն զոհեր, բռնագրաւեց հայուն հայրենիքը արեւմտեան Հայաստանը, գոր, սինիքաբար, այսօրուայ թուրք իշխանութիւնները կը կոչեն արեւելեան Անաթոլիա: Երբ թուրք յորդանները, 10-11 դարերուն, միջին եւ կեդրոնական Ասիայէն կը խուժէին այն հողամասին վրայ, ուր այսօր թուրքիան կը ձանչցուի, այդ հողերը դարերու ընթացքին բնակուած հողեր էին հայերու, յոյներու եւ այլ փոքրամասնութեանց կողմէ: Այնպէս որ, պատմականօրէն, իրենք թուրքերն են որ եկած եւ բռնագրաւած էին հողեր որ իրենց չէին պատկաներ:

Պատմականօրէն նաեւ, հայկական վերջին թագաւորութիւնը, Լեւոն Զ. օրով, վեր կը գտնէր 1375 թուականին, յաւելեալ փաստ մը եւս տալով որ այդ հողերուն վրայ, Կիլիկիա ձանչցուած, հայ ժողովուրդը արդէն իսկ ունեցած էր թագաւորութիւն, որ թուրքերու կողմէ խորտակուեցաւ: Հարց է այժմ թէ ո՞վ որուն հողերուն վրայ անիրաւօրէն ձեռք դրած է, եւ որո՞ւն իրաւունքն է որ կը մնայ անտեսուած: Այդ օրերէն ասդին, այսինքն աւելի քան վեց դարեր, գոյութիւն ունեցած հայ-թուրք յարաբերութիւնները եղած են ոչ թէ բնական, համերաշխ եւ բարեկամական, այլ եղած են պարզապէս հայ-թուրքական հակամարտութիւն, իշխողի եւ ընկճուածի, տիրող եւ ճորտի, մէկ խօսքով, բիրտ ուժի դիմաց իշխանութեան մը բռնատիրական ընթացք մը առկայութիւնը անպաշտպան եւ անիրաւեալ փոքրամասնութեան մը վրայ, որ հայ ժողովուրդն էր:

Հակառակ հայ ժողովուրդին «շնորհուած» «միլլէթ» - «ժողովուրդ» գոյավիճակին, 15-16րդ դարերուն, եւ հակառակ 19րդ դարու կէսերուն, 1860-ական տարիներուն, հայ ժողովուրդին արտօնուած Սահմանադրութեան, հայ-թուրքական յարաբերութիւնները երբէք ալ չեն ունեցած այնպիսի բովանդակութիւն, որ արժանի ըլլայ ճանչցուելու իբրեւ մարդկային իրաւունքներու, եւ փոքրամասնութեանց քաղաքական կարողանումները իրենց իրաւունքները, որոնք զինք տեսակ մը յանձնառու կը դարձնեն թուրքերու հետ լեզու գտնելու: Այնքան թափանցիկ եւ յստակ են թէ ռուսական եւ թէ ամերիկեան պահանջներն ու պարտադրանքները, յատկապէս Հայաստանի եւ թուրքիոյ իշխանութիւններու վրայ, որ միջազգային հանրային կարծիքի մօտ ստեղծուած այն կեղծ եւ խափուսիկ սպաւորութիւնը թէ բան մը փոխուած է հայ-թուրք յարաբերութեանց ծիրէն ներս, որ տարբեր է դարերու ընթացքին իրենց հետապնդած քաղաքական գիծէն, այսինքն հայ ժողովուրդի ոչնչացումը: Պէտք է երբեք անտեսել որ հայ ժողովուրդը հասկացողութիւնն ալ ունի իր պատմաքաղաքական տարողութիւնը, այսինքն Հայաստանի

բերական թոյլտուութեան քողին տակ: Երկու հակադիր քաղաքականութիւններ ի գործ դրուած են դարերու ընթացքին, մէկ կողմէ թուրքերու, իսկ միւս կողմէ, հայերու: Ի՞նչ հետապնդած են թուրքերը: Յստակ պէտք է ըլլայ ամենէն միամիտ իսկ դիտողին համար, որ թուրքերը, գրաւելէ ետք ինչ որ իրենց չէր պատկաներ, անպայման հետապնդած են հայ ժողովուրդի եւ անոր հայրենիք, Հայաստանի ոչնչացումը, դարերու ընթացքին պարբերական բռնարարներով, կոտորածներով, հասնելու համար 1915ի Ցեղասպանութեան, որուն 94 ամեակը կը նշուի այս օրերուն: Թուրքերը այս ըրած են փանթուրքիզմի լոզունգի տակ, այսինքն միանալու իսլամական աշխարհին, որ կը գտնուէր ասիական երկիրներու մէջ, եւ այդ քաղաքականութեան կ'օժանդակէր նաեւ միջազգային սիրոնիստական շարժումը, այս վերջինն ալ իրեն յատուկ ծրագիրներու հետամուտ: Այսպէս մասնաւոր ճանչնալով թուրք ժողովուրդի հայտնեաց տրամադրութիւնները, իրենց թուրքիա հաստատուելէն ի վեր, եւ մասնաւոր հայ ժողովուրդի վրայ գործադրուած մասնակի եւ զանգուածային Ցեղասպանութեանց լոյսին տակ, առնուազն ինքնախաբէութիւն պիտի ըլլար, չըսելու համար ուրիշ բան, ակնկալել այսօրուայ թուրք իշխանութիւններէ, որ բնական եւ բարեկամական յարաբերութիւններ հաստատեն հայերու հետ: Ինքնախաբէութիւն է նաեւ այսօրուայ Հայաստանի իշխանութեանց կողմէ, որոնք չեն գիտեր ինչ անձնական, քաղաքական քողածածուկ հաշիւներու հետապնդումներով, կը յուսան թուրքերէն, ով որ ալ ըլլան անոնք, որ բարեացակամ վերաբերմունք ցոյց տան հայ ժողովուրդի նկատմամբ: Ի վերջոյ Ազգայնականն ալ նոյն ցեղային պատկանելիութիւնն չ'ունի, ինչ որ Կիլիկի եւ Էրտողանի թուրքիան է: Ուրեմն այս է թուրքերուն հետապնդածը, եւ իրենք նենգաբար եւ ճարտիկօրէն գիտեն միջազգային տրամադրութիւններ օգտագործել ի նպաստ իրենց: Այս ըսելով, նկատի ունինք մէկ կողմէ, Ռուսաստանի հետապնդած Կովկասեան քաղաքականութիւնը, վրացական իրենց արշաւանքներէն ետք, որուն իբրեւ արդիւնք, կ'ուզեն թուրքիան մղել իբրեւ թէ անվտանգութեան գօտի մը մէջ, որուն անկեցողութեան կամ անգիտակցօրէն, կ'ենթարկուին Հայաստանի ներկայ իշխանութիւնները, իսկ միւս կողմէ, Ամերիկայի նոր նախագահ, Պարաք Օպամայի իրաքեան եւ աֆղանիստանեան պարտաւորութիւնները, որոնք զինք տեսակ մը յանձնառու կը դարձնեն թուրքերու հետ լեզու գտնելու: Այնքան թափանցիկ եւ յստակ են թէ ռուսական եւ թէ ամերիկեան պահանջներն ու պարտադրանքները, յատկապէս Հայաստանի եւ թուրքիոյ իշխանութիւններու վրայ, որ միջազգային հանրային կարծիքի մօտ ստեղծուած այն կեղծ եւ խափուսիկ սպաւորութիւնը թէ բան մը փոխուած է հայ-թուրք յարաբերութեանց ծիրէն ներս, որ տարբեր է դարերու ընթացքին իրենց հետապնդած քաղաքական գիծէն, այսինքն հայ ժողովուրդի ոչնչացումը: Պէտք է երբեք անտեսել որ հայ ժողովուրդը հասկացողութիւնն ալ ունի իր պատմաքաղաքական տարողութիւնը, այսինքն Հայաստանի

նր, որքան ալ ուզէ պետութիւն խաղալ, իրաւունք չունի եւ չի կրնար անտեսել հայութեան արտասահման գտնուող մեծամասնութեան կարծիքը: Թուրքիոյ հետ սահման բանալով, դիւանագիտական կապեր հաստատելով, եւ կամ այլ ենթադրեալ մանր հաշիւներով Հայաստանի իշխանութիւնները չեն կրնար հաշուի չի նստիլ հայութեան հիմնական շահերու հետ, որոնք պատմականօրէն եւ ցեղասպանութեան հետեւանքով, կը մնան անյոյժ, եւ հետապնդման ենթակայ: Թուրքիոյ հետ հայութիւնը շատ աւելի լուրջ հարցեր ունի - քաղաքական, հողային, տնտեսական, քան սոսկական սահմաններու բացումն ու դիւանագիտական կապերը: Այս եւ նման հարցեր կը մնան Սեւրի դաշնագրի նշած իրաւունքներու սահմաններէն ներս, ինչպէս նաեւ սպաննուած եւ տեղահան եղած միլիոնաւոր հայերու պատկանող մշակութային եւ տնտեսական իրաւանց հետ:

 Վերոյիշեալ տողերու մէջ, փորձեցինք յատկացնել թէ ի՞նչ ուզած են թուրքերը պատմութեան ընթացքին, հայերու հետ իրենց յարաբերութեան գծով: Պէտք է միամիտ ըլլալ մտածելու որ հոգին սուրբ իջած է թուրք այսօրուայ իշխանութիւններու վրայ, եւ անոնք, թէկուզ ժամանակաւոր կերպով, կրնան լքել իրենց դարերով հետապնդածը: Լեւոն Զ.ի անկումէն ասդին, ուրեմն ամբողջ վեց դար, հայ ժողովուրդը փորձած է, իրեն տրամադրելի սեփական եւ միջազգային նեցուկներով, ստեղծել սեփական պետականութիւն, իբրեւ իր անվտանգութեան երկարատեւ երաշխիք: 19րդ դարու երկրորդ կէսին, գարթօնքի շրջանին, եւ միջազգային դիտորդներու հակողութեան տակ, հայկական շրջաններէն ներս ինքնավարութեան տիրանալու փորձերէն ետք, հայ ժողովուրդը ծնաւ իր քաղաքական կուսակցութիւնները անկախութեան գոյավիճակի ձգտելու համար: Երկար տասնամեակներ լեզափոխա-

կան խոյանքներէն պիտի ծնէր Սարտարապատեան Հայաստանը, 1918 թուականին, որուն Խորհրդային եւ ներկայի անկախ Հայաստանի իրականութիւնը ունինք: Այսօրուայ Հայաստանը անշուշտ պատմական եւ քաղաքական դժուարին հարցեր ունի, եւ կը թուի մեզի թէ թուրքիոյ հետ իր յարաբերութիւնները կ'ուզէ յառաջ տանիլ, ինչպէս որ իրենք կ'ըսեն, «առանց նախապայմաններու»: Ընդհակառակը, թուրքիոյ հետ, մենք է որ նախապայմաններ պէտք է դնենք, եւ ոչ թէ իրենք: Տասնամեակներէ ի վեր յստակ են մեր նախապայմանները:

- Ցեղասպանութեան ճանաչում: Թուրքիա տակաւին կ'ուշանայ այդ ճանաչումը կատարելու, եւ աւելին, կ'ուրանայ կատարուած պատմական այդ ոճրագործութիւնը:
 - Բռնագրաւուած հողերու հարցը, որուն կցուած է ներկայիս Արցախի անկախութեան ինքնահաստատումը, որուն կ'ընդդիմանայ թուրքիան, իբրեւ դաշնակիցը Ատրպէյճանի:

- Ցեղասպանութեան հետ առնչուած հատուցման հարցը, որուն մասին թուրքերը նոյնիսկ չեն ալ արտայայտուիր:
 Ասոնք են մեր նախապայմանները, որոնց հակադրուած է այսօրուայ թուրքիան: Ինքը անշուշտ ունի իր նախապայմանները որոնց մասին նոյնիսկ չենք ուզեր խօսիլ:
 Մեր եզրակացութիւնը այն է, այսօրուայ տուեալներէն մեկնած, որ այնքան ատեն որ թուրքիա կը մնայ անգիշտ եւ ուրացող, մենք այնքան ալ աճապարանքի չենք կրնար դիմել, նոյնիսկ մանր «գեղեցկագիտական» ձեռքբերումներ ստանալու համար, ինչպիսիք են թուրքիոյ շրջափակման վերացումն ու դիւանագիտական կապերու հաստատումը: Տակաւին չենք խօսիր թուրքիոյ պահանջած պատմական յանձնաժողովի մը ստեղծման մասին, ճշդելու համար թէ Ցեղասպանութիւն եղա՞ծ է թէ ոչ: Երկար ճանապարհ ունի հայ ժողովուրդը:

833 W. Glenoaks Blvd. Glendale, CA 91202 (818) 240-0065

Dr. Missak Ekmekdjian
Chiropractor

Dr. Anahid Ekmekdjian
Chiropractor

Մեծահասակներու եւ մանուկներու Քայքայիչ քանոն: Գլխացաւ, վզի, մէջքի, յօտային եւ մկանային ցաւեր: Ինքնաշարժի վթարի հետեւեցող պատահած վնասուածքներու բուժում:

Ձեր առողջութիւնը մեր մտահոգութիւնն է

ԱՊՐԻԼ 24

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՅԵՏՔԵՐՈՎ

ԱՆԿԻՐԻՈՅ, ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԵՒ ԻԶՄԻԹԻ ՀԱՅՈՑ ԳԱՂԹԸ
ՎԵՐԱՊՐՈՂԻ ՅՈՒՇԵՐԵՆ

ԴՈԿՏ. ԶԱԽԷՆ Ա. ՔՀՆՅ.
ԱՐՁՈՒՄԱՆՆԱՆ

Ընդհանրապես եւ սակայն միայն առժամեայ կերպով երկրորդական գիծի վրայ մնացած են այս երեք շրջաններու՝ Անկիւրիոյ, Կեսարիոյ, եւ Իզմիրի հայկական գաղթն ու կոտորածը Մեծ Եղեռնի տարիներուն հետեւեալ պատճառներով:

Անկիւրիոյ նահանգը 1915 թուականէն առաջ հայութեան թիւը 95,000 կը հաշուէր որոնք առհասարակ թրքախօս մնացին բացի Կեսարիոյ շրջանի գիւղերէն, ինչպէս էլ վերջին ու թոմարական, որոնք ունեցան իրենց ուրոյն բարբառը, դպրոցներն ու հայկական մշակութի հաստատութիւնները: Գլխաւորաբար թրքախօս ըլլալով Անկիւրիոյ հայութիւնը, որոնց հոգեւոր առաջնորդն էր այնթապցի Արմաշական Բաբգէն Եպիսկոպոս Կիւլէսէրեան, երբեք չմասնակցեցաւ քաղաքական ներքին շարժումներուն եւ հարաւորեց թուրք պետութեան ուղղութիւնն ու գալուցիքը: Անկիւրիոյ գիւղերէն բանակի առաջին հրամանատար Մազհար Պէյ, չհետապնդեց տեղւոյն հայերը, քանի որ անոնք նաեւ վաճառականական գետնի վրայ կարեւոր տարր մը կը կազմէին:

Բաբգէն Եպիսկոպոս Կիւլէսէրեան, արժէքաւոր հոգեւորական ու յետագային Աթուրհից Կաթողիկոս Կիլիկիոյ, բարեբախտ եղաւ կանուխէն առողջական պատճառներով, երկկամունքի գործողութեան մը ստիպման տակ, հրաժարելու իր առաջնորդական պաշտօնէն ու Ա Պատերազմէն անմիջապէս առաջ Ամերիկա մեկնելու Տ.Տ. Գէորգ Ե Սուրբնեանց Կաթողիկոսի գիտութեամբ, եւ այդ կերպով ազատելու համատարած կոտորածէն: Թէեւ անպաշտօն եւ սակայն կարեւոր դեր ունեցաւ Բաբգէն Եպիսկոպոս Ամերիկայի նորակազմ թեմէն ներս տասնամեակ մը ամբողջ:

Այստեղ մանրապատում դէպք մը լիշողութեանս մէջ լուսաւոր տեղ մը կը գրաւէ: Բաբգէն Եպիսկոպոս որ 1910 թուին Եպիսկոպոս ձեռնադրուած էր Ս. Էջմիածնի մէջ Մատթէոս Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսէն որպէս Անկիւրիոյ Առաջնորդ, պատերազմէն քիչ առաջ էլ վերջին հովուական այցելութեան եկած է, ուր տեղացիք խուռներամ դիմաւորած են Եպիսկոպոսը Ս. Թորոս եկեղեցւոյ մուտքին: Հայրս, պատանի Եղիա, կը չի թէ ինչպէս ձիւ վրայ հեծած Եպիսկոպոսը եկած է եկեղեցի, ձիւն վար իջնելով իր կոշիկի փոշիները թօթուած է դրան առջեւ, ու ապա մուտք գործած եկեղեցի եւ քարոզած: Քարոզին բնաբանն իսկ չի շեղուի, հայրս կը մէջբերէր ըսելով որ Սրբազանը «Մի՛ կալ հակառակ շարին» Աւետարանական պատգամը բացատրեց:

Որպէս թեմի առաջնորդ իրեն յաջորդեց իր օծակիցներէն Խոսրով Եպիսկոպոս Պեհրիկեան որ հագիւ վերադարձած Ս. Էջմիածնէն 1914 թուին, ուր նաեւ Եպիսկոպոսական աստիճան ստացած էր նոյն Գէորգ Ե Կաթողիկոսէն, իսկոյն, նոյն տարին, կը սպաննուէր որպէս առաջին նահատակներէն Արմաշական սերունդին՝ «Թշնամի երկիրէն վերադարձած ըլլալուն

համար»:
Այսուհանդերձ ընդհանուր կասկածն ու գալուցիքը թրքահայոց հանդէպ պիտի հասնէր նաեւ Անկիւրիա անմիջապէս որ քաղաքի պետական իշխանութիւնները վար առնուէին իրենց պաշտօններէն, մէջն ըլլալով նաեւ Մազհար պէյ: 1915-ի Յուլիանի հայեր արդէն հարկադրուեցան իրենց ինքնութիւնը յայտնել արձանագրուելով ոստիկանութեան մօտ: Ասոր անմիջական արդիւնքն այն եղաւ որ բոլոր այլ մարդիկ, 15-էն 70 տարեկան որոնք լուսաւորչական համայնքին կը պատկանէին, ձերբակալուէին եւ տարբեր ուղղութիւններով գաղթէին: Անոնց մէջն էր մեծ հայրս՝ Յակոբ Ա Արզումանեան, էլ վերջին քաղաքապետութեան պաշտօնեայ, եկեղեցւոյ ինստիտուտ եւ Մեսրոպեան վարժարանի հոգաբարձու, որ չորս տարուան համար Կեսարիոյ բանտ տարուեցաւ ուր մնաց երեք տարի եւ պատերազմէն վերջ 1918-ին ազատ արձակուեցաւ ու վերադարձաւ էլ վերջին: Բարեբախտ եղաւ ինք քանի որ գոնէ ողջ մնաց ու թուրքին ետթողանին գոհ չգնաց: Հոն չգտաւ սակայն իր ընտանիքէն եւ ոչ մին. բոլորն ալ աքսորուած էին, մէջը ըլլալով նաեւ իր կինը (մեծ մայրս), հայրս եւ իր երկու քոյրերը:

Ձերբակալեալները սակայն հագիւ քաղաքէն դուրս ելած, բոլորն ալ կը սպաննուէին չէթէներուն կողմէ: Անկիւրիոյ մէջ կային նաեւ 15,000-ի չափ հայ կաթողիկոսներ որոնք եւս Օգոստոսին ձերբակալուելով Եոզղաթ դրկուելու համար ճամբայ հանուեցան: Բարեբախտաբար անոնք սպանդէ ազատ մնացին Կ. Պոլսէն եկած հրահանգի մը շնորհիւ, միջնորդութեամբը Պապական Նուիրակ Հայր Անճելօ Տոլչիի, ինչպէս կը տեղեկացնէ իվ Թերնոն պատմաբանը իր Ֆրանսերէն լեզուով գրած «Հայերը, Յեղասպանութեան մը Պատմութիւնը» գիրքին մէջ: Կը չի շեղ հայրս, Եղիա Արզումանեան, յուզումով կը չի շեղ յաճախ Հայր Տոլչիի անունը գոր նաեւ «սուրբ» կը կոչէր, քանի որ ինք եւս շատ հաւանաբար աքսորի ճամբուն վրայ միանալով ազատեալներուն, երեք հոգիով, ստոյգ մահէ ազատեցան, ինք եւ երկու քոյրերը: Հայրս մեր տան մէջ պահած էր իր գիրքերու շարքին նաեւ Թէոփիլի մէկ «Տարեցոյց»ը որուն մէջ գրութիւն մը կար հայերու գաղթի մասին, ինչպէս նաեւ Հայր Տոլչիի փոքրիկ նկարը, նկարին քովն ի վեր իր ձեռագիրով հայրս գրած էր, «այս հոգեւորականը սուրբ մարդ էր»:

ԿԵՍԱՐԻՈՅ մէջ կ'ապրէին 30,000 հայեր, որոնցմէ 200 երեւելիներ ձերբակալուեցան, եւ անոնցմէ 80 հոգի կախաղան բարձրացան, որուն յաջորդեց ընդհանուր գաղթը Յուլիանի վերջերը: Կեսարիոյ շրջանի գիւղերու պարպումը սկսաւ 80էն 100 հոգիներու խմբակներով որոնք դէպի Սփազ յառաջացան: Այլ մարդիկ ճամբան սպաննուեցան, ու կիներն եւ երախաները իրենց ճամբան շարունակեցին: Այդ գիւղերէն թալանն ու էլ վերջինք եւս ենթարկուեցան բռնագաղթի, որոնցմէ երեւելիներ բանտ տարուեցան, անոնցմէ մին, ինչպէս չի շեղ, Մեսրոպեան վարժարանի հոգաբարձու եւ պետական պաշտօն-

եայ մեծ հայրս Յակոբ Արզումանեանն էր, որ յետագային 1935-ին Գահիրէի մէջ հրատարակեց «Էջմիւրի Պատմութիւնը» անունով գիրք մը ուր նաեւ նկարագրած է էլ վերջին բռնագաղթը:

ՊՐՈՒՄԱՅԻ հայ գաղութէն 170 երեւելիներ ձերբակալուեցան ու գնդակահարուեցան 1915-ի Յուլիանի: Իսկ Օգոստոսին երեք օր պայմանաժամ տրուեցաւ հայերուն ձգելու քաղաքը, պարպելու իրենց տունները, որոնք իսկոյն պիտի գրաւուէին թուրք գաղթականներու կողմէ: Այդ ձեւով Պրուսայի, Պիրէնէի եւ Ատափազարի հայերը ամբողջութեամբ աքսորուեցան, մինչ աւելի բախտաւոր եղան Քիւթահա-իայի հայերը որոնք մութասարըֆ Ֆուատ փաշայի շնորհիւ գերծ մնացին աքսորէ: Վերջին հաշուով աւելի քան 100,000 հայեր Պրուսայէն եւ Իզմիրէն չոզեկաւքով տարագրուեցան դէպի էսկիշէհիլ ուր հանդիպեցան Անկիւրայէն եկած հայ գաղթականներու շոգեկաւքին: Բոլորը միասին Գոնիայի վրայով տարուեցան Պոզանթի՝ յանձնուելով իրենց անորոշ ճակատագրին: Քասթամունիի 14,000 հայերու ճակատագիրը եղաւ մութ, սեւ եւ մահացու: Գաւառին փոխ-կառավարիչն էր Հասան Ֆէհմի, որ խստիւ գործադրեց իրեն տրուած սպանութեանց վճիռը:

ԶՄԻՒՆԻՈՅ (Իզմիր) մէջ ալ կային 15,000-ի չափ հայեր, աւելի մեծ թիւով յոյներու կողքին: Կառավարիչն էր Բահմի պէյ որ սկիզբը չկամեցաւ գործադրել

բռնագաղթի ծրագիրը, եւ նոյնիսկ պատերազմի ամբողջ տեւողութեան ջանաց մի կերպ պաշտպան կանգնիլ հայերուն: Սակայն մասամբ գոհացնելու համար թուրք պետութեան պահանջը, Բահմի ձերբակալել տուաւ ականաւոր գմիւռնիացի հայերը ու միայն աքսորեց նահանգէն դուրս առանց անոնց կեանքին վնաս հասցնելու: Ան յաջողեցաւ նաեւ հայերու բռնագաղթը յետս կոչել մինչեւ 1922, Յուսաստանի դիրքն ու յոյներուն ներկայութիւնը Զմիւռնիոյ մէջ որպէս քաղաքական ուժ մը ներկայացնելով: Գերմանիա եւս, որ դաշնակից էր թուրքիոյ հակառակեցաւ Իզմիրի հայոց գաղթին, ազդարարելով Բահմի պէյին որ որեւէ բռնագաղթի հրահանգ կրնար գինուորական ապահովութեան արգելք հանդիսանալ, որով վճռապէս կը հակառակէր հայերուն վտանգուելուն: Այս կերպ, մինչեւ Մութաֆա Քեմալ, հայոց ճակատագիրը առժամապէս ապահով մնաց:

Գալով ԱՂՐԻԱՆՈՒՊՈՒՍՈՅ (Էտիրնէ) հայերուն, թուրքիոյ հողամասին վրայ, ասոնք աւելի էին թիւով, մօտ 35,000-ի չափ, որոնք բռնի տարագրուեցան 1915-ի Օգոստոսին Հոկտեմբեր ամիսներուն: Հոկտեմբեր 20-ին վերջին կարաւանը թողուց Էտիրնէն, եւ յաջորդ տարուան Ապրիլին ոմանք ապահով հասան Պուլկարիա, որոնց մէջն էր նաեւ տեղւոյն Արմաշական Առաջնորդը՝ Աւետիս Եպիսկոպոս Դուրեան, որ յետագային ընտրուեցաւ Առաջնորդ Ամերիկահայ թեմին:

ԱՐԻԷՆՈՏ ԱՐՄԵՆՈՒՅԻ	ԳԱՐՈՒՆ ԲՈՅԱՄԵԱՆ
Գարուն էր իրեն արդ ու գարնով,	ցին իրար, Բոպիկ, Կիսամերկ, սոված ու ծարաւ
Գարուն էր շքեղ ծառ ու ծաղկունքով,	Բռնեցին գաղթի անիծեալ ճամբան:
Գարուն էր սրտի, գարուն էր հոգու	Ուր էին տանում ճամբաներն անյայտ
Գարուն էր նաեւ բնութեան հոգուն:	Բարձունքներ կեռման մերկ ու խոտազուրկ
Գարունը մարդկանց բերեց թարմութիւն	Երկնի աստղերը նրանց ուղեցոյց
Չարթնել էին եւ մարդիկ թմբի-րից,	Վայրի գագանները, պատրաստ լափելու:
Երգն ու ծիծաղն էր շունդուն չորս դիմ:	Չէին խնայում մեծին ու փոքրին
Անտեղեակ չարեաց յոռի մտքերին:	Առագաստից նոր դուրս եկած հարսին,
Ապրիլն էր, գարուն ամիսն այդ շքնաղ	Եւ արնակալած դաժանաբերով Շնամուն էին շատ հանգիստ խղճով:
Որն հայի համար դարձաւ ետաքան,	Գարուն՝
Եւ մէկ վայրկեանում փոխուեց ամէն ինչ	Գարուն վրեժի, գարուն ցասունի
Կործանուեց հայի պատիւն ու հոգին:	Ապրիլի 24՝
Գագազած երախները բացած մինչեւ վերջ	Յայ ժողովրդի տառապանքների,
Վայրի գագանները արեան ծարաւի,	Յալածանքների արիւնոտ ամիս:
Մտան հայոց սուրբ հողը պապական	Տէր Զօր՝
Թրատեցին ու դարձրին անդաստան:	Մէկ ու կէս միլիոն անմեղ հայերի
Երկինքը մէկն սեւացաւ կարծես	Անյայտ գերեզման:
Մայրեր, մանուկներ կորցրե-	Արնոտ գարունը, վշտի գարունը
	Թող հայ համար երբէք ու երբէք էլ չկրկնուի:

ԱՊՐԻԼ 24

**ԿԵԱՆՔԻ ՈՒ ՄԱՅՈՒԱՆ ԴՐԱՄԱՆ.
ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԸ ՊԱՏԿԵՐՈՂ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԱՅԻՆ ՄԻ ՇԱՐՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ**

Հայոց ցեղասպանութիւնը վաւերացրուած է հարիւրաւոր լուսանկարներով, որոնք յստակ պատկերացում են տալիս մարդկային ողբերգութեան ու զրկանքների, նուաստացումների ու կեանքի համար մաքառումների մասին: Դրանք միաժամանակ լուրջ փաստարկ են հանդիսանում թուրքական ժխտողականութեան դէմ:

Այդ լուսանկարների շարքում առանձնանում են տարբեր տարիների հրատարակութիւններում ներկայացուած այս չորս լուսանկարները: Հայոց ցեղասպանութեան թանգարան-ինստիտուտի կողմից վերջերս իրականացուած ուսումնասիրութեան եւ բացաչափումների արդիւնքում յաջողուեց պարզել, որ դրանք արուել են նոյն լուսանկարչի կողմից, միեւնոյն վայրում եւ ներկայացնում են 1915 թ. բռնազաղթի ենթակարգի վերջին դրուակները Միջագետքում: Լուսանկարների բնօրինակները պահպանուած են Վենետիկի Սբ. Ղազար կղզու Միխիթարեան միաբանութեան պահոցում եւ առաջին անգամ հրատարակուել են 1919թ. Փարիզի հաշտութեան կոնֆերանսին ներկայացնելու համար պատրաստուած "Chemin de la Croix. Quelque tableaux de dernier episode du grand drame" վերնագրով գրքուկում: Իսկ Վենետիկում դրանք յայտնուել էին այն բանից յետոյ, երբ Հալէպում դրանք առգրաւուել են թուրք ռազմագերիներից անգլիացի մի սպայի կողմից եւ տարուել Եգիպտոս: Այստեղից էլ դրանք յայտնուել են Միխիթարեան միաբանութիւնում: Առաջին լուսանկարում պատկերուած են 6 հոգի, որոնցից 4-ը երեխաներ են: Նրանցից առանձնանում է գլխաշորով աղջիկը, քանի որ նա ներկայ է

բոլոր չորս լուսանկարներում, որոնցում եւ արձանագրուած է նրա կեանքի ու մահուան պատմութիւնը: Նրանից բացի բոլոր չորս լուսանկարներում պատկերուած է նաեւ մի փոքրիկ տղայ (առաջին լուսանկարի կենտրոնում):

Առաջին, երկրորդ եւ չորրորդ լուսանկարների խորապատկերներն ակնյայտօրէն նոյնն են, ինչը թոյլ է տալիս փաստել, որ լուսանկարներն արուել են միեւնոյն վայրում, թերեւս միջագետքեան ինչ-որ բնակավայրում: Երկրորդ եւ չորրորդ լուսանկարներում երեւացող բոլոր նման է արմաւենու, ինչից կարելի է ենթադրել, որ լուսանկարներն արուել են Միջագետքում:

Առաջին լուսանկարում պատկերուած են 6 հոգի՝ ծայրայեղ հիւժուած եւ կիսամերկ վիճակում: Նոյն 6 հոգին պատկերուած են նաեւ երկրորդ եւ երրորդ լուսանկարներում: Տարիքով ամենաաւագները յետին պլանում՝ պատի տակ նստած երկու կանայք են, որոնցից մէկը գլխաշորով է, միւսը՝ կիսամերկ: Երեխաներից երկուսը գլխաշորով կնոջ կողքին են նստած, միւս երկուսը՝ կիսամերկ կնոջ առջեւում:

Երկրորդ լուսանկարում յայտնուում է ինչ-որ տղամարդ՝ հաւանաբար թուրք պաշտօնեայ, ով հացի կտորը ձեռքին ծաղրում է հայ սովեակներին: Երեւում է, որ ամենահիւժուածը գլխաշորով աղջիկն է, ով պարզում է ձեռքը դէպի հացը՝ պառկած վիճակում:

Երրորդ լուսանկարում պարսպատի տակ հանգրուանած հայ տարագրեալները կաթնաչի մէջ ինչ-որ բան են եփում: Ակնյայտ է, որ այս լուսանկարում գլխաշորով աղջիկն անկարող է շարժուել եւ, ամենայն հաւանականութեամբ, կեանքի վեր-

ջին ըրպէներն է ապրում:
Չորրորդ լուսանկարում գլխաշորով աղջիկը պառկած է պատգարակին եւ հաւանաբար արդէն մահացած է: Պատգարակը տանող երիտասարդ աղջիկներն ու պատանին այս լուսանկարների շարքում առաջին անգամ են յայտնուում, եւ դատելով այն հանգամանքից, որ հագուստով են, կարելի են թաղրել, որ նրանք այստեղ

յայտնուած հայ տարագրեալների նոր խմբից են: Պատգարակը տանող տղայի հետեւում երեւում է գետնին պառկած ֆետով փոքրիկ տղան, ով, հաւանական է, նոյնպէս մահացած է: Վերջին լուսանկարում՝ լուսամուտի տակ նստած շապիկով տղան, թերեւս միակ կենդանի մնացածն է առաջին լուսանկարում պատկերուած բռնագաղթուած հայերի խմբից:

**ԱՊՐԻԼԻ ԶԵՏՔԵՐՈՎ
ԽՕՍՔ ՆԵՐՄԱՆ ՈՒ ԿԱՐՕՏԻ
ՆԵՐՍԵՍ Տ. ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ**

<p>Ներեցէք ինձ իմ լաւ պապեր, Ներիր Վանի Գոմս գիւղի մեծ Ռէս Յովհաննէս, Եւ այդ գիւղի Խաչուած երեց՝ Տէր Մեսրոպ պապ: Ներեցէք ինձ Զօրս անբախտ կորած քոյրեր՝ Վարդանման իմ Վարդուհի, Ու ոսկեծամ Սիրուն Եղոյթ, Իմ մօրաքոյր անբախտ Սարօ, Որ գերուեցիք Ու մաշեցիք Ձեր սեւ կեանքի օրերը սեւ, Կեանքը տխուր ու անարեւ... Բայց ես գիտեմ, (հաստատ գիտեմ), Զիմա չկաք, չէք ապրում դուք Այս աշխարհում, Բայց ապրում եմ ձեզմից ծնուած Ձաւակները կապուտաչեայ, Ոնց բեկորներ ցաք ու ցրիւ, Այստե՞ղ, այստե՞ղ, Աստուած գիտէ, էլ ո՞ւր, որտե՞ղ, Վանո՞ւմ, Մուշո՞ւմ, Բիթլի՞ս, Պոլի՞ս... Բայց թէ գիտե՞ն, Գիտե՞ն արդեօք, Իրանում էլ</p>	<p>Իրե՞նց տոհմից Կան բեկորներ, Ու կամ եւ ես, Որ կարօտով, սիրով տոչոր, Երազում եմ մի հրաշքով Գտնել մի օր Կորածներիս հոգեհատոր... Ա՛խ, թէ լինէր, Լինէր մի օր, Զասնէի Վան, Թափառէի փողոցներում, Թակէի ես դռներն բոլոր, Ու փնտռէի կորածներիս Կորած հասցէն, Տներն անյայտ, Որոնք թերեւս չունեն ոչինչ հայութիւնից, Զայութիւնից ոչ մի ճշոյլ, Անծանօթ եմ հայ անունին, Ոչ չգիտեմ ոչինչ, ոչինչ Իրե՞նց ծագման, Իրե՞նց ցեղի Եւ իմ մասին... Որ ապրում եմ Նրանց մի օր հանդիպելու Անմեռ յոյսով Մարտած ահա այս խոհերով Սեղաւոր եմ ես զգում ինձ Որ չեմ գտել կորածներիս Ու մեր տոհմի հետքերն իսկ... Ներեցէք ինձ իմ լաւ, իմ լաւ,</p>
---	--

Massis Weekly

Volume 29, No. 14

Saturday, APRIL 25, 2009

Turkey Again Links Armenia Ties With Karabakh Erdogan: 'Forget About' Armenian Border Opening

YEREVAN/ANKARA -- Minister Ali Babacan on Tuesday appeared to reaffirm Turkey's renewed linkage between improved relations with Armenia and a settlement of the Nagorno-Karabakh conflict that would satisfy Azerbaijan.

Visiting Prague for talks with European Union officials, Babacan again gave no indications that Armenia and Turkey are about to establish diplomatic relations and reopen their border which Ankara had closed in 1993 out of solidarity with its Turkic ally.

"As of now, we are at a quite advanced stage in this process," he told a news conference after the talks, commenting on recent months' flurry of Turkish-Armenian diplomatic contacts. "Also, in the South Caucasus there are other problems, like the situation that we now see in Abkhazia and South Ossetia or the Nagorno-Karabakh issue between Armenia and Azerbaijan."

"So on the one hand, Turkey is continuing these talks with Armenia. But on the other hand, Turkey is helping the processes to solve issues between other countries as well," said Babacan. He added that Turkish officials are in close contact with the U.S., Russian and French mediators spearheading the Karabakh peace process

and sees a "real possibility" for the signing of an Armenian-Azerbaijani peace agreement this year.

Over the weekend Prime Minister Recep Tayyip Erdogan reiterated that Turkey will not normalize relations with Armenia before the resolution of the Nagorno-Karabakh conflict again dismissing recent reports to the contrary.

"Forget about the opening of the border with Armenia before the settlement of the Karabakh problem," Haberturk.com quoted him as saying during an unofficial visit to Germany.

Erdogan made similar statements on three separate occasions earlier this month, pouring cold water on expectations of a breakthrough in Turkish-Armenian relations. Recent media reports, most of them citing Turkish government sources, said that the two neighboring states could sign an agreement on the gradual establishment of diplomatic relations and reopening of their border as early as this month.

The reports sparked an uproar in Azerbaijan. Its government and leading politicians have warned Ankara that an unconditional deal with Yerevan would constitute a betrayal of its closest Turkic ally locked in the bitter dispute with the Armenians.

SD Hunchakian Party Calls for Protest Rally and March on May 1st

YEREVAN -- The municipal authorities in Yerevan have allowed Social Democrat Hunchakian Party, a member of opposition Armenian National Congress (HAK) alliance, to rally supporters on May 1 but banned them from marching through the city center afterwards, it emerged on Monday.

The SDHP formally notified the Yerevan municipality about its next major demonstration in accordance with an Armenian law on public gatherings earlier this month.

A senior municipality official, Irina Grigorian, told RFE/RL that the opposition supporters will not be allowed to march after a planned rally outside the Matenadaran institute of ancient manuscripts. "The holding of a march would significantly disrupt the normal life of the city of Yerevan, cause traffic jams and render central streets impassable," she said.

Lyudmila Sargsian, chair person of SDHP, who filed the notification, rejected the ban as politically motivated and said the opposition alliance will defy it. "We staged marches even when our rallies were also banned,"

she said.

Virtually none of the demonstrations held by the opposition over the past year was sanctioned by the authorities. Nonetheless, security forces refrained from breaking up those protests. The most recent HAK protest held on March 1 followed the same pattern.

The rally is also expected to mark the start of the HAK's campaign for the May 31 municipal elections that will determine who will be Yerevan's next mayor. The HAK is the only opposition force contesting the polls. Its list of candidates is topped by Ter-Petrosian.

The planned opposition march will likely end on the city's Northern Avenue which was scene of daily gatherings of small groups of Ter-Petrosian supporters. The police ended the "political strolls" two weeks ago by seriously restricting access to the boulevard after 6 p.m. Scuffles between police officers and opposition protesters trying to enter Northern Avenue have since been reported on a virtually daily basis.

Governor Schwarzenegger Proclaims Armenian Genocide Remembrance Week

SACRAMENTO -- On April 16, 2009, the Armenian Council of America welcomed a proclamation from California's Governor Arnold Schwarzenegger declaring April 19-26, 2009, as "Days of Remembrance of the Armenian Genocide."

In part, the proclamation reads "This week, we honor that commitment as we stand with our Armenian friends and neighbors here and across the world in remembering and acknowledging the genocide, the families it destroyed and the history it changed. We do not like to recall such sorrows, but we must, so that we can learn from history and renew our efforts to make sure nothing like this ever happens again."

Since being elected Governor of California, Arnold Schwarzenegger has issued a proclamation every year. "The Armenian American community appreciates Governor Schwarzenegger for his continuous leadership and commitment on the remembrance and recognition of the Armenian Genocide", said Peter Darakjian Armenian Council of America Board Member. In addition to an annual proclamation, Governor Schwarzenegger was the first in the nation to sign a bill four years ago that permanently recognized the "Days of Remembrance of the Armenian Genocide".

As home to the largest Armenian community in the United States, the State of California has been at the forefront on the Armenian Genocide

California Governor
Arnold Schwarzenegger

issue. For over four decades, California has issued official gubernatorial and legislative proclamations. President Obama's home state of Hawaii this month recognized the Armenian Genocide, making it the 43 state that has taken an affirmative position on recognition.

The full text of the proclamation is below.

EXECUTIVE DEPARTMENT STATE OF CALIFORNIA PROCLAMATION

On the night of April 24, 1915, more than 200 leaders in the Armenian community, in the city known today as Istanbul, were arrested. Sent to prison, most were executed, beginning a horrible, systemic killing and forced relocation of the Armenian people that would last until 1923. During these years, the government of the Ottoman Empire claimed the lives of 1.5 million Armenians and forced 500,000 more

Clinton Praises Turkey and Armenia for Talks

U.S. Secretary of State Hillary Rodham Clinton is praising what she describes as bold reconciliation efforts between Turkey and Armenia. She told US lawmakers that the United States was supporting the Turkish and Armenian talks.

Armenia and Turkey have said they are close to restoring full relations after years of disagreements. They also hope to reopen their shared border, closed in 1993.

Turkey wants its talks with Armenia to advance in parallel with negotiations between Armenia and Azerbaijan over disputed territory controlled by Armenia. Clinton said the United States has assured Azerbaijan that it will intensify efforts to resolve the dispute.

Turkey Recalls Ambassador From Canada Over Armenian Genocide Vigil

ANKARA/OTTAWA -- Turkey has recalled its ambassador to Canada for consultation, said a Turkish Foreign Ministry source on Wednesday, after Canada's prime minister spoke at a vigil to commemorate the 1915 killing of Armenians.

Premier Stephen Harper gave support on Tuesday to the fact that the 1915 killings by Ottoman Turks amounted to genocide, the source said.

"The ambassador has been called back is currently going through consultations over what to do. We don't know how long he will be here," the source said.

"He was called back due to the position of Prime Minister Harper who spoke at a commemorative vigil and whose speech recognized (the events of 1915) as genocide," said the Foreign Ministry source, speaking on con-

Canada Prime Minister Stephen Harper

dition of anonymity.

The Congress of Canadian Armenians (CCA), with the support of over 20 major Armenian organizations from across Canada, hosted the event on April 21. It was held in the Parliament Building in Ottawa to commemorate the 5th anniversary of the recognition of the Armenian Genocide by the House of Commons. Read the coverage on page 2

Continued on page 8

Congress of Canadian Armenians Members of Parliament Honored at Event in Ottawa on Fifth Anniversary of Recognition of Armenian Genocide

OTTAWA -- On the fifth anniversary of the recognition of the Armenian Genocide by the House of Commons, the Congress of Canadian Armenians, with the support of 20 Armenian organizations from across Canada, organized a special event on April 21, 2009 in the Parliament Building in Ottawa to honor the Members of Parliament who voted in favor of Private Members' Bill M-380 which read: "That this house acknowledge the Armenian Genocide of 1915 and condemn this act as a crime against humanity."

Turkey recalled its Ambassador, Rafet Akgunay, for consultations to protest against the Congress of Canadian Armenians event, the presence of high ranking government and parliamentary officials at the event, and the continued use of the word "genocide" by Prime Minister Stephen Harper in his message on the occasion. There was extensive media coverage of the event and Turkey's reaction to it, by AFP Mondial, Associated Press, Canadian Press, Reuters, United Press, Jerusalem Post, Hurriyet Daily, CNN Turkey, CBC, CTV, Vancouver Sun, Toronto Star, La Presse and many others around the world. (The Globe & Mail article can be seen at: <http://www.theglobeandmail.com/servlet/story/RTGAM.20090422.wturkey22/BNStory/politics/home>.)

Bill M-380 was introduced to the House of Commons and Moved by Madeleine Dalfond-Guiral (Bloc Quebecois), and was co-sponsored by Jason Kenney (Conservative), Sarkis Assadourian (Liberal) and Alexa McDonough (NDP). Framed certificates of appreciation and recognition were presented to each of them. Also honored were Shirley Maheu (posthumously) who Moved, and Senator Raymond Setlakwe who Seconded, a similar motion which was passed in the Senate of Canada on June 13, 2002.

A huge crowd of dignitaries, in-

Left to right: Pierre Akkelian (Vice-Chairman, Congress of Canadian Armenians), Michael Ignatieff, Madeleine Dalfond-Guiral, Sarkis Assadourian, Jason Kenney, Taro Alepian (Chairman, Congress of Canadian Armenians), Raymond Setlakwe, René Maheu (seated). Photo by Ara Hagopian

vited guests and the media were present at the event, including numerous Members of Parliament, Senators, Ambassadors of countries that have also recognized the Armenian Genocide, and leaders of the Canadian Armenian community from across Canada.

Prime Minister Stephen Harper supported the passing of the bill, and on April 19, 2006 he formally reaffirmed his and his party's recognition of the Armenian Genocide. In his message to those that attended the event, he said: "I am honoured to have this opportunity to extend my warmest greetings to all those attending the Congress of Canadian Armenians event to mark the 5th anniversary of the adoption of the resolution by the House of Commons to recognize the Armenian Genocide. Your recognition of the members of the House of Commons who supported this resolution is a truly gracious gesture. I would like to commend the Congress of Canadian Armenians for organizing this event and for your ongoing efforts to foster fellowship in the community."

Jason Kenney, Minister of Citi-

zenship, Immigration and Multiculturalism, said in his address: "The government of Canada has endorsed and accepted the recognition of the historical reality of the genocide through Prime Minister Stephen Harper's courageous statement three years ago. That continues to be the position of Canada. Thank you for being faithful to your roots, to your ancestors, to your ancient faith. Thank you for bringing and enriching Canada with the democratic values that your community embodies and respects so profoundly. Thank you for enriching our country in so many ways, and let us tonight celebrate and let us this week, as well, mourn and always, always, teach the future generations about the lessons of 1915 so that they are never repeated."

Michael Ignatieff, Leader of the Liberal Party of Canada and Leader of the Official Opposition, acknowledged the presence of his predecessor Stéphane Dion, then said: "Today we join in the grief of the Armenian community, we recognize the sorrow that you still carry with you, and we come together as Canadians no matter our convictions or beliefs to say: 'never again'. This room is the refutation, once and for all, of Hitler's infamous remark, 'who remembers the Armenians?' Your presence, your survival, triumph, strength, the Republic of Armenia are a definitive refutation of the vicious nihilism of that now departed dictator. Five years ago our Parliament

recognized the Great Calamity as a genocide. We commit ourselves to reconciliation, however difficult, and we commit ourselves to a life of peace in Canada." Mr. Ignatieff is an internationally recognized historian with a doctorate from Harvard University, and is well informed on the Armenian Genocide.

Anthony Barsamian, board member of the Armenian Assembly of America, said that following discussions with White House officials they are hopeful that President Barack Obama will make a statement on the Armenian Genocide on April 24.

Sarkis Assadourian was given a round of applause for having worked so hard as a Member of Parliament to ensure that the bill was passed.

Earlier in the day, a delegation from the Congress of Canadian Armenians had constructive meetings with Michael Ignatieff, Jack Layton, Leader of the New Democratic Party, and Harold Albrecht, the new Chairman of the Canada-Armenia Parliamentary Friendship Group.

The event was hosted by the Congress of Canadian Armenians and its participating organizations which include: AGBU Alex Manoogian School, Armenian Democratic Liberal Party, Armenian Rights Council, Holy Cross Church of Laval, Nor Serount Cultural Association, S.D. Hunchakian Party, St. Gregory the Illuminator Church of Montreal, Society of Armenians from Istanbul, Tekeyan Cultural Association. It was held with the support of the Canadian Diocese of the Armenian Holy Apostolic Church, the Armenian Catholic Church of Canada, the First Armenian Evangelical Church, and the following organizations: AGBU Montreal Chapter, AGBU Toronto Chapter, Association of Armenians from Egypt, Canadian Armenian Network, Fondation Himnatram Canada, Holy Trinity Church of Toronto, St. Mesrop Church of Ottawa, St. Vartan Church of Vancouver.

The Congress of Canadian Armenians continues to build solid relationships with Canada's elected officials for the benefit of the community and of Armenian interests. It also seeks to cooperate and work with all other Armenian organizations in Canada that share the same goals.

Construction Slump Deepens Armenian Recession

A sharp decline in construction dragged Armenia deeper into recession last month and caused its first-quarter Gross Domestic Product to shrink by 6.1 percent, according to official statistics released on Monday.

The Armenian economy contracted by 3.7 percent year on year during the first two months of this year amid a deepening fallout from the global financial and economic crisis. The latest macroeconomic data from the National Statistical Service show that the decline accelerated in March primarily because of an almost 22 percent drop in the volume of construction work carried out in the country in the first quarter of the year. It was down by only 1.5 percent in January-February 2009.

Also contracting were all other sectors the economy except retail trade. In particular, industrial output fell by 9.5 percent, generating about 29 percent of first-quarter GDP worth 465.5 billion drams (\$1.4 billion). With construction and agricultural activities traditionally gaining momentum after winter, that proportion will decrease in the following

months.

Industry for the first time contributed less to the economy than construction in 2008. That fact reflected a construction boom that has been a major driving force behind Armenia's robust economic growth in recent years. The construction sector stopped growing and began contracting last fall.

The downturn is particularly visible in Yerevan where work at many of the dozens of construction sites has ground to a halt. The risk-averse Armenian banks are reportedly reluctant to make new loans to construction companies.

In an effort to boost the sector, the Armenian government approved on April 9 20 billion drams (\$54 million) in loan guarantees for local construction firms lacking funds to complete their projects. The authorities also hope to stimulate the local housing market with a new mortgage lending fund set up by the Armenian Central Bank this month. The Bank has contributed 5 billion drams to the fund and says external loans and funding will raise its authorized capital to 30 billion drams by the end of the year.

Merrill Lynch

INVESTMENT BANKING

JACK KALANJIAN

Professional Financial Advisor

Corporate Center Pasadena
225 So. Lake Avenue
Pasadena, CA 91101
(626) 396-2825 Direct
(626) 376-4665 Fax
jack_kalanjian@ml.com

"Helping the Armenian Community Build Wealth"

Will Obama Say “Genocide”

Another anniversary of the Armenian Genocide of 1915 is approaching: the Armenian community is focused on the question: will the U.S. president Barack Obama announce the term “genocide” in his speech. This fact is attributed a fateful meaning. Why the political thought in Armenia and the Armenian nation are stuck on this, there seems to be no need to explain: the Armenians have long been used to evaluating the political world through the prism of its relationship to their national tragedy.

However, it is undeniable that the U.S. attitude to the issue of the Armenian Genocide of 1915 gained a broader geopolitical sense. Against the backdrop of the United States proposals made in Turkey during President Obama’s visit on 6-7 April in that country, expected assessment of April 24, of the U.S. President, may, of course, make visible the U.S. assessment to Turkish first reactions to the proposals on the Armenian-Turkish relations.

Remind, that the U.S. President urged Turkey to focus on the expeditious establishment of normal relations with Armenia, leaving the solution of historical problems between the two peoples to dialogue with Armenia. All the west communities propose to Turkey not to make the conflict of Nagorno-Karabakh an obstacle for the normalization of its relations with Armenia.

However, as it can be seen, on these days, the Turkish leadership has begun to show sentimentalism and has focused its attention on a ballyhoo created by Azerbaijan around the idea of «Turkic brotherhood». The Turkish leaders stated that they could open the Armenian and Turkish border without a parallel solution to the Karabakh problem (at least - the withdrawal of Armenian troops from some areas around Nagorno Karabakh).

How much does this attitude of Turkey fit into the overall logic of the new global processes and, specifically, the logic of the Turkish and American relations in the understanding of U.S. President Barack Obama? And, how much Turkey is behaving adequately to the needs of the present times? Does this behavior of Turkey affect the attitude of the leadership of United States to the question of genocide?

With this question the Lagir.am correspondent turned to the expert of the Armenian Center for National and International Studies Manvel Sargsyan.

- The U.S. new global strategy is not yet completely understood by many countries. At the present time, we can say that a process of «adaptation» to the new political realities started. In particular, it is evident that the main problems arose from the relationship of Iran and Israel, as well as Turkey and Azerbaijan. It is Israel and Azerbaijan turned out to be the most disadvantaged ones in the new political approaches of the United States. This circumstance could not but influence the positions of other key players of the Greater Middle East. All countries

are evident to start to bring counterclaims. Let us call it – they began to stake.

It could be expected that Turkey will have to face the most difficult problems. Remind that on the agenda of Obama’s meetings with the Turkish leadership, among others, there have been included questions of military-strategic partnership, perspectives for the normalization of the relations between Turkey and Armenia, solution to the Cyprus problem, joint struggle against the separatist Kurdistan Workers’ Party, and Ankara’s integration into the EU. Proposals for cooperation in such crucial areas for Turkey’s political problems could not but push the questions of «ethno-political» character to the second ground. Only now, Turkey realizes the strategic meaning of its plan on the normalization of the Armenian and Turkish relations without the involvement of the Turkish-Azerbaijani relations from the «Turkic brotherhood» mythology.

It is not easy to note immediately the advantages of the new geopolitical division based on the strategic level of the Armenian and Turkish relations and on the concentration in the sphere of the Turkish integration into Europe. Turkey does not give up cherishing hopes of representing a key role in the easterly direction. However, now many people are in Turkey to notice that its desires do not fit into the general course of world events. The U.S. interests in Iran and Central Asia changed a little their attitude towards Turkey factor. The advantage in this area is given to other players - Russia and Iran.

The first results of Turkey’s discernment became its joint protests with Azerbaijan. Joint attempts are made to change the course of the international processes in such a direction in which the Turkish and Azeri integration would have gained at least some sense in the new U.S. strategy. Difficulties are encountered due to the fact that Russia in this question can not be an ally - the U.S. proposals also benefit Russia. However, Turkey can be expected to try to do everything to change the attitude towards its problems. At least, Turkey is trying to reassure Azerbaijan.

To say that the world powers monitor the actions of Turkey with indifference would be wrong. The proposals made by the countries of the region are too fatal to give them up to satisfy the whims of the regional countries. Most likely, measures of the educational and “health” character will be taken up the last.

Such a mechanism is Turkey’s recovery is the question on the Armenian Genocide of 1915. There can be no doubt that it will remain in the arsenal of U.S. policy in relation to Turkey. It is not important whether it will be announced by President of the United States in his preventive and educational speech on April 24. More important is that on that day the reaction of the world’s leader on the current behavior of Turkey and its relevance to the proposals made to it will be seen. For Armenia, the second factor that important too.

U.S. Envoy Sees More Progress in Karabakh Talks

A top U.S. negotiator spoke of a “new phase” in the Nagorno-Karabakh peace process after he and fellow mediators from France and Russia held talks with Armenian leaders in Yerevan on Wednesday.

The three co-chairs of the OSCE’s Minsk Group met President Serzh Sarkisian and Foreign Minister at the start of a new round of regional shuttle diplomacy aimed at speeding up an Armenian-Azerbaijani framework agreement on Karabakh. They are due to proceed to Stepanakert and Baku later this week.

As always, official Armenian sources gave few details of the confidential talks. A short statement issued by the Armenian Foreign Ministry late Tuesday said only that they focused on ways of narrowing the conflicting parties’ differences over the basic principles of a Karabakh settlement put forward by the mediators.

“Now I feel that we are moving to a new phase with a deeper, more detailed discussion of the remaining elements of the basic principles that need to be resolved,” the group’s U.S. co-chair, Matthew Bryza, told RFE/RL after follow-up talks on Wednesday with Nalbandian on Wednesday. “At the end of the day, what we have to have is a mutual agreement on a settlement based on the [OSCE’s] three core Helsinki Final Act principles of territorial integrity, self-determination and non-use of force.”

“I hope that we can sustain this progress here and then in Baku and Artsakh/Nagorno-Karabakh in the next couple of days,” said Bryza. “There is quite a bit of momentum, and we need to capitalize on it while we can.” He confirmed that Sarkisian and Azerbaijan’s President Ilham Aliyev plan to meet on May 7 the sidelines of a European Union summit in Prague.

Բնօրինակ
ՇՐՄ ՓԱՍՏԻՆԱՅԻ ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ԿԱՐԺԱՐԱՆԸ
Ճիւղ Չառակին Լաւազոյն Գաւգիսարակոյրեան Համար

AGBU PASADENA
HIGH SCHOOL
 (WASC ACCREDITED HIGH SCHOOL)

New Student Enrollment Grades: 9-12

- College Preparatory Academic Program
- Honors and Advance Placement (AP) Level Instruction in All Subject Areas
- Small Class Sizes and Individual Attention
- Promoting Personal Growth and Academic Success
- Comprehensive Armenian Curriculum
- College Counseling and Annual University Visitations
- Co-curricular and Extra Curricular Activities Including Competitive Sports
- Safe and Secure Environments; Closed Campus

Make the Quality Choice...
Choose AGBU High School - Pasadena
for your child's high school education.

For more information, campus tour
 and meeting with the administration, call:

626 794-0363

2495 E. MOUNTAIN STREET, PASADENA, CA 91104
 (CORNER OF ALTADENA DRIVE AND MOUNTAIN STREET)

The Myth of Talaat Pasha's Black Book Documents

By Sarkis Y. Karayan, M. D.

During the last three weeks or so, most Armenian newspapers, both in Armenian and in English, published an article that appeared in New York Times, on March 9, 2009.

The article is written by Sabrina Tavernise, Istanbul Bureau Chief of the New York Times, entitled "Nearly a Million Genocide Victims Covered in a Cloak of Amnesia." It is an informative article about Murat Bardakci's publication of Talaat Pasha's Black Book documentation, a 77 pages handwritten booklet, titled "Talaat Pasa'nin Evrak-I Matrukesi" translated as "The Remaining Documents of Talaat Pasha".

According to the New York Times article "This is a new collection of previously unpublished documents from the archives of Talaat Pasha, was recently published by Murat Bardakci. It has become something of a surprise bestseller in Turkey, selling out three printings in the first two weeks after its release"

The article continues "... for Turkey, the number should have been a bombshell. According to a long hidden document that belonged to the interior minister of the Ottoman Empire, 972,000 Ottoman Armenians disappeared from Official Population records from 1915 through 1916."

Here I should make it clear that the word statement "disappeared" Armenians is a euphemism for Armenians massacred, thrown into the Black Sea north of Trabizond, died of starvation, or of gastro-intestinal or other infectious diseases in the Syrian-Iraqi Deserts.

"Talaat Pasa'nin Evrak-I Matrukesi"

"The Remaining Documents of Talaat Pasha"

Murat Bardakci, is a Turkish author, who writes often in the Turkish daily Hurriyet and who compiled the book under discussion. Bardakci says that Talaat Pasha's widow Hayriye, gave Talaat Pasha's archives to him before she died 1983. This part of the archives contains list of population figures of Armenians in Turkey in 1915, namely before the Genocide. According to the document, before 1915, 1,256,000 Armenians lived in the Ottoman Empire. Two years later, in 1917, this number plunged to 284,157. These figures apparently reveal that 972,000 Armenians disappeared during the main part of the Genocide by the Turks. This can not be new news to Turks in or outside Turkey. Bardakci may make a few dollars from the sale of this book, or some none Turkish historians writing sensational comments about it make scholastic pseudo-fame..

"Talaat Pasanin Hatiralari"(Talaat's Memoirs) Author: Enver Bolayir Published: 1946

It is important to note that Bardakji's recent publication was preceded by a book called "Talaat Pasanin Hatiralari" (Talaat's Memoirs) published in 1946, by the Turkish editor Enver Bolayir. The fact that Talaat's memoirs were published about 25 years

later raises serious questions about its authenticity and accuracy. Historians rightfully ask the question "Where were these memoirs between 1921-1946. How reliable are they? I have not come across a critical review of the book by a respected historian either in Turkish or a foreign language. We only know that the book was translated into German, and for security reasons was written in cipher.

Prof. Vahakn Dadrian has this to say about the Talaat's first book of memoirs. "Talaat Pasanin Hatiralari: "A fragment of the memoirs Talaat reportedly prepared while living in Berlin as a fugitive of justice, edited by others. Essentially, it is an effort of self-justification and shifting of blame to others for the disastrous war and the excesses committed in the course of it, including the Armenian massacres." (Vahakn N.Dadrian, The History of the Armenian Genocide: Ethnic Conflict from the Balkans to Anatolia to the Caucasus; Third Revised edition, p.444. Bergahn Books, Providence,Oxford, USA)

There are serious questions about the source and validity of Talaat's memoirs. A copy of the Bardakci's publication has not yet been available to me. Only the population figures for Armenians in Turkey in 1914 has been seen by me in newspapers. The population figures that I have seen are not new, but at least 80 years old. So there is nothing to hail or congratulate Bardakci for publication of these figures. If his book is new to the Turks, Turks who read it should be happy that they should not be fried any more in the ignorance of their national history.

Where did Talaat's Armenian population figures come from?

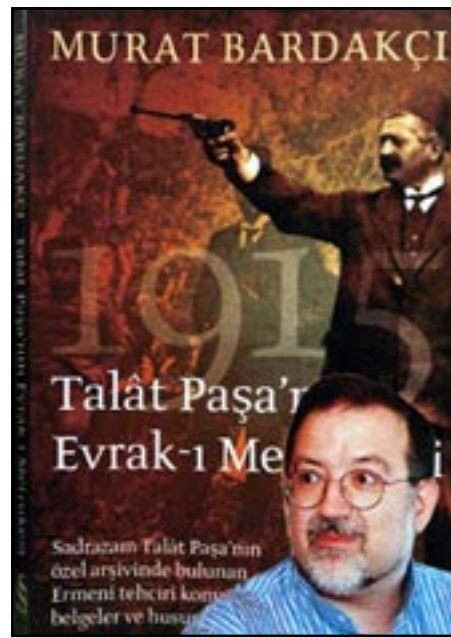
In this section I will describe how the population numbers of Armenians were derived and reported in Talaat's memoirs, mentioned above.

According to a Turkish official, Refet who was the Director of Civil Registration in Istanbul, the population figures for 1914 were based on the census of 1905, and thereafter they were brought up-to-date by the annual registers of births and deaths until 1914. (Data from a mimeographed copy of British Public Record Office, Foreign Office, 341/4229 of Great Britain, printed in 1919 in Istanbul on April 14, 1919 by Refet, Director of Civil Registration). Document is in French.

All subsequent Armenian population figures; including the so-called Talaat's figures and reported by various Turkish authors are based on Refet's figures, which as we just mentioned above, are only approximations based on the census of 1905.

In order to prove my above statement, please refer to the table below which presents the Armenian population figures given by different Turkish authors. Please see how close the figures are, even though they were reported by different authors.

Here is a brief profile of the authors who have reported Armenian population figures, which as I mentioned above, are derived from the same source: the official Ottoman gov-

ernment figures reported by Refet, in 1919.

1. Talaat's figures. Talaat was Minister of Interior and main architect of the genocide.

2. Refet was the Director of Civil Registration in Istanbul

3. Esat Uras also known as Ahmet

VILAYET	Refet	Talaat	Uras	Gurun	Karpat
Adana	58,027	51,723	50,139	57,686	50,139
Ankara	106,149	44,661	44,507	53,957	44,502
Aydın	19,395	19,710	19,395	20,766	19,395
Aleppo	106,289	37,031	35,104	49,486	35,104
Afyon Karahırsar	20,448	7,498	7,437	7,448	8,488
Bıtlıys	119,132	114,704	114,704	119,132	114,704
Beyrut	1,188	1,224	1,118	5,288	5,295
Bursa	96,698	59,038	58,921	61,911	58,921
Bolu	2,961	3,022	2,961	*****	2,961
Eskıshehr	****	8,620	8,276	8,807	8,276
Karesy	****	8,663	8,544	8,704	8,544
Kutahya	****	4,023	3,190	4,548	3,910
Kaysery	48,669	47,974	48,659	52,192	48,659
Marash	27,842	27,306	28,842	38,433	27,842
Kastamonu	8,959	9,052	8,959	8,959	8,959
Erzurum	136,618	125,657	125,657	136,618	125,657
Dıyarbekyr	73,226	56,166	55,890	73,226	55,890
Syvas	151,674	141,000	143,406	151,674	143,406
Trabzon	68,813	37,549	37,549	40,237	37,549
Konya	19,560	13,078	12,971	13,225	12,971
Mamuretılazyz	87,864	70,060	76,070	87,864	76,070
Van	67,792	67,792	67,792	67,702	67,792
Urfa	*****	15,161	15,161	18,370	15,161
Izmıt	57,789	56,115	55,403	57,789	55,403
Nygde	****	4,939	4,890	5,705	4,890
Icel	****	350	****	341	341
Syrya	****	*****	*****	2,533	413
Zor	63	67			
Istanbul	80,000	72,962			
TOTAL	1,294,851	1,256,000	1,294,851	1,294,851	1,294,851

Esat, a Turkish historian. Uras was a former Turkish secret agent. His book, "Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi", Ankara, 1950, pp.143-144. is a major enterprise to trace the evolution of the Armenian Question to its historical origins, to minimize the responsibility of Abdul Hamit's regime in the outbreak of the massacres of that period and altogether blame the Armenian revolutionaries for the misfortunes falling on the Armenian population during the reign of Abdul Hamit and later during World War I." Esat Uras's history of Armenians has been described as a "pseudohistory" by a professional English historian.

4. Kemal Karpat, a sociologist but a poor statistician has reported Armenian population figures in his book "Ottoman Population 1830-1914". USA

1985. pp. 170-188.

5. Kamuran Gurun, a former Turkish diplomat who passed away in 1984. His book is an elaborate attempt to deny any Turkish plan of extermination of the Armenians. According to Gurun, "... wartime losses are entirely attributed to the poor management of the "relocation" scheme of Kurdish excesses and Armenian provocations through insurgency..." The Armenian File: The Myth of Innocence exposed." New York, 1985, pp. 95-96. (The book was printed in 1985, after he died in 1984).

Armenian Population Figures Given by Various Turkish Wriers

The following table presents the Armenian population figures for Armenians in 1914 reported by Turkish authors mentioned above. Please note the closeness of the numbers proving one more time that they all used the same source, namely Refet's official government figures reported in 1919. (See below table).

The Armenian population figures reported by the Turkish authors mentioned above are about one million and three hundred thousand. This number has been challenged by Armenian authors. In the following section I will present the argument that the Armenians were much more than the figures presented by the above mentioned Turkish writers. I will also support my argument by providing information about Armenian population figures.

In 1972, the Armenian Review published the results of my extensive study on the Armenian population figures demonstrating clearly that there were at least two and a half million Armenians living in the Ottoman Empire before the Genocide of 1915. See "An

Continued on page 4

The Myth of Tallat Pasha's Black Book Documents

Continued from page 1

Inquiry into the Statistics of the Turkish Genocide of the Armenians 1915-1918, Winter 1972, Vol. XXV, No. 4-100, pp. 3-44."

I came to this conclusion by doing a retroactive census of all Armenians living in 4,060 localities, including cities, towns and villages where Armenians lived in 1914. The results of my research indicate clearly that "Turkish official sources on the number of Armenians, except for the census of 1844, are totally inaccurate."

The results of my study are supported by Krikor Zohrab who used taxation figures as given by the Ottoman government, and came to a similar conclusion as mine, that is, Armenians were far more in number than reported by the Sultan's government. (Marcel Leart, *La Question Armenienne a la Lumiere Des Documents*, Paris 1913 pp. 60-63) [Zohrab wrote in French, using the pen name M. Leart]

Justin McCarthy's ignorance about Armenian Demography

The findings of my study about the total number of Armenians being two and a half million in the Ottoman Empire in 1914, have been criticized by McCarthy, in his book *Muslims and Minorities* New York 1983, page 81.

McCarthy must not have had the opportunity to consult the 75,000 pages of Armenian documentation about Armenians living in Turkey in 1914, as recorded in the *Histories of Armenian Communities in Turkey*. He does not know Armenian to do this task. (Interested readers may consult my article "Histories of Armenian Communities in Turkey" *The Armenian Review*, 1980, pp. 89-96. or the *Armenian Observer*, March 20, 2002.)

Official Ottoman Population Figures for Armenians Were Manipulated, thus not Reliable! Three Turkish writers' Views

My affirmation that the Ottoman Government deliberately reduced the total population number of Armenians after 1878, right after the Berlin conference, has been confirmed by three reliable Turkish sources:

1. Husein Kadri states that there was deliberate dishonesty in compiling official Armenian population figures. To quote him, "During the reign of Abdul Hamid II, we lowered the population figures of the Armenians. By the order of Abdul Hamid, the number of Armenians deliberately had been put in low figures"

Husein Kazim Kadri, *Balkanlardan Hijaza; Imperatorlugun Tasfiyesi*. 10 Temmuz Inkilabi ve Netayici (From Balkans to Hejaz: The Liquidation of the Empire. The July 10/23 Revolution: Istanbul, Pinar 1992, pp. 126-133.

2. Alaeddin Cetin and Ramazan Yildiz in their book *Sultan II Abdul Hamid Han, Devlet ve Memleket Geruslerim*, state clearly that in 1895, Sultan Abdul Hamid rejected the 900,000 figure for the total number of Armenians in the Ottoman Empire, as being exaggerated. (Sultan II Abdul Hamid Han, *Devlet ve Memleket Geruslerim*, Istanbul 1976, page 158)

3. Cevdet Kucuk, is a third Turkish author to confirm that the Ottoman Government deliberately reduced the number of Armenians. He writes that the Sultan allegedly stated that the total Armenian population never exceeded 459,000.

(See *The Armenian Population in Anatolia in the Nineteenth Century*, translated from Turkish by H. Umune, in *The Eastern Question, Imperialism and the Armenian Community*, (Ankara, Institute for the Study of Turkish Culture, 1987, p. 79.)

Conclusion:

The arguments made above and the accompanying evidence support the conclusion that the total number of Armenians in 1914, as given by Turkish writers cited above, including the most recent figures revealed in Talaat's *Black Book* are actually at least fifty percent (50%) less than the actual number of Armenians, because of manipulation of the total census figures on the order of Sultan Abdul Hamid and other census officials.

Let me give two examples of actual figures about Aintab and Van Vilayet.

1. Aintab (Gaziantep)

a. Kemal Karpat, opus cited, page 176, gives the total figure for the city of Aintab as 19,494 Armenians. The fact that this number is incorrect is supported by Armenian and modern Turkish sources. Thus, the actual number of Armenians was around 30,000. (S. Karayan, *Armenian Review*, page 28. Also, my second article titled "On the Number of Armenians in Aintab in 1914" *Armenian History of Aintab*, vol. 3, ed. Yervant Babayan, Los Angeles, California, 1995, pp. 11-19"

Modern Turkish sources support my findings that there were 30,000 Armenians in 1914, in Aintab, The most recent book about Aintab, by Ughurol Barlas, a Turkish writer, states that the total population of Aintab in 1914 was 82,538 persons, of which 51,369 were Turks, 30,076 were Armenians, 817 were Jews. Ughurol Barlas "Gaziantep Tip Facultesi Tarihi ve Azinlik Okullari [History of the Medical School of Gaziantep and the schools of Minorities] 1971, p. 13. Barlas

b. A second Turkish writer, Hulusi Yetkin, in his "Gaziantep Tarihi ve Davalari (1968)" p. 39 gives the number of Armenians of Aintab in 1914 as 30,000. Thus we see that the information given as official population figure for Armenians was 40-50% less than

actual number of Armenians.

2. Van Vilayet.

As seen in the table above, the Ottoman figure for the Armenian population of Van in 1914 are about all the same, as reported by various authors.

Kemal Karpat, op. cit. p 182, gives 67,792 Armenians; Talaat's figure is 67,672: Official Ottoman figure is again the same 67,672:

Esat Uras's figure is again the same 67,672.; K. Gurun's is almost the same 67,702 persons. There is no doubt that the figures have the same source, namely the official Ottoman figures for 1914, as published by Refet, the director of Civil Registration in Istanbul, mentioned above.

The correct figure for population of Armenians in Van Vilayet in 1914 was 119,093. Thus the official Ottoman figure is 51,301 persons or 45 % less than the more accurate and realistic Armenian figures based on my research.

I presented my research paper, "Demography of Van Province" at UCLA, during the 1997 conference on the Historic Cities and Provinces Series, organized by Professor Richard Hovannisian. This presentation later on, in the year 2000, was included in the proceedings of the conference entitled "ARMENIAN VAN/VASPURAGAN, edited by Professor Hovannisian.

This study proves, undoubtedly that the population figures for Armenians as given by the Ottoman government was at least 45 % less than the actual figures. Thus the total of Armenians in the Ottoman Empire was not anywhere near 1,250,000 Armenians, but at least 2,300,000 persons.

Talaat's so called *Black book* "The Remaining Documents of Talaat

Pasha" does not give anything new, as far as Armenian population figures in Turkey in 1914. It is a repetition of population figures, manipulated and ordered by Sultan Hamid, as mentioned above.

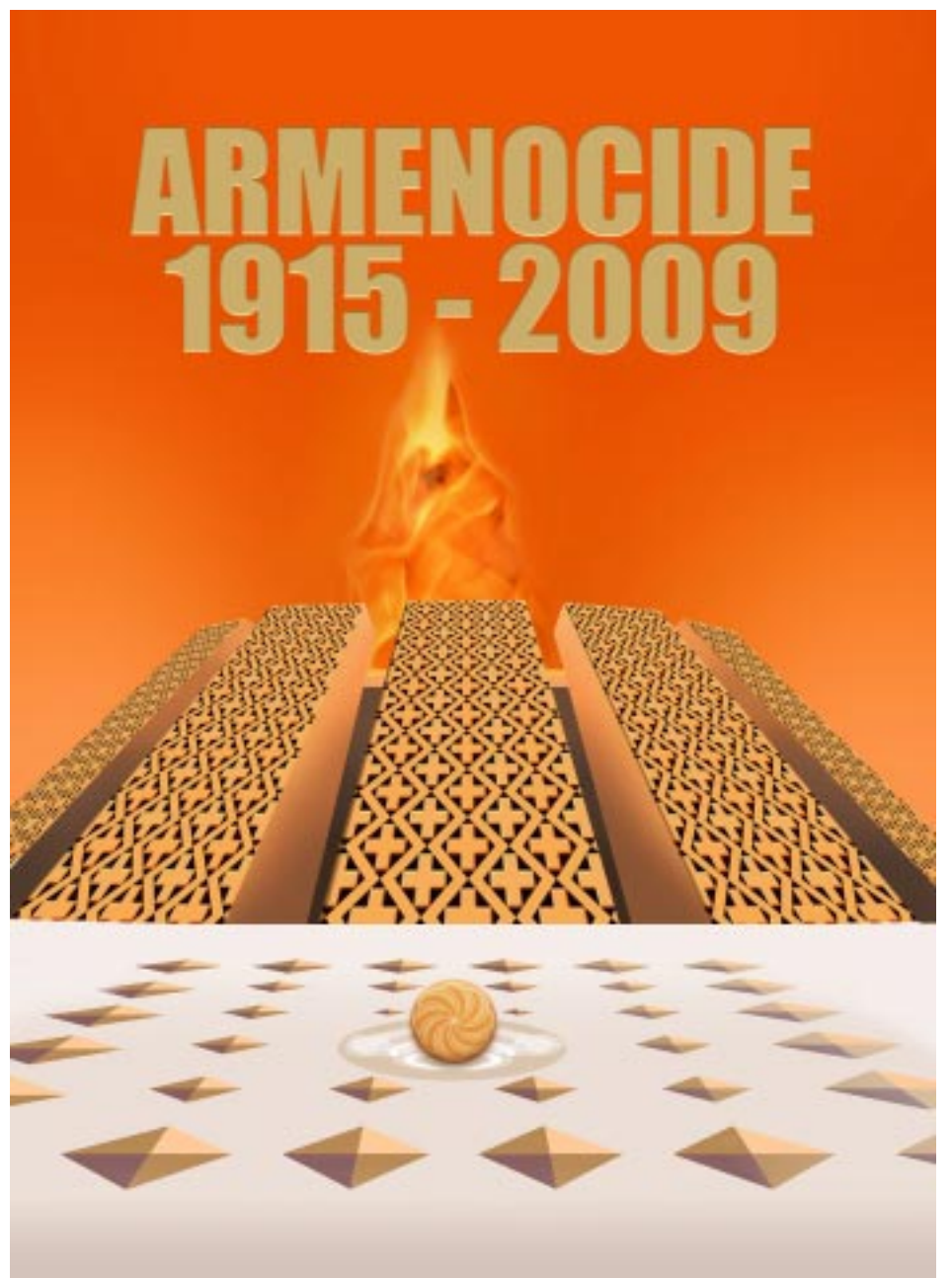
As far as the percentages of Armenian population that disappeared, as given in this book, it does not add anything new to the number of Armenians lost during the Genocide.

The total number of Armenians killed from 1914-1923 by the Ottoman government by various methods mentioned above adds up to 1,750,000 persons. out of 2,500,000 persons. (72% of the population killed by genocide)

It is often said or written that the Ottoman Government committed the first Genocide in the 20th century. The statement should be modified and corrected as follows: "Although many races in history have disappeared because of malnutrition, epidemics or being exposed to diseases for the first time, religious and racial intolerance, the Turkish genocide is the first in all human history, that a government sits down and decides to eliminate a nation—the Armenians. No other nation in history has decided to get rid of another nation prior to 20th century.

Talaat's telegraphs enumerating the number of Armenians displaced or massacred during 1915-1917, in various vilayets or sanjaks of Turkey can be found in the book "Armenians in Ottoman Documents, 1915-1920" published by Turkish Republic, Prime Ministry, General Directorate of State Archives, Ankara, 1955.

I have reviewed this book in the *Armenian Observer*, July 29, 1998: in *Nor Gyank*, Aug. 6, and 13, 1998.

The Drama of Life and Death: A Series of Photos Depicting the Armenian Genocide

The Armenian Genocide documented with hundreds of photos that clearly represent human tragedy, deprivation, humiliation and the raw struggle for life. This photo series is also a stern argument against Turkish denial.

These four photos depicted in several editions, stand out in the series. Research conducted at the AGMI uncovered how these photos were taken by the same photographer, in the same place. They represent the last agonizing stages of Armenian deportees exiled in 1915. The originals of the photos are kept in the repository of the order of Mkhitarian monks on St. Lazarus Island in Venice, Italy and were first published in a volume "Chemin de la Croix. Quelque tableaux de dernier episode du grand drame" prepared for the Paris Peace Conference in 1919. They appeared in Venice after being confiscated from Turkish prisoners of war by an English officer in Aleppo, Syria and were taken to Egypt. From Egypt, they were brought to Mkhitarian order.

Six persons are depicted in these photos, four of them are children. The girl with head scarf stands out, as she is presented at all four photos. The story of her life and death is fixed in these photos. The little boy is also

depicted in all four photos besides the girl. He is in the middle of the first photo.

The backgrounds of the first, second and forth photos are obviously the same, which allows us to state that the photos were taken at the same place- in the yard of a house. The plant has seen in the second and forth photos looks like a palm, therefore we suppose these photos were taken in Mesopotamia, modern day Iraq.

Six completely exhausted and half naked people are depicted in the first photo (top left). The same six people are depicted in the second (top right) and third photos (bottom left). Two women, the eldest of group, are sitting against the wall in the background. One of them dons a head scarf but the other is half-naked. Two of the children are sitting next to the woman with head scarf, while the other two are in front of the half-naked woman.

A man appears in the second photo. He is most probably a Turkish official, taunting the starving Armenian children with bread. Very evidently, the most exhausted person is the girl with head scarf, who from her prone position is raising her hand to the bread.

In the third photo, refugees sitting against a wall are cooking some-

thing in a pan. In this photo the girl with head scarf isn't able to move and is exhausting the last minutes of her remaining life.

In the forth photo (bottom right) the girl with head scarf is lying in the stretcher. She must already be dead. The young girl and the boy carrying the stretcher appear in these photos for the first time. Taking into consid-

eration the fact that they are dressed, we can suppose that they are a new group of Armenian deportees. A little boy with fez is lying behind the boy carrying the stretcher. Perhaps he is already dead. A boy in a shirt is sitting at the window in the last photo is the only one survived from the group of deported Armenians depicted in the first photo.

Congressman Ed Royce Calls for Passage of Genocide Resolution

President Obama Should Make Good on His Promise

WASHINGTON D.C. -- At the Congressional Caucus on Armenian Issues' Armenian Genocide Observance, Rep. Ed Royce (R-CA) issued the following statement:

"It is far past time when the United States Congress should go on record officially recognizing the Armenian Genocide. As a State Senator, with the help of Governor George Deukmejian, I authored the first resolution recognizing the Armenian genocide, which passed the California Legislature. In Congress, George Radanovich, Jim Rogan and myself, along with bipartisan support, were able to successfully pass the first Armenian Genocide Resolution through the foreign affairs committee. Later, Adam Schiff, with the support of myself and others, was able to do the same.

But, regardless of whether the President was Bill Clinton or George Bush, the impact of the Government of Turkey's protests has had the same effect. The Genocide Resolution, which we have passed through the Foreign Affairs Committee, has consistently been checkmated by the Government of Turkey. Last Congress, Speaker Pelosi stopped the resolution.

And as this anniversary comes, we eagerly await President Obama's speech. As a Senator he had a strong record on the subject, and while campaigning, he promised to recognize the genocide. While in Turkey, President Obama passed the buck, saying that "this is really about how the Turkish and Armenian people deal with the past." He botched it, especially considering he had the world's ear. April 24th will offer another perfect opportunity. President Obama has a redo on Friday to make good on his promise.

To the critics who say that we should not dwell on history, I say it's much harder to get tomorrow right if we get yesterday wrong. The world's strength to oppose killing today is made greater by accountability, for actions present, but also past. It's weakened by denial of accountability of past acts. Not recognizing the Armenian genocide, as such, does just that."

**ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ ՀԵՌՈՒՍՏՏԵՍԻԼԻ
ՅԱՅՏԱԳԻՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱՅՈՅՅԸ**

**CHARTER CABLE 280-ՐԴ ԿԱՅԱՆ
(ԿԼԵՆՏԵՅԼ, ՊԸՐՊԵՆՔ, ԼԱ ՔՐԵՍԵՆԹԱ)
GLOABCAST SATELLITE
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ 10:00-11:00**

Online Exhibition

Adana Massacres 1909: Unknown Scenes of the Tragedy

The Adana Massacre was the second series of large-scale massacres of Armenians to break out in the Ottoman Empire. The atrocities committed in the province of Adana in April 1909 coincided with the counter-revolution staged by supporters of Sultan AbdulHamid (Abdul-Hamid)II (1876-1909) who had been forced to restore the Ottoman Constitution as a result of

nians organized a successful defense. Hadjin (Hajen in Armenian) in the Cilician Mountains withstood a siege, while the 10,000 Armenians of Dortyol (Chorkmarzban in Armenian) held off 7,000 Turks who had surrounded their town and cut off its water supply.

The intensity of the carnage prompted the government to open an investigation, but the failure to pros-

ditional government, the specter of mass violence was reintroduced as a mechanism of state power.

Two commissions were set up after the massacres. One of them was formed by the Ottoman Parliament (members of the commission were HaykPapikyan, HarutyunMostichyan, Yusuf Kemal, Fayid Bey), the second was formed by the Armenian Patriarch

Armenians was equal to 20 million Turkish Liras. 24 churches, 16 schools, 232 houses, 30 hotels, 2 plants, 1429 cottages, 253 farms, 523 shops, 23 mills and many other public buildings were burnt.

The Young Turks launched formal investigation trying to evade the responsibility for the massacres. However the organizers and the figures

Ruined houses in Armenian district of Adana

Armenian survivors of the Adana massacres

the 1908 Young Turk Revolution led by the Committee of Union and Progress (CUP). A prosperous region on the Mediterranean coast encompassing the old principality of Cilicia, once an independent Armenian state between the eleventh and fourteenth centuries, the province of Adana had been spared the 1890s massacres. The disturbances were most severe in the city of Adana where a reported 4,437 Armenian dwellings were torched, resulting in the razing of nearly half the town and prompting some to describe the resulting inferno as a "holocaust." The outbreaks spread throughout the district and an estimated 30,000 Armenians were reported killed. While attempts at resistance in Adana proved futile, and Armenians in smaller outlying villages were brutally slaughtered, two towns inhabited mostly by Arme-

ecute dashed Armenian expectations of liberal reforms by the new regime. The reactionary elements of the Ottoman Empire were suspected of instigating the massacres to discredit the CUP, but the Young Turks were also implicated. The Adana Massacre exposed the twin composition of the Young Turk Movement, which consisted of both liberal and radical nationalist elements. It also demonstrated the convergent interests of the nationalists with the reactionary and conservative elements of Ottoman state in their policies toward a progressive-minded minority. For the Young Turks, the Adana Massacre proved a rehearsal for gauging the depth of Turkish animosity in the Ottoman Empire toward Christian minorities and for testing their skills in marshaling those forces for political ends. Despite the restoration of a constitu-

of Constantinople. The commissions investigated the causes and consequences of massacres and submitted the official reports. In those reports the Governor Jevad Bey, the Commander Mustafa Remzi Pasha and the local authorities that implemented their orders at the local levels, were mentioned as responsible for massacres. The investigations revealed that more than 30,000 Armenians fell victim to massacres. The total damage of the

responsible for the massacres remained unpunished.

The original photos included in the on line exhibition are from the recently found collection comprising more than 70 mostly unpublished pictures taken in April and May of 1909 in Adana and it's contiguous districts.

Adapted from:
 'Adana Massacre'
 by Rouben Paul Adalian
 'Encyclopedia of genocide'

Supervisor Michael Antonovich Recognizes "Day of Remembrance for the Armenian Genocide"

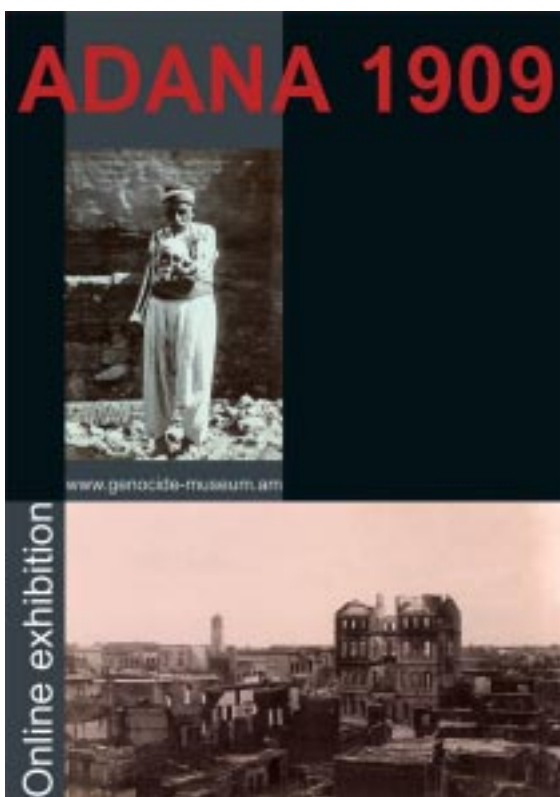
LOS ANGELES COUNTY -- At the Board of Supervisors meeting on April 21, 2009, Los Angeles County Supervisor Michael D. Antonovich presented a scroll to members of the Armenian community in recognition of the passage of his motion proclaiming April 24, 2009 as "Day of Remembrance for the Armenian Genocide of 1915-1923" throughout Los Angeles County.

"Los Angeles County is home to the largest population of Armenians in the United States, and they have enriched our County through their leadership in the fields of business, agriculture, academia, medicine, government and the arts," said Antonovich.

On April 24, 1915, the Turkish government began the systematic extermination of the Armenian community. Religious, political and intellectual Armenian leaders were among the 1.5 million victims who were arrested and murdered.

"Due to this horrible tragedy, the Armenian community is committed to ensuring that those who have died due to human rights atrocities are never forgotten," said Antonovich. "By consistently remembering and openly condemning the atrocities committed against the Armenians, Los Angeles County demonstrates its sensitivity to the need for constant vigilance to prevent similar events in the future."

Online Exhibit:

www.genocide-museum.am/eng/online_exhibition_7.php

Impact of World War II on Armenian-American Identity to be Discussed in NAASR Lecture

Gregory Aftandilian, author and consultant on Middle East affairs, will give a lecture entitled "The Impact of World War II on Second-Generation Armenian-American Identity," on Thursday, May 14, at 8:00 p.m., at the National Association for Armenian Studies and Research (NAASR) Center, 395 Concord Ave., Belmont, MA.

Aftandilian, a member of the NAASR Board of Directors since 2004, has previously worked at the National Democratic Institute for International Affairs, the Senate Foreign Relations Committee, and the U.S. Department of State. A recognized expert on Middle East affairs, he is the author of two books: *Egypt's Bid for Arab Leadership: Implications for U.S. Policy and Armenia: Vision of a Republic: The Independence Lobby in America, 1918-1927*. He holds degrees from Dartmouth College, the University of Chicago, and the London School of Economics.

A Defining Era

Sociologists and historians have long considered World War II a watershed period for millions of ethnic Americans. A 1970s study stated that "The war afforded a way of openly affirming (and asserting through proof) that one was American" and children of recent immigrants "outdid themselves and sought to outdo everyone else" in being "more American than the Americans."

Through research interviewing Armenian-American World War II veterans, studying the letters they wrote to their families and to the Armenian-American newspapers, and reading the anthologies on Armenian-American service men and women, Gregory Aftandilian applied the earlier studies on

ethnic Americans in general to the Armenian-American second generation experience in particular.

By and large, the Armenian-Americans who served in the military during World War II were the sons and daughters of genocide-survivor immigrants, and grew up in tight-knit ethnic enclaves in the cities of the East Coast or Midwest or on farms or in "Armenian Town" in Fresno. Their parents were mostly laborers or farmers, eking out a meager living to the best of their abilities given the language barriers and social discrimination they faced, and tried to instill a sense of ethnic solidarity and pride in their children. Outside of their neighborhoods, many encountered an unfriendly world where they were demeaned as "foreigners."

For many of these second-generation Armenian-Americans, the war was a defining life experience that not only enhanced their American identity but also their Armenian identity, as the conflict made them more conscious of their parents' suffering as genocide survivors and brought these soldiers into contact with the worldwide Armenian diaspora.

Admission to the event is free (donations appreciated). The NAASR Bookstore will open at 7:30 p.m. The NAASR Center is located opposite the First Armenian Church and next to the U.S. Post Office. Ample parking is available around the building and in adjacent areas. The lecture will begin promptly at 8:00 p.m.

More information about the lecture is available by calling 617-489-1610, faxing 617-484-1759, e-mailing hq@naasr.org, or writing to NAASR, 395 Concord Ave., Belmont, MA 02478.

Armenian Alto Saxophonist Wins Over US Audiences

WASHINGTON, DC -- The profusion of young musical talent from Armenia has become increasingly evident in the United States as it did once again on Sunday, March 29 in a concert offered under the auspices of St. Mary Armenian Apostolic church of Washington, DC.

Hayrapet Arakelyan, performing on the alto saxophone, electrified the audience with a program of classical music that brought young and old to their feet and filled the beautiful sanctuary of St. Elizabeth R. C. Church of Rockville, MD with enthusiastic applause and shouts of Bravo after every number on the hour-long program...

Accompanied by Lolita Poghosyan, herself an accomplished pianist and, incidentally, the soloist's mother, seventeen year old Hayrapet performed a program of music which featured familiar works by George Bizet, Darius Milhaud and George Gershwin and lesser-known composers. Music written for the alto saxophone is exceedingly rare and saxophonists must rely on transcriptions of works for other instruments. Three of these proved to be the highlights of the concert: Bizet's melodious *L'Arlesienne Suite*, Milhaud's *Scaramouche*, and Gershwin's captivating *Rhapsody in Blue*. Every one of them was received with a standing ovation.

This was not Hayrapet's first exposure to American-Armenians. In 2003 he had come to Washington with the musical group known as "New Names from Armenia" introduced by Mrs. Sylva Mekinian. She has facilitated the exposure of many such talented youth in European cities, in the Middle East and in the United States as well as in Armenia. Hayrapet was only eleven years old but already brimming with talent. Last year he performed twice, in San Francisco and Los Angeles. In recent weeks, however, he achieved the acme of his still young career when he was invited to perform in New York's Carnegie Hall with the Juilliard Orchestra, which took place on March 22 of this year. At that concert he performed a suite by

Hayrapet Arakelyan

Roberto Molinelli for orchestra and, remarkably, for three saxophones—soprano, alto and tenor. It was virtuoso performance which held the Carnegie Hall audience in thrall.

Soon after the Washington debut he was recruited to study in the Cologne College of Music in Germany with full scholarship. The finances for his stay in Germany are generously subsidized by Mr. & Mrs. Edward & Roseann Alexander of Bethesda, MD and their children. The Alexanders' devotion to the arts and their sponsorship of the young talents, especially someone like Hayrapet, is indeed providential and commendable.

Since 2006 Hayrapet has been winning top honors in competitions throughout Europe and the Middle East. He will reach yet another pinnacle later this year when he performs in the famed Philharmonie in Berlin.

The Voice of America's Armenian television branch interviewed Hayrapet after the concert, parts of which had also been video-taped, so that audiences in Armenia will be able to experience the acclaim with which he has been received in the United States. We are sure that we shall hear more about this young man's successes in the musical world.

Governor Schwarzenegger Proclaims Armenian Genocide Remembrance Week

Continued from page 1

from their homeland.

Those who escaped death had to flee, and many of them settled right here in California. They and their descendants have become leaders in all walks of life and have made extraordinary contributions to our state. While their presence has been and continues to be a great blessing to California, it also reminds us of the incredible evils that brought them far from their ancestral homes.

Four years ago I signed a bill that permanently recognized the Days of Remembrance of the Armenian Genocide. This week, we honor that commitment as we stand with our Armenian friends and neighbors here and across

the world in remembering and acknowledging the genocide, the families it destroyed and the history it changed. We do not like to recall such sorrows, but we must, so that we can learn from history and renew our efforts to make sure nothing like this ever happens again.

NOW, THEREFORE, I, ARNOLD SCHWARZENEGGER, Governor of the State of California, do hereby proclaim April 19-26, 2009, as "Days of Remembrance of the Armenian Genocide."

IN WITNESS WHEREOF, I have hereunto set my hand and caused the Great Seal of the State of California to be affixed this 13th day of April 2009.

ARNOLD SCHWARZENEGGER
Governor of California

ARMENIAN MOMS & DAUGHTERS

PRESENTS

6th ANNUAL WALK OF LOVE

REVLON WALK FOR WOMEN'S CANCERS

Los Angeles' Biggest Fundraiser for Women's Cancers

SATURDAY, MAY 9, 2009

LOS ANGELES MEMORIAL COLISEUM

Register online at www.revlonrunwalk.com
or contact **Armenian Moms & Daughters Hotline**
at (818) 444-5192

or write to us via e-mail at eilesq@aol.com

Registration Fee: \$30.00 directly to Revlon Walk

When registering, please mark **TEAM NO. 813** to identify
ARMENIAN MOMS & DAUGHTERS

There will be several meeting places designated throughout Los Angeles County for bus transportation to the Starting Line
When you Register, Transportation Information will be provided by your team captains
Eileen Keusseyan & Alice Chakrian

REMEMBER TO REGISTER NOW FOR THIS WORTHY CAUSE!

Walk starts at 8:00 a.m., with Celebrity Opening Ceremonies!

www.massisweekly.com
Updated every Friday

ԱՊՐԻԼ 24

ՄԻԵԻՆՈՅՆ Է, ՅԱՅԵՐԸ ԴՐԱՆԻՑ ԿԸ ԿՈՐԾԱՆՈՒԵՆ ԹԵ ՈՉ...

Նշումներ 1919 թուականին Յոհաննես Լեփսիլսի լոյս ընծայած «Գերմանիան եւ Հայաստանը» փաստագրական հաւաքածոյի վերանայուած հրատարակութեան վերաբերեալ

ՈՒՕԼՖԿԱՆԿ ԿՈՒՍԹ ԿԱՅԵՐԸ ԵՒ ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

«Աստիճանաբար լուծարուած է այն շղարշը, որն մինչեւ այժմ ստուարուած էր համաշխարհային պատերազմի խաւարում խարխափող որոշ իրադարձութիւնները», - 1919թ.-ի Օգոստոսի 2-ին գրուած էր «Քյոլնիչէ Ֆոլկսցայտունգ» թերթը: Թերթն այս տողերը կապում էր քիչ առաջ լոյս տեսած «Գերմանիան եւ Հայաստանը» գրքի հետ, որում Յոհաննէս Լեփսիլսը գերմանական դիւանագիտական մի քանի փաստաթղթերի օգնութեամբ փաստագրել էր պատմութեան ամենադաժան յանցագործութիւնը՝ Հայերի Յեղասպանութիւնը:

Լեփսիլսը երկրորդ անգամ էր ամենամեծ այս ցեղասպանութեան մասին, որի նախադէպը պատմութիւնը մինչ այդ դեռ չէր տեսել, տեղեկացնում լրատուական գրաքննութեան պատճառով անտեղեակ գերմանական լայն հասարակութեանը: Դեռ դրանից երեք տարի առաջ նա «խիստ վստահելի» «Թուրքիայում հայերի վիճակի մասին» տեղեկատուութիւնը, բաղկացած 2000 օրինակից, ուղարկել էր կայսրութեան բոլոր ծխական համայնքներին, ինչպէս նա՝ հասարակական կեանքում յայտնի դժբերին եւ յայտնել նրանց իր գնման արդիւնքների մանրամասների մասին, որոնք կատարել էր Թուրքիայում հայ քրիստոնէայ քոյրերի եւ եղբայրների ոչնչացման վերաբերեալ: Քանի դեռ առաջին տեղեկատուութիւնը պէտք է գաղտնիաբար բաժանէին, երկրորդը՝ իրենից ներկայացնում էր, այսպէս կոչուած, պաշտօնական փաստաթուղթ, քանի որ արտաքին գործերի գերատեսչութիւնը յանձնարարել էր Լեփսիլսին փաստարկներն հրատարակել:

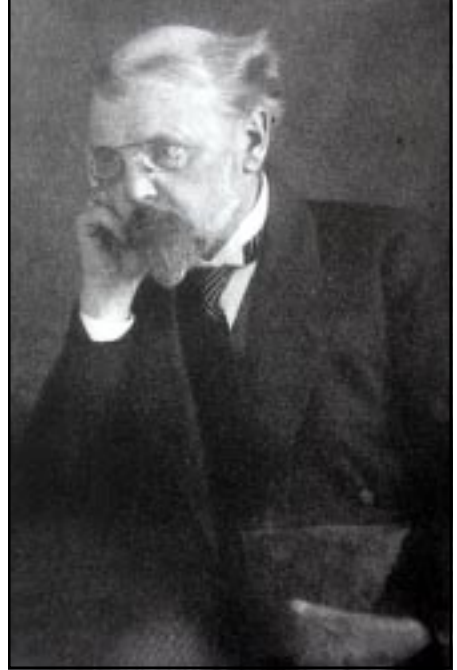
Բայց ինչը «Քյոլնիչէ Ֆոլկսցայտունգ» թերթի խմբագրերը չէին կարող իմանալ, այն էր, որ եթէ Լեփսիլսն իր վստահելի առաջին տեղեկատուութեամբ ամէն ինչ արել էր, որպէսզի յանցագործութեան քողը պատռէր, ապա իր երկրորդ տեղեկատուութիւնն ինքն էր հանդիսանում շղարշ՝ քողարկելով եւ իջեցնելով այս ցեղասպանութեան մէջ Կայսերական Գերմանիայի մասնակցութեան դերը: «Փաստաթղթերը բերում են համոզիչ ապացոյցներ այս խայտառակ արարքներում Գերմանիայի անմեղութեան վերաբերեալ», - այն ժամանակ գրուած էր «Քյոլնիչէ Ֆոլկսցայտունգ» թերթը, - «Գերմանական կոնսուլները Փոքր Ասիայում, գերմանական դեսպանատունը Կոնստանդինուպոլսում եւ կառավարութիւնը Բեռլինում ամբողջ պատերազմի ընթացքում անընդմէջ ջանացել են փրկել հայ ժողովրդին»: Հենց այս բանը գերմանացիները չեն արել: Չնայած նրանց մի քանի կոնսուլներ հանդէս էին եկել ի հօգուտ հայերի պաշտպանութեան, համեմալն դեպս դեսպաններից մեկը՝ Վոլֆ-Մետերնիխը փորձել էր այս հարցում փոփոխութիւններ մտցնել գերմանական քաղաքականութեան մէջ, սակայն մատնուել էր անհաջողութեան, քանի որ կայսրութեան ղեկավարութիւնը այլ առաջնակարգ խնդիր էր դրել իր

Յօդուածի հեղինակը՝ Ուոլֆկանկ Կուսթ գերմանացի գրող եւ լրագրող, ուսումնասիրած է իր ազգակից, բողոքական պատուելի Յոհաննէս Լեփսիլսի Հայկական Յեղասպանութեան մասին գրութիւնները եւ հրատարակած է Գերմանիոյ Արտաքին Գործոց նախարարութեան փաստաթուղթերը:

Ուոլֆկանկ Կուսթ եկած է այն եզրակացութեան, որ այդ փաստաթուղթերը կեղծուած են եւ անոնցմէ մասեր շնջուած՝ Յեղասպանութեան մէջ Գերմանիոյ պատասխանատուութիւնը քողարկելու նպատակով:

առջեւ. ամեն գնով հովանաւորել դաշնակից Թուրքիային: Այս քաղաքականութեանը ենթարկուել են Գերմանիայի բոլոր դեսպանները, նոյնիսկ բացառութիւն չեն կազմել ամէնաքաջ Մետերնիխը եւ բոլոր կոնսուլները:

Այնուամենայնիւ գերմանական դիւանագէտները, համեմատած գերմանական զինուորականութեան հետ, բաւականին անգոր էին, քանի որ վերջիններս առաւել լայն եւ դիւրալի ելք ունէին դէպի իշխանութեան կենտրոնները, որոնք նրանք մասամբ անձամբ իրենց

ձեռքում էին պահում: Հակահայկական գործողութիւններին ակտիւօրէն մասնակից գերմանացի սպաներին Լեփսիլսը թաքցնում էր անթափանց վարագործի հետեւում՝ պարբերաբար ջնջելով նրանց վրայ մատնանշող ցուցմունքները: Ահա այսպէս հրատարակւում էր 1915/16թթ.-ի որպէս իրական եղեռնի վկաներ նրա փաստաթղթերում հանդէս են գալիս միայն նրանք, ովքեր ջարդերի համար վրդովուած էին: Պատերազմի միայն վերջին տարուայ ընթացքում է ի յայտ գալիս նաեւ բարձր զինուորականութիւնը: Քանի որ այդ ժամանակահատուածում փոփոխուել էր գերմանական քաղաքականութիւնը. զինուորականութիւնը պէտք է կովկասում տեղահանուածների փախուստի ճանապարհները ազատ պահէր, բայց ոչ թէ հայերին փրկելու, այլ պատերազմ վարելու համար անհրաժեշտ ռեսուրսներով սեփական բանակն հրատապ կերպով ապահովելու համար: Կամ էլ երեւի հայերին մի փոքր փրկելու համար, քանզի պատասխանատուների առջեւ կանգնելու էր յետպատերազմեան շրջանը, եւ կովկասեան հայերի նկատմամբ Համաշխարհային պա-

տերազմի եզրափակիչ փուլում ցուցադրական օգնութիւնը միայն կարող էր օգտակար լինել մոռանալ տալու այն, որ կայսերական կառավարութիւնը պատերազմի սկզբին օսմանեան հայերի ոչնչացումը փաստօրէն ընդունել էր ձեռնպահ կերպով:

Գերմանական արտաքին քաղաքականութեան պատասխանատուների ձեռքում քողարկման այս քայլն իրագործելու համար ոչ ոք չէր կարող աւելի նպատակաշարժար լինել քան Յոհաննէս Լեփսիլսը: Բողոքական վանահայրը դեռ 1894-96թթ.-ի հայկական ջարդերից յետոյ կազմակերպել էր հալածուած քրիստոնէաների համար օգնութիւն եւ հրապարակայնօրէն հասարակութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել նրանց աղէտալի վիճակի վրայ: Արտաքին գործերի գերատեսչութիւնում այդ ժամանակից ի վեր նրան անուանում էին «հայերի յայտնի բարեկամ» եւ հանդիսանում որպէս բարձրագոյն կարգի բարոյական առեւան: «Դիմումը լրջօրէն ստուգել, եւ վերջինիս որպէս պատգամաւոր Արեւելքի հարցերով խաղաղութեան բանակցութիւններին մասնակցելու խնդրանքի կապակցութեամբ գրել էր արտաքին գործերի նախարար Չոլֆը, որը Լեփսիլսին յանձնարարել էր լոյս ընծայել հայերի մասին փաստաթղթերը, - Լեփսիլսը պիտանի է արտասահմանում - շարունակում էր նա»: Միւս կողմից էլ Լեփսիլսը, այսպէս ասած, խուճարար էր, քանի որ չեզոք երկրների՝ Շուէցիցարիայի եւ Հոլանդիայի միջոցով կապ էր ստեղծել Անտանտայի հետ եւ վերջապէս նոյնիսկ լքել կայսրութեան տարածքները, որպէսզի բնակութեան համար հիմնուել Հոլանդիայում: «Այստեղ մենք ունենք մի քաղաքացու եւ դատաւորի, որն անպայմանօրէն վստահել է մեր վստահութիւնը», - գրել էր քննադատ «Բեռլինը Թագաբարտ» թերթը:

Այսպիսով արտաքին գործերի գերատեսչութիւնը չէր կարող աւելի լաւ մէկին գտնել քան Լեփսիլսն էր, որը 1919թ.-ին այն աղբիւրներն է հրատարակել, որոնք միանշանակ ապացուցում են, որ այդ մինչեւ այժմ Թուրքիայի կողմից հերքուող ցեղասպանութիւնը տեղի է ունեցել, չնայած որ փաստաթղթերի ընտրութեան եւ խմբագրման մէջ Գերմանիայի դերը գեղեցկացուել է: Այնուամենայնիւ Լեփսիլսի հրատարակած այս փաստաթղթերը եղեռնի վերաբերեալ պաշտօնական գերմանական վկայութիւններում ցայտօր միակ լիշարժան հրապարակումն է:

Չնայած Լեփսիլսը մշտապէս ջանացել է հայերին օգնել, բայց եւ ուշադրութիւն է դարձրել իր հայրենիքին վնաս չհասցնելու հանգամանքի վրայ: Եթէ սկզբում նրա մօտ խօսքը գնում էր հայերին գնահատելու մասին, ապա վերջում եւ աւելի ուշ առաջին հերթին նրան մտահոգում էր Գերմանիային սպառնացող աղէտը կանխելու խնդիրը: Ահա այս պահուածքն էր ընկած նրա կողմից հրատարակուած փաստաթղթերի ընտրութեան հիմքում:

Իր նախաբանում Լեփսիլսը «փաստաթղթերի այստեղ հրատարակուած ընտրանու եւ այն պատկերի վստահելիութեան համար, որը գերմանական կառավարութեան պահուածքն է ներկայացնում հայկական հարցի նկատմամբ», ստանձնում է ամբողջ պատասխանատուութիւնը: Քանի որ նա փաստաթղթերի մի մասը դեռ պատերազմի ժամանակ հրատարակած իր տեղեկատուութեան մէջ էր արդէն մշակել, ապա Լեփսիլսի վկայութեամբ ինքը տեղահանութեան եւ համակենտրոնացման ճամբարներում իրավիճակի մասին փաստաթղթերի մի մասը չի հրապարակել, բայց ուշադրութիւն է դարձրել այն հանգամանքի վրայ, «որ բոլոր էական իրադարձութիւնների մասին, որոնք տեղեկ են պահուել գերմանական իշխանութիւններին, խօսուել այնպէս, որ նաեւ փաստերի պատկերը, որքանով որ դրանք կոնսուլների տեսադաշտում են գտնուել, լիարժէքութեամբ պահուել առաջադրուել»: Հետեւաբար նա երաշխարարում է միայն կոնսուլների տեսադաշտի համար լիարժէքութիւն, բայց ոչ դեսպանների եւ առաւել եւս ոչ էլ Պետլինի պատասխանատուների տեսադաշտի համար: Այնուամենայնիւ Լեփսիլսը նաեւ կրճատում էր կոնսուլների գեղեցկացումները, երբ խօսքը գնում էր գերմանական պատասխանատուութեան մասին:

Հայերի ցեղասպանութեամբ զբաղուող թուով սակաւ հետազօտողներին արդէն որոշ ժամանակից ի վեր աչքի է ընկել այն, որ Լեփսիլսի կողմից լոյս ընծայած փաստաթղթերի հաւաքածուն ոչ միայն լիակատար չէ, այլեւ որոշ տեսակետներում խեղաթիւրուած է: Փաստաթղթերի բնօրինակի ամբողջական հատուածները բացակայում են, իսկ միւսները փոփոխուած են: Եւ միայն համարեալ բոլոր փաստաթղթերի պարբերական համեմատութիւնը բնօրինակների հետ ցոյց է տալիս, բացթողումների եւ փոփոխութիւնների հետեւում ընկած է մեթոդ:

Բացթողումներից յատկապէս տուժուած «գերմանական մասնակցութեանը» Լեփսիլսը նուիրել է իր նախաբանի մի գլուխ եւ այնտեղ ներկայացնում է երեք դէպքեր, որոնցում Անտանտայի լրատուութիւնը գերմանացիներին անուանական մեղադրում է. Ռիոսլեբրի, էկարդի դէպքերը եւ Մուշուս գերմանացի մի սպայի դէպքը: Արեւելեան Անատոլիայի Մուշուս քաղաքի շրջակայքում հայերով խիտ բնակեցուած տարածաշրջանում - այսպէս է գրում Անտանտայի լրատուութիւնը - գերմանացի մի

ԱՊՐԻԼ 24

ՄԻԵԻՆՈՅՆ Է, ՅԱՅԵՐԸ ԴՐԱՆԻՑ ԿԸ ԿՈՐԾԱՆՈՒԵՆ ԹԵ ՈՉ...

Շարունակում էք 19-ին

սպա հայերին մեղադրել է երախտամոտություն մէջ եւ ատրճանակի կրակոցով ազդարարել է ջարդերի սկիզբը: Այս դէպքը հեշտութեամբ է հերքում, քանի որ Մուշուս այն ժամանակ չկար ոչ մի ակտիւ գերմանական սպայ: Հալչակի գերմանական կոնսուլի՝ Վալտեր Ռիոսլերի, նկատմամբ մեղադրանքները նոյնիսկ Անտանտայի լրատուութիւնն էր հետ վերցրել, քանի որ Ռիոսլերը, ինչպէս ապացուցուած է, գերմանացի միւս կոնսուլների մէջ հայերի ամենամեծ բարեկամն էր եւ ամէն ինչ անում էր հայերին օգնելու համար:

Էկարտի դէպքը այս հարցի նկատմամբ պահանջում էր աւելի նուրբ մտեցում: Գերմանական հրետանու սպա էկարտը - գրում էր "The Treatment of Armenians in the Ottoman Empire" 1916թ.-ին անգլիացիների կողմից հրատարակուած կապույտ գիրքը, «հայերին դաւաճանել եւ սպա գնդակոծել է հայկական թաղամասը: Կար ոչ թէ մի էկարտ (բրիտանացիների կողմից գրում էր էկարտը), այլ երկու. Նրանց Հոգո եւ Բոուսո էկարտ եղբայրները, որոնցից պատերազմում կենդանի էր մնացել միայն Բոուսոն, որն էլ պատերազմից յետոյ կարողացել էր վկայութիւն տալ: Ֆրանց էկարտը Ուրֆայում դեկավարում էր գերմանական օգնութեան կառուցները, ինչպիսին են հիւանդանոցները, որբատները եւ գորգագործութեան մի ֆաբրիկա ու առանց կասկածի հայերի պաշտպանն էր, որի մասին պատերազմից յետոյ վկայել է շուէյցարացի վանահայր Կիւնցլերը: Երկու եղբայրներից ոչ մէկը չի եղել գերմանացի սպայ:

Բայց կար գերմանական հրետանու մի սպայ, որը հայկական թաղամասը իրօք գնդակոծել է, իսկ Լէփսիւսը նրա անունը ջնջել է իր տեղեկատուութիւնից. դա կոմս էբերհարդ Վոլֆսկիլն էր: Արժի, որ հենց նրան աւելի մանրագնան հետեւենք դիւանագիտական փաստաթղթերում:

Ֆրանց էկարտը 1915թ.-ի Հոկտեմբերին անձամբ ներկայ է եղել Վոլֆսկիլի վարած գործողութիւններին: Թուրք գեներալ Ֆահրի Փաշան եւ նրա մշտական ուղեկից Վոլֆսկիլը նրան խնդրել էին բարձրանալ մի բլրակի վրայ, որտեղից նրանք իրենց թնդանօթների փողերը ուղղել էին հայկական թաղամասի վրայ: Երկուսն էլ չանրածանօթ մտլի հայատեաց էին, որոնց համար բոլոր հայերը դաւաճաններ էին, չնայած որ էկարտը նրանց պատմել էր Ուրֆայում տեղի ունեցող անցուդարձի մասին, ըստ որի հայերի կողմից ոչ մի դաւաճանական գործողութիւններ չէին նախապատրաստուում, բայց հայերն ունէին բոլոր տեսակի հիմքեր պաշտպանուելու ոչնչացման սպանացող վտանգից: Ապա ռազմական գործողութիւններն սկսելուց առաջ երկուսն էլ ցանկացել են ստուգել, թէ գերմանական եւ ամերիկեան շէնքերը չեն ընկնի իրենց նշանառութեան տակ:

Գերմանացի կոնսուլ Ռիոսլերը 1915թ.-ի Նոյեմբերի 8-ին տեղեկացնում է Ուրֆայում կատարուած իրադարձութիւնների մասին եւ աւելացնում (Լէփսիւսի կողմից այս հատուածը բաց է թողնուած). «...ես մայր կոմս Վոլֆսկիլին էի

հետեւում, որը հայերի ապստամբութիւնը կոտորելու համար գեներալ Ֆահրի Փաշային ուղեկցում էր Ուրֆայ»: Դա գերմանացի այդ հրետանուորի հայերի դէմ միակելոյթը չէր, որը պատերազմից յետոյ Բոուսո էկարտի եւ Յակոբ Կիւնցլերի գեկուցումների օգնութեամբ այլեւս հնարաւոր չէր գաղտնի պահել:

Այնուամենայնիւ կային նաեւ Վոլֆսկիլի այլ ելոյթներ, որոնց մասին Լեպսիուսը լռում էր: Նրանցից առաջինը խտրու նշանաւորում էր իր ամսաթուի պատճառով: Քանի որ այն փաստացիորէն ներկայացնում է, որ Վոլֆսկիլը եւ ամենայն հաւանականութեամբ նաեւ գերմանացի այլ սպաներ դեռ մինչ այդ կոպում էին Գերմանական կայսրութեան, այսպէս կոչուած, թշնամիների դէմ այն ժամանակահատուածում, երբ դրանք ըստ պաշտօնական ընթերցանութեան դեռ գոյութիւն չունէին:

Գերմանացի պատասխանատուների համար պատերազմի սկզբից արդէն պարզ էր, որ գերմանացի սպաների գործողութիւնները ներքին թշնամիների դէմ գերմանական ռազմական միսիայի յանձնարարութեամբ հազիւ թէ կարելի լինէր քողարկել: Որպէս հայերի մեղադրութեան նշան հաշուի էր առնուել ապստամբութեան մի դէպք, որը տեղի էր ունեցել 1915թ.-ի Ապրիլի 20-ին Արեւելեան Անատոլիայի Վան քաղաքում եւ ըստ գերմանացիների կողմից ընդունուած ընթերցանութեան հայերը թիկունքից յարձակուել էին դաշնակից թուրքական բանակի վրայ: Որպէսզի պաշտպանուեն թշնամիներ, գերմանական դիւանագետներն էլ են հաւանութիւն տուել ճակատային շրջանների բոլոր հայերին տեղահանելու հարցին:

Թուրքերի համար 1915թ.-ի Ապրիլի 20-ը համարում էր (մինչեւ օրս էլ համարում է) որպէս պաշտօնական առիթ եղեռնը սկսելու համար: Բայց Վոլֆսկիլը ըստ փաստացի վկայութիւնների դեռ դրանից շաբաթներ առաջ արդէն սկսել էր իր որսը հայերի նկատմամբ: «Երբ ես Ապրիլի 8-ին Մարաշից Այնթապի էի վերադառնում, - յայտնում է Ռիոսլերը (իսկ Լէփսիւսը ջնջել է այս տեղը), - իմացայ, որ գեներալ Ֆահրի Փաշան եւ իր ուղեկցութեամբ գերմանացի մայր կոմս Վոլֆսկիլը քաղաքում էին, որպէսզի կատարէին դէպի Մարաշ, Ջէյթուն եւ այլուր ինսպեկցիոն ճանապարհորդութիւն: Կոմս Վոլֆսկիլը ինձ սենեկակից հարեւան էր»:

Այն, ինչը Ջէյթունում, որը հանդիսանում էր հայկական ինքնապաշտպանութեան հին պատուարներից մէկը եւ ընկած էր Մարաշից հիւսիս, պատահել էր Վանի ապստամբութիւնից առաջ, հայ եւ գերմանացի վկաների օգնութեամբ լաւ փաստագրուած է: Հայ դասալիքները հետ էին քաշուել մի վանքի մէջ եւ այնտեղ շրջապատուել: «Վանքը հրետանով գնդակոծուել էր», - Մարտի 31-ին յայտնում է Ռիոսլերը: Այդ ժամանակ նա դեռ չէր կարող իմանալ, թէ ով էր գնդակոծութեան հեղինակը: Չէր կարող նա իմանալ, որ Վոլֆսկիլը ամէն ինչ անում էր Ռիոսլերին՝ որպէս աւելորդ վկայի չեզոքացնելու:

«Կոմս Վոլֆսկիլը յայտնում է», - գրում է 1915թ.-ի Մարտի

30-ին Դամասկոսից Կոնստանդինոպոլսում գտնուող գերմանական ռեպանին ուղղուած հեռագրում, «որ կոնսուլ Ռիոսլերը Ջէյթունի իրադարձութիւնների պատճառով, որոնք այժմ գոհացուցիչ ընթացք են ստացել, ուզում է Հալչակից Ջէյթուն մեկնել: Ռազմական իշխանութիւնը այս ճանապարհորդութիւնը համարում է արտակարգ վտանգաւոր եւ խնդրում, որպէսզի դրանից ձեռնպահ մնան: Այս հարցը խնդրանքի համաձայն հեռագրել եմ Ռիոսլերին: Կոմս Վոլֆսկիլի անուանից խնդրում եմ համապատասխան ցուցումները այդտեղից հասցնել Հալչակ» - որն էլ կատարուել էր (1915թ.-ի Մարտի 30-ի հեռագիրը - «Խնդրում եմ Ջէյթուն չմեկնել եւ աւելի շատ սահմանափակուել Մարաշ կատարուելիք այցելութեամբ»): Կայսերական Գերմանիայի մեղաւորութիւնը ծանրացնող այս հեռագրերը Լէփսիւսը չի հրատարակել, բայց հետեւեալ հատուածները, իհարկէ՝ տողատակում ոչինչ չասող, թողել էր իր հաւաքածոյում. «Ես սկզբից ի վեր մտադրութիւն չեմ ունեցել Ջէյթուն մեկնել - տեղեկացնում է Ռիոսլերը - որովհետեւ այնտեղ կարիք չկայ պաշտպանելու գերմանական շահերը, սակայն ամենայն հաւանականութեամբ ռազմական իշխանութիւնները ենթադրում էին, որ ես կը ցանկանայի գնալ եւ ամէն ինչ անում էին, որպէսզի այն արգելեն»: Եւ միայն Այնթապում Վոլֆսկիլի հետ հանդիպման ժամանակ պէտք է որ Ռիոսլերը գլխի ընկած լինէր, թէ խօսքը ինչպիսի ինսպեկցիայի էր վերաբերում Վոլֆսկիլի Ջէյթուն կատարած ճանապարհորդութեան ժամանակ, քանի որ ինքը գեկուցման մէջ գրել էր (իսկ Լէփսիւսը ջնջել է). «Բարձր խորհրդածութեան Ձերզ գերագանցութիւն, Ձեր դատին եմ թողնում, թէ արդեօք նպատակադրումար է, որ գերմանական սպան թուրքական ներքին թշնամու դէմ ձեռնարկուած էքապեղիցիային մասնակցի»:

Մէկ այլ ինքնապաշտպանութեան ճնշման գործում էլ է մասնակցել Վոլֆսկիլը: «Կուզէի աւելացնել - 1915թ.-ի Նոյեմբերի 8-ին գրում է Ռիոսլերը Կոնստանդինոպոլիս (Լէփսիւսը այն ջնջել է) - որ կոմս Վոլֆսկիլը Սեպտեմբերի վերջին Սուեզիայի մօտ խոռվարարների դէմ ռազմական միջոցառումների ժամանակ ուղեկցել է Ֆահրի Փաշային»: Բազմաթիւ բնակավայրերից, որտեղ հայ բնակիչներին սպառնում էր տեղահանութիւնը, հայերը հետ էին քաշուել ծովափին գտնուող լեռների վրայ եւ այնքան ժամանակ պաշտպանուել, մինչեւ որ Անտանտայի ռազմական նաւերը նրանց փրկել էին: Այս պատմական իրադարձութիւնները նիւթ են հանդիսացել Ֆրանց Վերֆելի «Մուսա լեռան 40 օրը» վէպի թեմայի համար:

Նաեւ Լէփսիւսի կողմից լաւ կրճատուած 188 փաստաթղթում գտնուում է մի հատուած, որում Ռիոսլերը գեկուցում է. «Կատաւարութիւնն է ձեռնարկել հայերի դէմ պատմութեան մէջ հազուադէպ տեղի ունեցող այս դաժան միջոցառումները եւ այդպիսով պատճառ է հանդիսացել երեք տարբեր բնակավայրերում՝ Ֆունդաշակում, Սուեզիայում եւ Ուրֆայում, հա-

յերի կողմից ապստամբութեան առաջացման»: Լէփսիւսը դրանից սարքել է երկու բնակավայրեր եւ իր գրառումներում ջնջել «Ֆունդաշակ» անունը:

Իսկ ի՞նչ էր կատարուել Ֆունդաշակում՝ Մարաշից հարաւ արեւելք ընկած 5 ժամուայ ոտքի ճանապարհի այս վայրում: «Յատկապէս Ֆունդաշակի ապստամբութիւնից յետոյ հարիւրաւոր ծանր վիրաւորների էին բերել հիւանդանոց, որոնք այնտեղ շաբաթներ, նոյնիսկ ամիսներ շարունակ բուժուում եւ խնամուում էին, - 1916թ.-ի Մարտի 1-ին մի փաստաթղթում տեղեկացնում է գերմանացի բուժքոյր Պաուլա Շեֆերը, - յատկապէս մարմնի գնդակոծուած անդամներով, որոնք մասամբ ամպուտացուած էին, մասամբ էլ կիսով չափ վերականգնուած, պառկել էին երեխաներն ու կանայք: Նրանք դեռ այսօր էլ հիւանդանոցի կողքին սպասում են մեր օգնութեանը»:

«Օգոստոսի 6-ին մօտ 3000 բնակիչ ունեցող Ֆունդաշակ գիւղում գնդակոծութիւնից քարքարի վրայ չէր մնացել», - տեղեկացնում է Պաղտատի Երկաթուղու ընկերութեան գերմանացի պետական ծառայող Վ. Սպիկերը, որը ձեռնարկել էր դէպի Մարաշ ճանապարհորդութիւնը, մի նամակում ուղղուած Ռիոսլերին: Նա էլ էր Մարաշի հայկական դպրոցներից մէկում տեսել «հրաձգութիւնից փշրուած ոտքերով աւելի քան 100 կանանց, խեղանդամուած թեւեր եւ բոլոր հնարաւոր այլ հաշմուածներ, դրանց թոււում նաեւ 1 - 2 տարեկան երեխաների»: Ապա Օգոստոսի 13-ին Մարաշում գնդակահարուել են 34 հայեր, «դրանց թոււում նաեւ 2 տասնեակու տարեկան տղաներ», Օգոստոսի 15-ին գնդակահարուել են եւս 24 հոգի, իսկ 14 հոգու կախել են: Այս մասին Սպիկերը հետեւեալն է պատմում. «24 տղամարդկանց պարանոցներին ծանր շղթայով միմեանց էին կապել եւ շրջան (կծիկ) էին կազմել տուել, մուսուլմանական բնակչութեան ներկայութեամբ ամերիկեան քուլեճի հետեւում նրանց գնդակահարեցին: Ես ականատես էի, թէ մահուան շղաձգման մէջ ընկած դիակներին ինչպէս էին թողել վայրի քաղաքացի ազգաբնակչութեան կամայականութիւններին, որոնք քաջքուծում էին գնդակահարուածների ոտքերից եւ ձեռքերից, իսկ ի տես շուրջ բոլորը հառաքուած մուսուլմանական բնակչութեան ոտիկանները եւ ժանդարմները դեռ կէս ժամ շարունակ ատրճանակներ իր կրակոցներով սարսափելիորէն այլանդակում էին արդէն մասամբ անձանաչելիութեան աստիճանի խոշտանգուած դիակները»:

Եզրակացութիւնն այն է, որ մահապատժի ենթարկուած հայերը նրանք էին, ովքեր գործ էին ունեցել Ֆունդաշակի ապստամբութեան հետ: Այս փաստի ապացուցը կարելի է գտնել Մարաշի Հայ Առաքելական եկեղեցու հոգեւոր առաջնորդի Աբրահամ Հ. Հարթունեանի տեղեկատուութեան մէջ, որը նա պատերազմից յետոյ հրատարակել է «Neither To Laugh nor To Weep» գրքի խորագրի տակ: Ջէյթունի եւ Ֆունդաշակի 100-ից աւելի հայեր (այսպէս է գրում նա) Օգոստոսի 7-ին բերուել էին Մարաշի բանտից

ԱՊՐԻԼ 24

ՄԻԵԻՆՈՅՆ Է, ՅԱՅԵՐՈՐ ԴՐԱՆԻՑ ԿՐ ԿՈՐԾԱՆՈՒԵՆ ԹԵ ՈՉ...

Շարունակուած էջ 20-էն

Եւ թուրքերի աղաղակները տակ փողոցներով տանում էին մահապատժի: Ապա Յարթունեանը գնդակահարութեան տեսարանը նկարագրում է համարեա Սպիկերի խօսքերով եւ դրանց աւելցնում, որ այս դաժան տեսարանը տեսել է նաեւ «գերմանացի միսիոնար» "the good Mr. Speaker": Նա Սպիկեր անունը թարգմանել է անգլերէն ուղղագրութեամբ: «Այս տեսարանից յետոյ, - այսպէս է պատմում Սպիկերն իր տեղեկատուութեան մէջ, - նոյն մարդիկ գնացին գերմանական հիւանդանոցի մօտ եւ այնտեղ գտուած էին "jashasin almania" (կեցցէ՛ Գերմանիան): Մուտքը անհետացաւ այդ բանն ինձ ասում էին կրկին ու կրկին, որ Գերմանիան այն երկիրն է, որը հայերին թողնում է այս կերպ ոչնչանալ»: Նաեւ Յարթունեանն է նկարագրում այս տեսարանը: Երբ թուրքերը Սպիկերին տեսան, շրջապատը կորաւ բացականչութիւններով մէջ. կեցցէ՛ Թուրքիան, կեցցէ՛ Գերմանիան: Իսկ Սպիկերը պատասխանել է. «Այս անմեղ մարդկանց արիւնը ոչ թուրքիային եւ ոչ էլ Գերմանիային չեն կարող պատիւ բերել»: Այս պատահարը հանդիսացաւ պատճառ, այսպէս է Յարթունեանն աւարտում իր տեղեկատուութիւնը, որ Սպիկերը մի քանի շաբաթ յետոյ կտորած սրտով մահացաւ:

Անհաւանական է այն, որ թուրքերը Գերմանիային միայն այն պատճառով էին գովերգում, որ կենդանի մարմնաւորուած գերմանացիներ կային եղել այս մահապատժին: Հաւանաբար սա մի համընդհանուր ցնծութիւն է եղել ի պատիւ դաշնակից երկրի կամ էլ երեւի կոնկրետ ուղղակի օգնութեան դիմաց երախտագիտութեան հատուցում: Ոչ Յարթունեանը եւ ոչ էլ Սպիկերը չեն յայտնում որեւէ բան գերմանացի սպաների մասին (բնական է, քանի որ այս երկու վկաներն էլ Ֆունդաշակի գրաւման ժամանակ ներկայ չեն եղել), այլ միայն թուրքական բանակի մասին, որը շրջապատել էր Ֆունդաշակը: Հայ ականատես ուսուցիչ Երեմիա Քեհեցեանը դրան հակառակ յայտնում է Դեռ Քեոյ հայկական գիւղի մասին, որի բնակիչները միացել էին Ֆունդաշակի հայերին, որ թուրքական զօրամիաւորները զօրավար Ալի Բէյի առաջնորդութեամբ առաջ է քաշել թնդանօթները, իսկ որտեղ հրետանի էր պահանջուում, որպէս կանոն այդտեղից հեռու չէր գտնուում Ֆահրի / Վոլֆսկիլ Երկեակը, մանաւանդ որ Ֆունդաշակը ընկած էր իրենց գործողութիւնների գօտում:

Թէ գերմանական զինուորականութիւնը ինչ դեր է խաղացել, հազուադէպ է երեւում այս դիւանագիտական փաստաթղթերից, որոնք Լեպիտուսը հիմնականում արժէքագրել է: Բայց թէ դեռ կարելի է դրանցում որոշ ցուցումներ գտնել: Այսպէս օրինակ դեսպանատան քարոզիչ կոմս Ֆոն Լիւթիխաուսն իր, այսպէս կոչուած, եզրափակիչ գեկուցման մէջ խոստովանում է, «որ ցաւով կրկին անգամ գերմանացի բարձրաստիճան սպաներն առանց քաղաքական հետեւանքների մասին երկար մտածելու եւ բացարձակապէս տեղի տալով միայն ուղղակի ստորադասակարգ տեսակէտներին, արել են որոշ արտապայտութիւններ, որոնք յարուցել են ծանր վնասներ»:

Այն, թէ արդեօ՞ք միայն ուղղակի-ստորադասակարգ տեսակէտներն էին պատճառ հանդիսացել, ինչպէս գրել է Լիւթիխաուսն, վատ խորհրդատուութեան համար, շատ կասկածելի է: Գերմանական սպաների, ինչպէս Գերմանական կայսրութեան վերնախաւի մեծ մասի մօտ, արտապայտիչ կերպով դրոշմուած էր հակաքաղաքակրթական, հակաարեւմտեան, հակադեմոկրատական եւ աւելի յաճախ հակասեմիտական տրամադրութիւնները, իսկ դրանում աւելի պակաս նրանց չեն աջակցել գերմանական դիւանագետները: Այս տրամադրութիւններն ընդհանուր առմամբ ուղղուած են եղել «արեւելքիներ», յաճախ նաեւ թուրքերի, բայց ամէնից առաջ հայերի դէմ:

Երբ թուրքական կառավարութիւնը 1916թ.-ի Օգոստոսի 1-ին վերացրեց Կոնստանդինուպոլսի հայկական պատրիարքութիւնը, հայկական գործերին իրաւասու դեսպանատան գլխաւոր կոնսուլ Հայնրիխ Մորդմանը կազմել էր պատրիարքութեան պատմութեան եւ հայերի մեծ խորհրդարանի ու վերջիններիս կողմից մշակուած սահմանադրութեան արգելման մասին մի երկար արձանագրութիւն: «Այս սահմանադրութիւնը, - շարադրել է Մորդմանը (Իսկ Լէփսիւսը ջնջել է), - համապատասխանում էր ուլտրադեմոկրատական ոգուն, որը վաղուց ի վեր իշխում էր գրիգորեանական հայերի մէջ: Թէ որքանով է այն պնդումը, որ հայկական ըմբոստ կուսակցութիւնները աճել են համայնքի այս դեմոկրատական սահմանադրութեան օգնութեամբ, համապատասխանում իրականութեանը, մնում է անորոշ: Յամենայն դէպս ժողովրդական խորհուրդը եւ կուսակցութիւններն աշխատում էին ձեռք-ձեռքի տուած եւ ջանում վերջին տարիների ընթացքում, մասամբ նոյնիսկ Բարձր Դուռն հովանաւորութեամբ, նոյն դեմոկրատական ոգին տարածել բողոքական եւ կաթոլիկ հայերի մէջ եւ համապատասխանօրէն այդ համայնքների վարչութիւնը ձեւափոխել:

Այն, որ հայերի մօտ արտապայտուած երեւում էր «ուլտրադեմոկրատական ոգին», ոչ մի դէպքում գովելի չէր: Գերմանացիները՝ ինչպէս զինուորականութիւնը, այնպէս էլ դիւանագետները, գրիգորեանական հայերի արեւմտեան կողմնորոշումը մշտապէս դիտարկում էին շատ աւելի մեծ տհաճութեամբ եւ այդ պատճառով նրանք գերադասում էին աւելի շուտ իշխանութեանը հնազանդ կաթոլիկ եւ բողոքական հայերին: Անգլիայից եւ յատկապէս Ֆրանսիայից ներմուծուած գաղափարները, որոնց ազդեցութիւնն էին կրում գրիգորեանական հայերը, նրանց թուում էին իւրաքանչիւր անգամ յեղափոխական:

Ռասայական թեորիաները առաջացել են Եւրոպայում 19-րդ դարում եւ դրանք արիստոկրատացուել էին Գերմանական կայսրութիւնում, իսկ դրանց հետ համատեղ արմատացել էր նաեւ հակասեմիտականութիւնը, ինչը հենց գերմանացի (նաեւ աւստրո-հունգարացի) դիւանագետների կողմից մասամբ արտապայտուած էր հրապարակայնօրէն: Նոյնիսկ դիւանագիտական գրութիւններում աւելի յաճախ էր ի յայտ գալիս հրեաների հետ հայերի համեմատութիւնը: Այս բոլոր գրութիւններին գերազանցում էր կայսերական եւ արքայական (աւստրո-հուն-

գարական) ներկայացուցիչ բարոն Ֆրանկենշտայնը, երբ Երեւանի խորհրդարանի բացման մասին արտաքին գործերի իր նախարար կոմս Բուրիանին ուղղուած գեկուցման մէջ գրել էր (Իսկ Լէփսիւսը ջնջել է). «Ժողովրդական ներկայացուցիչների մէջ կային մեծ թուով տիպարներ, որոնք միանգամայն չիւղեցնում էին հրեական ֆիզիոգնոմաներ, որոնց ցեղակցութեան հետ հայերն ունեն շատ նման յատկանիշներ: Ժողովրդական ներկայացուցիչներից շատերը եւ բազմաթիւ նախարարներ այնպիսի տեսք ունեն, որ կարծես մեր խաղաթղթերի վրայ պատկերուած «սեւի վալետը» լինեն»:

Հայերը գերմանացիների եւ աւստրիացիների համար հետաքրքիր էին որպէս աշխատասէր, բայց ամէնից առաջ առեւտրին բանիմաց օսմանահպատակներ, որոնք կիլիկիայում (Ատանայի շրջան) գբաղեցրել էին նաեւ մի շրջան, որի վրայ գերմանացիներն աչք ունէին: Քանի որ երբ կայսրութիւնում խօսքը գնում էր «արեւի տակ տեղ ունենալու» մասին, իսկ դրա վերաբերեալ յաճախ էր խօսակցութիւն տեղի ունենում, ապա այդպիսով առաջին հերթին մտածում էին Գերմանիայի գաղութատիրական պահանջի մասին: Որովհետեւ աշխարհի մեծ մասն արդէն բաժանուած էր, «արեւային տեղանքներ» դեռ կարելի էր միայն այն տեղերում գբաղեցնել, որտեղ կործանուած էր համաշխարհային մի տէրութիւն եւ այն կարելի էր ժառանգել, օրինակ՝ Օսմանական կայսրութիւնը: Գերմանական շահը ուղղուած էր կիլիկիայի շրջանի մի եզրագծի վրայից մինչեւ Պարսից ծոց, մի տարածք, որը ձգւում էր գերմանական հեղինակութեան օբիեկտի՝ Պաղատի Երկաթուղու, երկարութեամբ: Չնայած գերմանական պաշտօնական քաղաքականութիւնը զգուշութեամբ ձեռնպահ էր մնում, բայց Կոնստանդինուպոլսում նրա դեսպան Հանս Ֆուայեր Ֆոն Վանգենհայմը դեռ պատերազմից առաջ նախապատրաստել էր գաղտնի պլաններ եւ դրանք ուղարկել Պեուլին: Նրանցում ներկայացուած էր, թէ ինչպիսի տեսք կարող էր ունենալ գաղութային այս շրջանը:

Վանգենհայմը գերմանացի առաջին դեսպանն էր, որը լրջօրէն հետաքրքրուած էր հայերով եւ ուզում էր նրանց ներգրաւուել գերմանական արտաքին քաղաքականութեան մէջ: 1913թ.-ի Փետրուարի 24-ին նա կայսրութիւն կանցրեւ Բեթման Նոլվեգին արել էր մի առաջարկ, որը Լէփսիւսը ոչ մի բառով չի չիշատակել, չնայած որ նրա փաստաթղթերի հաւաքածուն նոյնպէս սկսում էր 1913թ.-ով, իհարկէ՛, աւելի շուտ քրտերի մասին աննշան փաստագրական տեղեկութիւններով: Վանգենհայմի առաջարկը հետեւեալն էր.

«Ամբողջ Փոքր Ասիայով եւ հիւսիսային Պարսկաստանով մէկ սիւռուած հայերը, որոնք իրենց կրօնական եւ ազգագրական պատճառներով բնական հակասութեան մէջ են գտնուում իրենց մուսուլման տիրակալների հետ, Առաջաւոր Ասիայում քաղաքական կապանոտ պրոպագանդա կառուցելու նպատակով հանդիսանում են մի բնատուր տարր: Այս պահին, երբ ասիական թուրքերի վերացումը մօտենում է իր աւարտին, պէտք է որ ազիտացիայի այսպիսի մի գործիք գբաղեցնելը

մեծ արժէք ունենայ: Կասկածին տեղիք չի տալիս, որ հայերը թուրքական հողի վրայ բաւարար պաշտպանուած չեն կամայականութիւններից եւ ճնշումից: Ով նրանց պաշտպանութեան յոյս կը տայ, դա էլ նրանց բարեկամն է, միեւնոյնն է, թէ ինչ կողմնակի այլ դիտաւորութիւններ դրա հետեւում թաքնուած կը լինեն:

Խաղաղութիւնից յետոյ թուրքերի ճակատագիրը ինչպէս էլ ձեւաւորուի, մի բան մնում է հաստատ, որ թուրք ու թեղ եւ տնտեսապէս գործունեայ հայկական տարրը աւելի ու աւելի կէմանցիպացուի: Իւրաքանչիւրը, ով Անատոլիայում հետեւում է տնտեսական եւ քաղաքական նպատակներ, չի կարող այս փաստացի երեւոյթը շրջանցել: Մեր նպատակը պէտք է ... լինի, հայ գիւղացիների եւ առեւտրականների վստահութիւնը շահել՝ իսթանբուլում հանգիստ մտածող հայկական իսաւի (Իսկ այս թուին են պատկանում հայ ժողովրդի մեծամասնութիւնը) հասանելի ցանկութիւնները:

Հայկական հարցն այսօր վճռորոշ կերպով դրուած է ճամբաբաժնի վրայ: Եթէ ... ապագայում պարզուի, որ թուրքերի լուծարման ընթացքն այլեւս անկասելի է, ապա մեզ համար մեծ նշանակութիւն կ'ունենայ հայկական տեղաբնակչութեան տարրին Փոքր Ասիայում, մեր իրաւունքներն առաջադրելով, ներգրաւուել մեր կողմը»: Պատասխանը եկաւ արտաքին գործերի գերատեսչութիւնից եւ այն հայերի համար բացասական էր. «Քանի որ ասիական թուրքիայի պահպանումն ու նրա հետ կնքուած դաշինքը այնքան մօտ է ընկած մեր սրտին, որքան ոսկեայ եղջիւրի իշխանաւորներին, - գրում էր պետական քարտուղար Յագովը, որը կայսրութեան արտաքին գործերի նախարարն էր, - ապա մեր իսկ սեփական շահն է պահանջում օգնելու ... Բարձր Դուռնը: Հաւատարիմ մինչ այժմ վարած մեր քաղաքականութեանը այսուհետեւ նոյնպէս կը հրաժարուենք հայկական հարցում առաջնորդութեան ստանձնումից»:

Յագովը եւ Վանգենհայմը յաջորդ ամիսներին էլ շարունակում էին փոխանակել բացարձակ անհատական եւ գաղտնի նամակագրութիւն, որը մինչեւ հիմա հրատարակուած չի եւ որը ի յայտ կը բերէր թուրքիայում Գերմանիայի իրական դիտաւորութիւնները:

1913թ.-ի Մայիսին Յագով մատնում է Վանգենհայմին գաղութատիրութեան իր տակտիկան.

«Ինքքստիւնքեան հասկանալի է, որ մենք ասիական ափերում չպէտք է այնպիսի տպաւորութիւն ստեղծենք, որ իբր թէ միանգամից ուզում ենք երկարատեւ ժամանակով այնտեղ հաստատուել: Քանի որ, անշուշտ, մեր հետաքրքրութիւնների մէջ է մտնում վերացման պահը հարաւորին չափ երկարաձգելը: Մեր շահերը դեռ շատ քիչ են արմատաւորուել, իսկ մեր հետաքրքրութիւնների ոլորտը հաստատուն սահմաններում դեռ շատ անպարզուակա է ուրուագծուած: Այն շրջանը, որի վրայ մեզ ապագան է մատնացոյց անում, թուրքական բոլոր գրաւած տարածքներից, այո՛, ամէնաթուրքականն է: Այն դէպքում, երբ նաեւ ասիական թուրքիան կործանուի, դէպք, որի հետ ես մեծ յոյսեր եմ կապում, ինձ միշտ

ԱՊՐԻԼ 24

ՄԻԵԻՆՈՅՆ Է, ՅԱՅԵՐԸ ԴՐԱՆԻՑ ԿԸ ԿՈՐԾԱՆՈՒԵՆ ԹԵ ՈՉ...

Շարունակում էք 21-ին

հետապնդում է պրոտեկտորատի գաղափարը, որը հանդես կը գայ մի ձևով, որի միջոցով մենք նրա ուղղակի իշխումն ու կառավարումը չպետք է ստանձնենք»:

1913թ.-ի Յուլիսի 27-ին Յագովին առեւի պարզ է արտայայտում յամենայն դեպս այն թեմայի շուրջ, ինչը վերաբերում էր Կիլիկիայի մասին Պեռլինի պատկերացումներին:

«Թուրքիան այլևս ակտիվ ուժեր չունի: Թուրքիան մեզանում տեսնում է միայն մէկ շահ. որ նա Ասիայում դեռ այնքան գոյատևի, մինչև որ մենք շարունակենք մեր այնտեղ գոյությունը աշխատանքային գոտիներում առեւի ամրանալ եւ պատրաստուենք անեքսիայի: Կը ցանկանայի այդ պահը հնարաւորին չափ երկարաձգել: Թուրքիայի իսկ սեփական շահից ելնելով՝ կարող ենք նրան միայն հետեւեալը խորհուրդ տալ. qu' elle retire son a pingle du jeu europen, եւ որ նա բացարձակապէս նուիրուի իր ասիական առաջադրանքներին: Այդտեղ կը փորձենք նրան աջակցել, որքանով որ հնարաւոր է, թերեւս ինչքանով մեր շահն է պահանջում: Սա է մեր միակ հետաքրքրութիւնը»:

1914թ.-ի Մայիսի 13-ին Յագովը պարզորէն յայտնում է Կոնստանդինոպոլսի իր ներկայացուցչին, թէ ինքն ինչպէս է պատկերացնում Թուրքիայի նկատմամբ Գերմանիայի վարած քաղաքականութիւնը.

«Ես մեծ յոյսեր չեմ կապում Պալքաններում կնքուած դաշինքների եւ կազմուած խմբաւորումների հետ, նրանք համարեա միշտ էլ հպանցիկ կը լինեն, ad hoc, եւ մեծ մասամբ քանդուած են առեւի շուտ, քան կը կարծէին: Նոյնիսկ Թուրքական դաշինքի հետ ես երբեք մեծ յոյսեր չեմ կապել, եւ չեմ կարող նաեւ ապագայում դրան հաւատալ, ինչպէս եւ չեմ կարող հաւատալ Թուրքիայի վերակազմաւորմանը: Մի երկրի կամ ժողովրդի դաշնակից լինելու ունակութեանը պատկանում է նաեւ այն ակտիւ ուժը, որի անընդմէջ պահակցումը Թուրքիայում դեռ 2,5 դար առաջ է սկսուել:

Այդ պատճառով չեմ հաւատում, որ Թուրքիան կը դառնայ կարողունակ եւ գործունեայ դաշնակից: Այն ինձ համար միայն մի ոսկոր է, որն այնքան ժամանակ չպետք է ուրիշ շնորք խոսեն, մինչև որ ես էլ նրանց հետ միասին ուսել կարողանամ:

Ես արդեն համարում եմ մեծ յաջողութիւն այն, եթէ կարողանանք 1-ից 2 տարի կառքի անձը մեր ձեռքում պահել: Ժամանակ չափել նշանակում է շատ բան չահել: Երկարատեւ որեւէ բան Արեւելքում դեռ չենք կարող ստեղծել, իսկ իմ կարծիքով այդ բանը հնարաւոր կը լինի միայն Թուրքիայի կործանումից յետոյ»:

Սա գերմանական արտաքին գործերի գերատեսչութեան ղեկավարի մտորումներն էին մի երկրի մասին, որի վերջը նրա համար կասկածից դուրս էր եւ որի հետ առաջիկայում կնքուելու էր համագործակցութեան դաշինք: Տանել Թուրքերի քմահաճոյքները, որպէսզի համաշխարհային պատերազմի աւարտից յետոյ յաղթանակի դէպքում ստանալ նրանց ժառանգութիւնը, սա էր գերմանացի ակնաւոր

քաղաքագէտների համար առաջնահերթ խնդիրը: Վանգենհայմի պլանի մերժումից յետոյ հայերի նկատմամբ չկար պարզ քաղաքականութիւն: Բայց դաշնակցին խնայելու եւ պատերազմը դիւանագիտութիւնից (եւ մարդկայնութիւնից) գերադասելու համար տեղահանութեան առաջին ամիսներին գերմանացի ղեկանագետներն ամբողջովին համրացել էին: Միակ բացառութիւնը կազմում էր դեսպան Պաուլ կոմս Ֆոն Վոլֆ Մետերնիխը: Իր կողմ, Թուրքերի հետ պարզ տեքստով խօսել, ընդունուեց արտաքին գործերի ծառայութիւնում իր անմիջական վերադասների կողմից միանգամայն ըմբռնումով, սակայն վերջ ի վերջոյ աւարտուեց ձախողմամբ՝ անձամբ կայսերական կանցլերից ստանալով մի տեսակ նկատողութիւն:

Լէփսիւսի կողմից շատ թերի հրատարակուած 209 փաստաթուղթը՝ Նանդիանում է բանալի, որովհետեւ այն մի կողմից պարունակում է գերմանական դեսպանի հայերի դէմ ձեռնարկուած Թուրքական գործողութիւններ խստիւ դատապարտումը, միւս կողմից էլ, ինչն իհարկէ՝ հազուադէպ է երեւում դիւանագիտական փաստաթղթերում, բոլոր քաղաքացիական եւ քաղաքական ակնաւոր դէմքերն՝ արտաքին գործերի գերատեսչութեան ղեկավարի տեղակալը, պետական քարտուղարը եւ կայսերական կանցլերն, արտայայտում են իրենց դիրքորոշումը նրա բովանդակութեան վերաբերեալ:

1915թ.-ի Դեկտեմբերի 7-ին Վոլֆ Մետերնիխը յանդգնեց գերմանացի ղեկանագէտի համար մի համարձակ քայլ կատարել եւ իր վերադասների մօտ եռանդուն կերպով բողոքեց տեղահանութեան միջոցառումների դէմ, ինչը Լեպսիուսը նոյնպէս տպել էր: Բայց յետոյ նա տեքստում այս առաջարկը, որը Մետերնիխը հրատարակելու նպատակով տեղաւորել էր կառավարութեանը մօտ կանգնած «Norddeutsche Allgemeine Zeitung» թերթում, ջնջել էր եւ դրանով հանդերձ մինչ այդ պարզորէն շարադրուած գրութիւնը թողել ստուերում:

«Բազմաթիւ լուրերի հետեւանքով, որոնք մասամբ վերցուած արտասահմանեան լրատութիւնից՝ տեղեկացնում են Թուրքիայում իրենց բնակավայրերից այլ շրջաններ տեղափոխած հայկական ազգաբնակչութեան տիտուր բարտի մասին, գերմանական ժողովրդի լայն շրջաններում գնալով աճում է անհանգստութիւնը: Եթէ իւրաքանչիւր պետութեանը, յամենայն դեպս պատերազմի ժամանակաշրջանում, ազատորէն վերապահուած է իր բնակչութեան խառնակիչ տարրերի դէմ պատերազմի օրէնքի բոլոր խստութեամբ միջոցառումներ ձեռնարկել, ապա պետութեան անվտանգութեան համար պահանջուող միջոցառումների իրագործման ժամանակ այնուամենայնիւ պետք է խուսափել այն բանից, որ առանձին անձանց մեղքի պատճառով մի ամբողջ ժողովուրդ՝ այդ թուում նաեւ ծերունիներ, կանայք եւ երեխաներ չտառապեն:

Ուշադրութիւն դարձնելով նեղ բարեկամական յարաբերութիւններ ի վրայ, որոնք դաշնակցական կապի օգնութեամբ գոյութիւն ունեն Թուրքիայի եւ Գերմանիայի միջեւ, կայսերական կառավարութիւնը, ստանալով հայկական ազգաբնակչութեան իր բնակավայր

երից տեղափոխութեան ժամանակ պատահած ցաւալի իրադարձութիւնների մասին լուրերը, որոնք հիմնականում, կարծես, տեղի են ունեցել ստորին գերատեսչութիւնների վրիպումների պատճառով, Կոնստանդինոպոլսի կայսերական դեսպանի միջոցով ազուր կերպով Թուրքական կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրում է անկարգութիւնների եւ դաժանութիւնների վրայ եւ գրաւոր ու բանաւոր կերպով կրկին անգամ պահանջում դրանց դադարեցումը: Կայսերական կառավարութիւնը լրջօրէն յոյս է յայտնում, ելնելով ինչպէս հենց Թուրքիայի, այնպէս էլ հայկական ազգաբնակչութեան շահերից, որ այս առարկութեանը ընթացք կտրուի»:

Կոնստանդինոպոլսի միակ գերմանական դեսպանը, որն իսկապէս պատրաստ էր հայերի համար պայքարելու, իր վերադասներին հետեւեալն էր խորհուրդ տալիս. «Նաեւ մեր լրատութիւնում պէտք է հայերի հալածման նկատմամբ դժկամութիւնն արտայայտուի (ինչը Լէփսիւսը թողել էր, որպէսզի դրանից յետոյ եկող սոյն նախադասութիւնները ջնջել) եւ դադարեցնեն Թուրքերի նկատմամբ հաճկատարութիւնը: Այն ինչ նրանք անում են, մեր ձեռքի գործն է, մեր սպաներն են, հրանօթներն ու ֆիւնանները: Առանց մեր օգնութեան փրկուած գորտի փուքը կը թողնի: Մենք ամենեւին էլ կարիք չունենք այսպէս վախուրած վերաբերուելու Թուրքերի հետ: Այդքան հանգիստ նրանք չեն կարող կողմերը փոխել եւ թշնամու հետ հաշտուել: Թուրքական իշխանութեան այսօրուայ տէրերի հետ անզլիական կառավարութիւնը հեշտութեամբ չի դաշնակցի, իսկ եթէ այո, ապա առեւի շուտ ձեւալի հետ, եթէ նա էնվերին մի կողմ սեղմի, ինչը բացառուած է: Անզլիական կառավարութիւնն արդէն մի քանի տարուց ի վեր փորձում է էնվերին կասեցնել: Այն, որ անզլիական կառավարութիւնը կը ձգտի ներկայիս Թուրքական իշխանութիւնների հետ առանձնաշատուկ հաշտութիւն կնքել, շատ անհաւանական է: Առեւի անհաւանական է այն, որ նա էնվեր փաշային կ'օգտագործի որպէս խաղաղարար գոնդ: Այդ նպատակով հարիւրաւոր այլ բաց ուղիներ կան»:

Ապա սրան հետեւող հատուածը Լէփսիւսը կրկին թողել է. «Որպէսզի հայկական հարցում հաջողութեան հասնենք, Թուրքական կառավարութեան պետք է հետեւանքներ ի պատասխանատուութեամբ սարսափ ներազդենք: Իսկ եթէ ռազմական պատճառներով առաւել համարձակ ելոյթ չունենանք, ապա մեզ ոչինչ չի մնայ անել, քան հեռուից անյաջող նկատողութիւններով, որոնք առեւի շուտ նրանց կատաղեցնում, քան թէ գործին են օգնում, դիտել, թէ ինչպէս է մեր դաշնակից ընկերը շարունակում հայերին կոտորել»:

Ստորին պետական քարտուղար Արթուր Յիմերմանը, ելնելով Մետերնիխի հրատարակութեան մասին արուած առաջարկից, հեռագրի վրայ գրաւել էր. «Ամէն դէպքում պէտք է դա անենք: Բայց յօդուածը ... հրատարակելուց առաջ պէտք է մեղմացուի»: Պետական քարտուղար Գոթլիբ Ֆոն Յագովը նոյնպէս համաձայն էր եւ միայն արգելեց հետեւեալը. «Յօդուածի աւարտը, կապուած անունների հետ, Թուրքական կառավարութեան համար պէտք

է առեւի բարեկամաբար կազմուի»:

Սակայն կանցլերն այդ մասին ընդհանրապէս չէր ուզում լսել: 1915թ.-ի Դեկտեմբերի 17-ին նա գրում էր. «Ընթացող պատերազմի ժամանակ դաշնակից ընկերը առաջարկուած հրապարակային կշտամբանքների թեմա դարձնելը կը լինէր մի պատիժ, որի նմանը պատմութիւնը դեռ չի տեսել: Մեր միակ նպատակն է մինչեւ պատերազմի վերջ Թուրքիային մեր կողմում պահել, միեւնոյնն է, հայերը դրանից կը կործանուեն թէ ոչ:

Պատերազմի առեւի երկար տեւելու դէպքում Թուրքերը մեզ առաւել եւս պէտք կը գան: Չեմ կարող հասկանալ, թէ Մետերնիխն ինչպէս կարող էր այսպիսի առաջարկ անել, չնայած որ նա չի բացառում, որ ձեւալն էնվերին մի կողմ կը սեղմի»:

«Միեւնոյնն է, հայերը դրանից կը կործանուեն թէ ոչ», - սա էր, այսպէս կոչուած, տեղահանութիւնների նկատմամբ կայսերական վերնախաւի ներկայացուած դիրքորոշումը, տեղահանութիւններ, որոնց մասնակից գերմանացիները՝ ինչպէս դիտորդներն, այնպէս էլ գործող անձիք, այդ ժամանակ շատ լաւ գիտէին, որ իրենք հայկական ցեղասպանութեան հեղինակների հոմանիչներն էին:

Լէփսիւսի թողարկած պաշտօնական փաստաթղթերը յետագայ ժամանակներում իրենց թերութեան պատճառով շատերին յանգեցնում էին հայերի ցեղասպանութեան մէջ գերմանացիների դերի սխալ մեկնաբանմանը: Բայց նրանք մի բան են պարզորոշ պատկերում. եղեւնը տեղի է ունեցել եւ գերմանական պաշտօնական ծառայութիւնները փաստացի ներկայացնում են այն:

Լէփսիւսի մասին արտաքին գերատեսչութեան փաստաթղթերը ենթադրութիւններ են անել տալիս, որ հայերի բարեկամ այս գերմանացու մօտ հիմնականում խօսքը գնում էր փաստացիորէն ցեղասպանութիւնը ներկայացնելու մասին: Յամենայն դեպս Լեպսիուսը ստորին պետական քարտուղար Յիմերմանի նման «որպէս հեշտ ապակողմնորոշուող» անձ իրեն չէր դրսեւորում, այլ դեռ 1915թ.-ին Կոնստանդինոպոլսի կատարած իր այցելութիւնների ժամանակ հետեւողականորէն հետագօտել էր փաստերը եւ նոյնիսկ իր հետագօտութիւնները շարունակել Գերմանիայի, այսպէս ասած, թշնամից ներկայացուած փաստաթղթերում, որպէսզի դրանց յետագայում իր խիստ գաղտնի տեղեկատուութեան մէջ Գերմանիայում հրապարակել եւ դրանից բացի կարեւոր տեղեկութիւններ առաքել նաեւ եռամիութեան հակառակորդ երկրներին, որպէսզի վերջիններս այդ լուրերի հրատարակութեան օգնութեամբ կարողանային ճնշում գործադրել Թուրքիայի վրայ:

Լէփսիւսի փաստաթղթերի վերանայուած տարբերակի լոյսի ներքոյ հայերի ցեղասպանութեան նկատմամբ Գերմանիայի իրական դերի վերագնահատումը անխուսափելի կը լինի: Նաեւ Յոհանէս Լէփսիւս անձը կարիք կ'ունենայ նոր մեկնաբանութիւնների, որին յատկապէս կ'օգնեն հայրենի պրոֆեսոր Հերման Գոլցի Լեպսիուսի արխիւից այն ժամանակուայ լոյս ընծայած փաստաթղթ

ԱՊՐԻԼ 24

ՌՈՒՄԲԸ ՇՈՒՏՈՎ ՊԻՏԻ ՊԱՅԹԻ

ՀԱՅԿՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Միրելի հայկազուն,
 Քեզի կը գրեմ հեռուորդ Պէյ-
 րութէն, ուր կը գտնուիմ գրեթէ
 չորս ամիսէ ի վեր, զբաղելու
 համար վերջին գիրքիս՝ «Խճան-
 կար»-իս (կէս դարու հրատարակ-
 անքով թիւն 1957-2009) հրատար-
 ակութեամբ եւ շուտով կը վերա-
 դառնամ Մոնթրէալի մեկուսատանս
 «Կարապի Երգ»-ն է ասիկա, քանի
 որ չեմ կարծեր որ ուրիշ գիրք
 կարենամ հրատարակել, անշուշտ
 առանց հրաժարելու գրելէ, որ
 պիտի շարունակեմ այնքան ատեն
 որ ուղեղս եւ աչքերս կարենան
 ծառայել ինձի: Կը տեսնե՞ս Պէյ-
 րութը հեռուորդ նկատեցի: Ամէն
 ինչ յարաբերական է: Ամերիկա եւ
 Գանատա հաստատուածներու հա-
 մար Պէյրութը հեռուորդ եղաւ:

Հեռուորդ, նոյնիսկ անկարելի
 կը թուէր նաեւ Մ. Նահանգներու
 դիմափոխութիւնը, որ պատահե-
 ցաւ եւ դեռ ընթացքի մէջ է Պարաք
 Օպամանչի նախագահ ընտրու-
 թեամբ եւ ատկէ ի վեր: Երբ
 տակաւին նախագահ չէր ընտրու-
 ած, աւելի արդար ու խաղաղ
 աշխարհ մը կերտելու համար, ան
 ուրուագծեց իր տեսակէտները եւ
 գործելակերպը, սրբազրութեան կա-
 րօտ հարցերուն կարգին դասելով
 նաեւ Հայոց Յեղասպանութիւնը:
 Ես հաւատացի իրեն, իսկ դուն
 չհաւատացողներէն էիր՝ բարեմտու-
 թեան ու ցանկատեսութեան վե-
 րագրելով ինձի: Նոյնիսկ կը խնդա-
 յիր ալ վրաս, անհեռատեսութեանս
 համար, որ ինչպէս չէի տեսներ թէ
 այս մէկն ալ եթէ նախագահ ընտրու-
 լի, անխուսափելիօրէն պիտի բռնէ
 իր նախորդներուն ընթացքը՝ Ապ-
 րիլ 24-է դիւանագիտական ար-
 ցունք թափելով մէկուկէս միլիոն
 հայ նահատակներու յիշատակին՝
 ձորձ Պուշական դերասանութեամբ:
 Դուք «իրապաշտներդ» ինքզինք-
 նուր իրաւունք տուեր էիք ինձի
 պէս «միամիտ»ներուն վրայ խնդա-
 յու:

Հիմա ժամանակը եկած է որ
 ես խնդամ ձեզի պէս «բանգէտնե-
 րուն» եւ «իրապաշտներուն» վրայ,
 նոյնիսկ խղճալով որ չկրցաք տես-
 նել այս նախագահութեան յաւակ-
 նորդին եւ ապա նախագահին տար-
 բերութիւնը իր նախորդէն եւ անոր
 ալ նախորդներէն: Դուք այս մար-
 դուն մէջ չտեսաք արդարամիտն ու
 խտէալապաշտը, որ պիտի փորձեր
 իր սկզբունքները կեանքի վերա-

ծել: Չճանչցաք իբրեւ գերի վա-
 ճառուած, անիրաւուած, տառա-
 պած սերունդին յետնորդը՝ ճեր-
 մակն ու սեւամորթը, իսլամն ու
 քրիստոնեայ իր մէջ մէկտեղող
 մարդը, որ նպատակ ըրած էր
 աշխարհի վրայ խաղաղութիւն ու
 արդարութիւն հաստատելու,
 ճշմարտութեան փնտրողը: Եւ
 ան գտաւ ճշմարտութիւնը, հաս-
 տատելու համար որ քաներորդ
 դարու առաջինն էր Հայոց Յեղաս-
 պանութիւնը: Ես հաստատեի էի
 իրեն, այս մասին իր կատարած
 յայտարարութիւններուն, երբ տա-
 կաւին նախագահ ալ չէր, հաւատա-
 լով նաեւ որ ընտրապաշտարի ռազ-
 մավարութեան մաս չէին կազմեր
 անոնք: Այսօր, փաստուած իրակա-
 նութիւն է ատկէ, եւ Պ. Օպամա
 կը մնայ իր նոյն տեսակէտներուն
 վրան, որ Հայոց Յեղասպանու-
 թիւնը պատմական անհերքելի իրա-
 կանութիւն մըն է եւ որուն համար
 հաշուետու է այսօրուան թուրք
 կառավարութիւնը:

Միրելի հայկազուն, հեռու չէ
 այդ օրը: Մեր դիմացն է Ապրիլ 24-
 ը, երբ Մ. Նահանգներու նախագահ
 Պարաք Օպամանչի կողմէ Հայոց
 Յեղասպանութիւնը ճանչնալու յայ-
 տարարութիւնը պիտի ցնցէ թուրք-
 իան ու աշխարհը, գոհունակու-
 թիւն պատճառելով բոլոր տառա-
 պած եւ արդարութեան ու խաղա-
 դութեան կարօտ ժողովուրդներուն:

Կարծեմ կը գիտակցիս որ Մ.
 Նահանգներու կողմէ մեր Յեղաս-
 պանութեան ճանաչումը համաշ-
 խարհային ճանաչման տարողու-
 թիւն կու տայ մեր պահանջքին,
 քանի որ, ՄԱԿ-ի Մարդկային Իրա-
 ւանց Յանձնարարութեան վարչու-
 թեան վաւերականութիւնը, բաց
 այդ եւս բազմաթիւ պետութիւննե-
 րու կողմէ ցեղասպանութեան ճա-
 նաչումը, դժբախտաբար, անգոր
 կը մնար առանց Մ. Նահանգներու
 ճանաչման: Շուտով պիտի տեսնես
 որ ցանկատեսութիւն չէ, այլ իրա-
 տեսութիւն է յուսալու որ պիտի
 գայ այդ օրը:

Հեռու չէ Ապրիլ 24-ը, որ
 տարբեր պիտի ըլլայ նախորդնե-
 րէն: Ողբի ու սուգի փոխարէն
 յաղթանակի օր մը պիտի ըլլայ ան:
 Պատմական ճշմարտութեան, մեծ
 ոճիրի սրբազրութեան ու հատուց-
 ման յաղթանակի օր մը պիտի ըլլայ
 2009ի Ապրիլ 24-ը, հիմնովին փո-
 խելով հայ ժողովուրդի ճակատագ-
 րին յետագայ հովուութիւնը:

ԱՇԽԱՐԿՈՒՄ ԴԵՌ ԸԱՅ ԿԱՅ

(ԸԱՅԻ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐ)

Հ. ԱՍՏՏՐԵԱՆ

Քաներորդ դարու կէսերուն,
 ամերիկահայ խումբ մը զբօսաշրջիկ-
 ներ այցելած են Արեւմտեան Հայաս-
 տան: Հեղինակը յուզումնալի տողերով
 կը նկարագրէ իր այցը ծնողներուն
 ծննդավայրը՝ Սասուն եւ իր հանդի-
 պումը թրքացած հայուհու մը հետ:
 Ջրօսաշրջիկ հինգ հայրենա-
 կիցներու հետ որպէս ամերիկացի
 այցելեցի Սասուն, եղայ իմ ծննդա-
 վայր Սեմալ գիւղում: Որոնեցի ու
 գտայ պապերիս տապանաքարերը,
 համբուրեցի նրանց շիրիմները եւ
 այնտեղից մի բուռ հող վերցրի՝
 որպէս յիշատակ:

Լուռ կանգնած էինք մեր ման-
 կութեան հողում: Մեզինց իւրա-
 քանչիւրն իր մտքերով, մանկու-
 թեան իր յուշերով տարուած՝ չէր
 ուզում խանգարել միւսին: Բողոք ու
 կարօտ աղաղակող լուծիւն էր
 տիրում, մի վիշտ-ողբերգութիւն:
 Միտում էր, եւ մենք լուռ
 շարունակեցինք մեր ճանապարհը:

Անցնում էինք նախնադար յի-
 շեցնող մի գիւղով: Մէկ էլ գիւղի
 ծայրին գտնուող խրճիթից դուրս
 եկաւ մի կին: Նայեց ուշադիր եւ
 արագ մօտեցաւ մեզ: Ով գիտէ քանի
 տասնամեակ նա մեզ նման մարդ-
 կանց չէր տեսել: Երեւի եօթանա-
 սունն անց կը լինէր: Ժպտաց տաք,
 դուրեկան մի ժպիտով: Հարցրեց՝
 ովքեր ենք, ինչ գործով ենք եկել
 լեռների մէջ կորած-մոլորած իրենց
 գիւղը: Ասաց, որ 50 տարուց աւելի
 է որեւէ օտար մարդու այդ կողմե-
 րում չի հանդիպել: Թուրքերէն
 պատասխանեցի, որ ամերիկացի զբօ-
 սաշրջիկներ ենք:

Պատաւը, որ իրեն կոչեց
 Գիւլիգար, ուշադիր լսեց ասած-
 ներս, ոտից գլուխ գննեց իւրաքան-
 չիւրս, ապա ինձ դիմելով՝ հարցրեց.
 - Դու ի՞նչ ազգի ես:
 - Ամերիկացի քրիստոնեայ:
 - Քրիստոնեայ ազգ չկայ, դա
 կրօնն է: Իսկ ազգութիւնդ:
 Դէ եկ ու պատասխանիր: Ասա,
 որ Սասունի հենց այս լեռներում ես
 ծնուել, հենց Սեմալում: Այդ տրա-
 մագրութեամբ էլ, չգիտեմ ինչպէս
 պատահեց, բերանիցս հայերէն թռաւ.
 - Աստուած իմ, ի՞նչ պատաս-
 խանեմ այս կնոջը:

Այդ էր: Թրքուհին ցնցուեց,
 աչքերը խոշորացան, եւ նա, բազուկ-
 ները յանկարծ պարզելով, կարօտով
 փարուեց ինձ: Ընկերներս ապշած
 նայում էին մերթ թրքուհուն, մերթ
 ինձ: Իսկ թրքուհին խեղդուելով
 արտասուում էր: Ընդհանուր շփոթու-
 թեան մէջ ի վերջոյ լսեցինք պառա-
 ւի դողացող ձայնը, բաց այս անգամ
 Սասունի անուշ հայերէնով:
 - Վա՛ր, քզի դուրբան, ուրեմն
 դու հա՞յ ես: Հա՛, հա՛, ճիշտ լսեցի,
 քզի մատաղ, Աստուած կանչեցիր
 մըր հայի լեզուով: Լսեցի, Աստուած
 կանչեցիր, լա՛ճ: Իմա՞լ չլսեցի: Մէջ
 աշխրբին հայ կա՞յ, լա՛ճ, հայ մնա-
 ցե՞ր է: Բա ինձի կ'ասես, թէ մեծ

Չարդէն յետոյ թամամ աշխրբի մէջ
 հայ չի մնացել:

Կինը դողում էր ամառուայ
 շողին:

- Ախպերուկ, գարուն իջաւ
 վըր իմ գլխուն, նոր լուս ու արեւ
 էլաւ աշխրբի վրայ:

Ու նորից փարուեց ինձ աւելի
 պինդ, համբուրեց ճակատս եւ որպէս
 արտասուքից ծնուող խօսք՝ շնջաց.

- Աստուց ու քեզնէ ինչ թաքցնեմ,
 ախպեր ջան, 50 տարի առաջ, 50 տարի
 առաջ ես էլ հայի հարս աղջիկ էի:

Որպէս ապացոյց՝ արագ խա-
 չակնքեց երեսը, նայեց երկինք,
 աղօթք մըմնջաց հայոց լեզուով: Եւ
 ծխացող աչքերից նորից արցունք-
 ներ թափուեցին:

Անակնկալ հանդիպումից շփոթ-
 ուած, յուզուել էինք: Ամէն գոլուծիւն
 մոտացած՝ բոլորս գրկախառնուեցինք
 կէս դար անց Սասունում յայտնաբեր-
 ուած հայուհու հետ: Քիչ խաղաղուեց
 յետոյ, Գիւլիգար քոյրիկը մեր խնդրան-
 քով պատմեց հրաշքով կենդանի մնալու
 իր պատմութիւնը...

1915-ին՝ հայոց Մեծ Եղեռնի
 օրերին, ամբողջ Սասունը տեղահան
 են անում ու բռնազաղթի ճամբանե-
 րին բոլորին սրի քաշում: Արեան ու
 դիակները միջոց Գիւլիգարին
 փրկում-փախցնում է թուրք երի-
 տասարդ մի տղայ եւ ամուսնանում
 նրա հետ: Նա Գիւլիգարին վստա-
 հեցնում է, թէ կոտորածից յետոյ
 աշխարհում հայ չի մնացել:

Երբ Գիւլիգար քոյրիկին յայտ-
 նեցինք, թէ աշխարհում տակաւին
 միլիոնաւոր հայեր են ապրում, թէ
 մենք բոլորս Ամերիկայում ապրող
 սասունցի հայեր ենք, նա ապշեց:
 Շփոթուել էր եւ անզուսպ երջան-
 կութեամբ կրկնում էր.

- ձի՛շտ, մէջ աշխրբին հայ
 կա՞յ:

Երբ մի փոքր հանդարտուեց,
 կրկին դիմեց ինձ.

- Ախպեր, Սասունի ո՞ր շէնից ես:
- Սեմալցի եմ:
- Միւս ախպերնե՞րս:
- Երկուսը Շէնիկ գիւղից են,
 միւսները՝ Տաւրիկից:
- Շէնիկի ո՞ր օճախից:
- Ընկերս Պետրոսը պատասխանեց.
- Լսած կա՞ս Հայկարամի մա-
 սին: Նա հայրս էր: Ամբողջ Շէնիկը
 եւ հարեւան գիւղերը նրան ճանա-
 չում էին որպէս քաջ ու արդար
 մարդու: 1914ին մահացաւ, երբ ես
 արդէն մեկնել էի Ամերիկա:

Գիւլիգարը կարծես չէր լսում
 Պետրոսի պատմածը: Յնորուած,
 ծանր հարուածից շնածի տեսք
 ունէր: Նկատեցի, որ դողդողում էին
 շուրթերը: Ու մէկ էլ կորցրեց
 հաւասարակշռութիւնը, օրօրուեց:
 Հազիւ նրան պահեցի, որ չընկնի:

Ուշքի գալով՝ Գիւլիգարը գրկեց
 շէնիկցի ընկերոջս ու սկսեց ջերմօ-
 թէն համբուրել նրա շուրթերը, այ-
 տերը, աչքերը:

- Քրդի մատաղ, իմ ազիզ
 ախպեր, իմ հոգի: Մեռնիմ քրդի,
 ախպեր ջան...

24-Ի ՊԱՏԱՐԱԳԻՆ ԱՐՄԵՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Մղկտոցով հալուող լոյսը
 հեզ սրտի մէջ վերք է բացում
 Ով է տեսել ցաւ ու իղձեր
 կախուի, մնայ եկեղեցում...

Քանի դեռ կաս, կը խնկար-
 կես լռութիւնդ՝ գանձո՞ միակ,
 Ու բուրվառում արիւնի հոտ
 ու վերքի հոտ՝ անշեջ կրակ...

Սուրբ պատկերներ խնկար-
 կելով, սփոփանքի փէշից կառ-
 չած,
 Կը գուրգուրես աւերակդ
 արմատներիդ՝ հիմ հառաչանք:

Նոր յայտնութեան ծեսին
 խառ-մած արիւնոտ գիրքդ կը
 բացես,

Հոգուդ կանթեղը խոնար-
 հուած՝ լոյսի արցունք եկեղե-
 ցում...

 Հայդուկը լուռ էր, դանդաղ
 հալուում էր
 Ու խառնուում էր իր Հաւա-
 տիւն...
 Տերը կողքին էր՝ Աջը՝ գլխին
 էր
 Ու թոյլ ժպտում էր իր Ձաւա-
 կին...
 Բռունցքը բաց էր, սուրը
 ընկած էր
 Աջքը յառել էր Տիրոջ դէմքին.
 Ինքը ընտրեալն էր, Տերը
 յաղթել էր,
 Արեւը մնջում էր լոյս-ճակա-
 տին...

ԱՊԱՔԻՆԱՆ ՄԱՂԹԱՆԵ

Ս.Դ.Հ.Կ. «Փարամազ» մասնաճիւղի վարչութիւնն ու անդամները
 շուտափոյթ եւ կատարեալ առողջութիւն կը մաղթեն այժմ հիւանդա-
 նոցի մէջ բուժման ենթարկուող ընկերուհի Անժել Գազէգեանի:

Ընկ. ՆՈՐԱՅՐ ԽԱԶԱՏՈՒՐԵԱՆ վիրաբուժական յաջող գործո-
 դութեան մը ենթարկուելով այժմ տուն փոխադրուած է եւ կը բոլորէ
 իր ապաքինման շրջանը: Ս.Դ.Հ.Կ. «Արսէն Կիտուր» մասնաճիւղի
 վարչութիւնն ու անդամները կատարեալ ապաքինում եւ առողջութիւն
 կը մաղթեն յարգելի ընկերոջ:

ԱՊՐԻԼ 24

ԹՈՒՐԵԸ ՉԻ ՓՈԽՈՒԻՐ

ԱՐՄԷՆ ՔԻՒՐՔՅԵԱՆ

Քսաներորդ դարը ցեղասպանութիւններու դարը եղաւ, սակայն մարդկութեան դէմ գործուած այս յանցագործութիւնը քսաներորդ դարուն սկիզբը չառաւ: Պատմութեան տեւողութեան ինչ-ինչ ցեղեր ենթարկուեցան ցեղասպանութեան եւ դադրեցան գոյութիւն ունենալէ:

Քսաներորդ դարու սկզբնաւորութեան, պատմութեան ամենաարեւելի, քսաներորդ կանխամտածեալ, ցեղասպանութեան ենթարկուեցաւ հայ ժողովուրդը՝ Օսմանեան կայսրութեան հպատակ, «միլլէթի աստղ» կոչուած հայ ժողովուրդը:

Պալքաններէն վտարուելէ յետոյ, փանթուրանիզմ, փան-իսլամիզմ գաղափարախօսութիւններով հարբած, ինչպէս նաեւ Փոքր Ասիոյ մէջ ազգ-պետութիւն մը հիմնելու հեռանկարով ոգեւորուած օսմանեան իթթիհատակներու վերին խաւը հայուն տրուած «միլլէթի աստղ» հասկացողութիւնը փոխեց «օտար», «ներքին թշնամի» հասկացողութեան: Որոշեց այս «օտար», «ներքին թշնամի» հայուն եւ Հայաստանին վերջ տալ՝ հայը ենթարկել ցեղասպանութեան, ինչպէս անցեալին բարբարոս աշխարհակալներ ենթարկած էին իրենց գրաւած երկիրներու ժողովուրդները:

Հայկական Չարդերու ընթացքին Համաձայնական Պետութիւնները՝ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ռուսիա, երբ տակաւին ցեղասպանութիւն բառը գոյութիւն չուներ եւ անոր բանաձեւում չէր եղած, 1915-ի Մայիս 24-ին, Օսմանեան կառավարութեան տրուած յուշագրով մը տեղեկացուցին, թէ անձնապէս պատասխանատու պիտի նկատուին կառավարութեան իւրաքանչիւր անդամը, ինչպէս նաեւ տեղական այն իշխանութիւնները, որոնք մասնակից կ'ըլլային հայոց կոտորածներուն:

Սա ինքնին փաստ մըն է, թէ աշխարհ այդ օրերուն իսկ քաջատեղեակ էր հայկական զանգուածային Չարդերուն եւ կը նախատեսէր յանցաւորները դատապարտել:

Համաձայնականներու այդ յուշագրէն երեսուն եւ աւելի տարիներ յետոյ, 1948-ի Դեկտեմբեր 9-ին, Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը ցեղասպանութիւնը կանխելու եւ պատասխանատուները պատժելու որոշում կայացուց:

19-րդ դարուն, Եւրոպայի մէջ զանգուածային Չարդերու, կոտորածներու համար "holocaust" բառի գործածութիւնը ընդհանրացած էր: Winston Churchill Առաջին Աշխարհամարտի պատմութիւնը ներկայացնող իր գիրքերուն մէջ հայոց Չարդին համար "holocaust"[1] բառը գործածած է:

Երբ իր «Axis Rule in Occupied Europe» խորագրեալ գրքի հրատարակութեամբ (1944) ծագումով հրեայ, քրէական օրէնքներու մասնագէտ, փաստաբան Raphael Lemkin (1900-1959) իր յօդոյնով genocide[2] բառը հանրութեան ներկայացուց, այդ բառի յղացման օրպէս շարժառիթ հայոց ցեղասպանութիւնը ցոյց տուաւ:

Երկրորդ Աշխարհամարտի ընթացքին Հիթլերական Գերմանիոյ մէջ տեղի ունեցած հրեաներու հրկիզման համար, 1970-էն յետոյ, փոխան genocide բառի գործածուեցաւ holocaust բառը:

Եթէ իթթիհատակներու կազմակերպած կոտորածով (1915-1923)

Անի քաղաքի մուտքի ցուցատախտակի վրայ քաղաքի անուան համար, քէթրօքերէնով եւ քէանգլիերէնով, գրուած է՝ ԱՆԻ-ANI (թրքերէն SHEHIR - շէիր - քաղաք - բառին մէջ կը տեսնուի թրքական գլխագիր Ի-ն տառը) Ուշագրաւ է, քէցուցատախտակի վրայ քաղաքին հայկական թագաւորութեան մը մայրաքաղաքը ըլլալը չէ նշուած:

Չարդերունը ցեղասպանութեան գոհերը եղան, մագապուրծներն ալ եղան հայրենագրկեալները: Իր անշարժ ու շարժական հարստութիւնը ետին թողած, այս տեղահանեալ՝ աքսորեալ ժողովուրդին իր ծննդավայրը՝ իր գրաւեալ հայրենիքը վերադառնալը արգիլուեցաւ:

Աքսորեալներուն, Չարդուածներուն ետին թողուած հարստութիւնը նկատուեցաւ «լքեալ», եւ թալանուեցաւ: Հայ քրիստոնեային իր աշխատանքով ու արդար վաստակէն գոյուցուցած դրամագլխին տէր դարձաւ մասնատակաւ թուրքը: Թուրքը՝ որ ո՛չ առեւտրական, ո՛չ տնտեսական փորձառութիւն ունէր, եւ ոչ ալ ծանօթ էր արդիւնաբերութեան:

Ցեղասպանութեան հետեւանքով հայ ժողովուրդը ունեցաւ թէ՛ քանակական եւ թէ՛ որակական կորուստ: Կորսնցուց քաղաքական առաջնորդները, մշակուցի մշակներու փաղանգ մը, հոգեւոր դասույտական շահակ մէկ տոկոսը: Ոմանք Չարդէն ազատեցան բռնի կամ կամաւոր կրօնափոխութեամբ: Թրքացան, քրտացան: Մնացին իրենց հողերուն վրայ: Մագապուրծներն ու անոնց շտապիւնները տարածուեցան աշխարհի չորս ծագերը: Կազմեցին հայկական սփիւռքը՝ քանի մը հազար հոս, քանի մը հազար անդին, մի քանի հարիւր հազար այլուր:

Անցեալին ալ, երբ հայոց Չախ-Չախի մեծամասնութիւնը Արեւմտեան Հայաստանի մէջ կ'ապրէր, մենք՝ հայերս աշխարհի զանազան վայրերը հաստատուած էինք, բայց ոչ իբրեւ մնացուած սփիւռք, այլ որպէս միշտ երկիր վերադառնալու հնարաւորութեան տէր համայնքներ: Ե. եւ Զ. դարերուն Երուսաղէմի մէջ վանքեր շինեցինք: Բիւզանդական կայսրութեան շրջանին կայսրութեան արեւմտեան սահմաններուն վրայ գիւղերական մարտագոյն ունեցանք: Եւրոպական գանազան նաւահանգիստներու մէջ հայ վաճառականներ բնակութիւն հաստատեցին: 17-րդ եւ 18-րդ դարերուն Հնդկաստանի մէջ, երբ անգլիացիները տակաւին հոն չէին հասած, վաճառականական հարուստ ներկայութիւն մը ունէինք՝ առեւտրական բեռնամալերով: Վաղուց Թիֆլիս եւ Կ. Պոլիս մշակուցի, առեւտուրի, ազգային գործունէութեան

կեդրոններ եղած էին, յատկապէս Կ. Պոլիս՝ իր հեղինակաւոր Պատրիարքութեամբ:

Սփիւռքը գոյութիւն առաւ ի գին Արեւմտեան Հայաստանի բռնի դատարկումին:

Սփիւռքահայուն հաւաքական յիշողութիւնը չէ մոռցած եւ չի կրնար ալ մոռնալ իր նախնեաց Արեւմտեան Հայաստանի հողերուն վրայ կառուցած պալատները, բերդերը, եկեղեցիները, վանքերը, դպրոցները, բռնագրաւուած բնակավայրերը, ընտանեկան դամբարանները, Չարդուած իր հարազատները:

Ան այսօր այդ բոլորը կը յիշէ խոր յուզումով եւ անսպիացած վէրքի մը կոտորումով:

Վէրքը պիտի շարունակէ կոտորալ այնքան երկար ու սաստիկ, որքան ատեն որ թրքական դպրոցներու մէջ պիտի դասաւանդուի խեղաթիւրուած պատմութիւն մը՝ եղածը չեղած, եւ չեղածն ալ եղած ներկայացուած, Թուրքիոյ մէջ հայերու դէմ պիտի սերմանուի ատելութիւն, «հայ» բառը պիտի գործածուի որպէս անարգանք, Արեւմտեան Հայաստանի մէջ հայերու երբեմնի գոյութեան ապացոյց հայկական յուշակոթողներու հիմնադրակ կործանումը պիտի թոյլատրուի, Թուրք Պետութիւնը պիտի շարունակէ իր Հայոց Ցեղասպանութիւնը ուրացող քաղաքականութիւնը:

Ցեղասպանութեան ուրացումը ցեղասպանութեան վերջին փուլն է:

Ցեղասպանը կը մնայ ցեղասպան եւ կը շարունակէ իր ցեղասպանական արարքը, այնքան ատեն որ կը մերժէ ընդունիլ իր գործած ցեղասպանութիւնները:

1915-էն յետոյ հայութիւնը՝ Սփիւռք եւ Խորհրդային Հայաստան, յիսուն տարի լռեց: Լռեց, ոչ թէ մոռնալու մտադրութեամբ, ոչ թէ նահատակներու հանդէպ անտարբերութեան եւ յարգանքի պակասի պատճառով, այլ՝ վերապրելու համար, Երկրորդ Աշխարհամարտի վէրքերը դարձանելու համար, պատերազմին պատճառած սարսափը թօթափելու համար:

1965-ին, յիսնամեայ տարելիցի առթիւ, Հայաստանէն մինչեւ հեռաւոր ասիոյ յիշուեցաւ Հայոց Ցեղասպանութիւնը, որ հիմք եղաւ յառաջիկայ տարիներուն Հայոց Ցե-

ղասպանութեան ճանաչման աշխատանքներուն:

Յարդ քանի աւելի երկիրներ ճանչցան Հայոց Ցեղասպանութիւնը եւ դատապարտեցին յանցագործը: Ուրուկուայ եղաւ առաջին երկիրը՝ իր 20 Ապրիլ 1965 թուակիր յայտարարութեամբ:

1987-ի Յունիս 18-ին Եւրոխորհրդարանը յատուկ բանաձեւ ընդունեց՝ «Հայկական Հարցի Քաղաքական Լուծման Մասին»:

1988-ի Նոյեմբեր 22-ին Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Խորհուրդը օրէնք ընդունեց՝ «Օսմանեան Թուրքիայում Հայերի 1915 Թուականի Ցեղասպանութեան Դատապարտման Մասին»:

1995-ի Ապրիլ 14-ին Ռուսական Դաշնութեան Պետական Տուն ման ընդունեց յայտարարութիւն՝ «1915-1922 թուականներու Հայ ժողովուրդի Ցեղասպանութեան Դատապարտման Մասին»:

1997-ի Մայիս 3-ին Լիբանանի Հանրապետութեան խորհրդարանը բանաձեւ ընդունեց Ապրիլ 24-ը հայութեան հետ միասնականութեան օր հռչակելու մասին:

2000-ի Նոյեմբեր 10-ին Յովհաննէս-Պողոս Բ. Պապը ճանչցաւ Հայոց Ցեղասպանութիւնը: Պապի ու Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ.-ի համատեղ յայտարարութեան մէջ առաջին անգամ նշուեցաւ «ցեղասպանութիւն» բառը:

2001-ի Յունուար 29-ին Ֆրանսայի նախագահը եւ վարչապետը օրէնք ստորագրեցին Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման մասին՝ համաձայն Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին ընդունած որոշումին:

Թուրքիա, իւրաքանչիւր ճանաչման ու դատապարտման հռչակումէն յետոյ, այդ երկրի մօտ իր դեսպանը «խորհրդակցութեան համար» մի քանի օրով Անգարա կանչեց ու յայտարարեց, թէ առնուած որոշումները կը հակասեն պատմական փաստերուն:

Կը հակասեն ո՞ր պատմական փաստերուն: Այն մի քանի գիրքերուն, որոնք գրուած եւ հրատարակուած են իրենց նիւթական օժանդակութեամբ, թէ ոչ հարիւր քան ցեղասպանութեան աշխարհահռչակ մասնագէտներու վկայութիւններուն:

Կը հակասեն ո՞ր պատմական փաստերուն: Այդ հազարաւոր ու հազարաւոր փաստաթուղթերուն, որոնք կան գերմանական, անգլիական, ռուսական, ֆրանսական, ամերիկեան, զանազան արիւններուն մէջ՝ դրկուած Չարդերուն տեղի ունեցած վայրերէն՝ հիւպատոսներու, քարոզիչներու, ականատեսներու կողմէ:

Պատմութիւնը կարելի չէ վերածել պետութեան առօրեայ տեսակէտներու ցոյցացման էջերու, կամ գայն խեղաթիւրել ի շահ այսօրուայ մտահոգութիւններու:

Ամէն անգամ որ Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը Միացեալ Նահանգներու քոնկրէսին օրակարգի նիւթ եղաւ, Թուրքիա սպառնալիքներով եւ հակայական գումարներով վարձուած ազդեցիկ լապպիական ընկերութիւններու միջոցաւ կրցաւ քուէարկութիւններուն արգելք հանդիսանալ:

Իր անցեալին տէր չկանգնող ամէն հասարակութիւն կը տկարացնէ իր ապագան, որով մեր իւրաքանչիւրին պարտականութիւնն է միշտ վկայները ըլլալ մեր նահատակներու

ԱՊՐԻԼ 24

ԹՈՒՐԸ ԶԻ ՓՈԽՈՒԻ

Շարունակում էք 24-ին

պատմութեան եւ ցոյց տալ յարատեւ գործունէութիւն, մինչեւ թուրքը ճանչնայ Հայոց Գեղասպանութիւնը, ներողութիւն խնդրէ եւ կատարէ համապատասխան հատուցում, որուն տակաւին պատրաստ է թուրքը, կառչած՝ ճշմարտութիւնները խեղաթիւրուած պատմութեան մը ու անկէ բխած պետական քաղաքականութեան:

Ինչպէս իթթիհատականները, օգտուելով Առաջին Աշխարհամարտին, Օսմանեան Կայսրութիւնը ազգ-պետութեան վերածելու համար հայերը, Պոստոսի շրջանի յոյները, Փոքր Ասիոյ շարք մը ոչ-թուրք եւ ոչ-մահմետական փոքրամասնութիւնները ջարդեցին, ոչ թէ անոնց կրօնական պատկանելիութեան, այլ անոնց ցեղային պատկանելիութեան պատճառով, նոյնպէս ալ հայոց ջարդին մասնակիցներով հիմնուած Թուրքիոյ Հանրապետութեան իրարայժողոկոս կառավարութիւնները հետեւեցան նոյն քաղաքականութեան:

Նախ, Լոզանի դաշնագրով (30 Յունուար 1923), Անատոլի մէջ ապրող 1 միլիոն 200 հազար յոյն Յունաստանի 400 հազար մահմետականին հետ փոխանակեցին: Յունաստան զրկուելու համար Թուրքիոյ զանազան նաւահանգիստներէն ճամբայ հանուած յոյներէն մօտաւորապէս 200 հազար անձ իր կեանքը կորսնցուց:

1929-ին Արեւմտեան Հայաստանի մէջ մնացած հայերու դէմ հարձակումի սկսան: Անոնց հասկցուցին, թէ երկրէն հեռանալը իրենց համար նպատակաւոր պիտի ըլլար: 1929-1930 թուականներուն աւելի քան 6,000 հայեր ստիպողաբար Սուրիա գաղթեցին:

1934-ի Յունիսին, Թրակիոյ մօտ 15,000 նկատուող հրեայ համայնքը խուճապի մատնեցին: Անոնցմէ 13,000-ը Կ. Պոլիս եւ երիտասարդներէն մաս մըն ալ անգլիական գերիշխանութեան տակ գտնուող Պաղեստին գաղթեցին:

Նոյն թուականներուն, Արեւմտեան Հայաստանի զանազան գիւղերու մէջ մնացած սակաւթիւ հայերուն պարտադրեցին Կ. Պոլիս գաղթել:

Ազգ-պետութիւն նպատակին հասնելու համար, 1937-ին լեզուական միասնականութեան դիմեցին: «Քաղաքացի» թրքերէն խօսէ» լոգոնով ժողովուրդին պարտադրեցին թրքերէն խօսիլ: Թուրքիոյ մէջ բնակութիւն հաստատած բոլոր ոչ-թուրք մահմետականներուն՝ քիւրտներուն, չէրքէզներուն, լազերուն, բոմաքներուն... յիշեցուցին, թէ անոնք ծագումով թուրք էին: Այս քաղաքականութիւնը գործադրեց «մենք» եւ «միւսները» գաղափարը: Անոնք, որոնք մահմետական էին ու կարելի էր գտնուէր թրքացնել, մաս կազմեցին «մենք» խումբին: Անոնք, որոնք իրենց պատմական եւ մշակութային տուեալները նկատի առնուելով կարելի չէր թրքացնել, մաս կազմեցին «միւսները»՝ «օտար» խումբին:

Երկիրը թրքացնելու՝ ազգ-պետութիւն քաղաքականութեան մաս կազմեց նաեւ 1937-38 թուականներուն կազմակերպուած Տէրսիմ նահանգի (այժմ Թուրքիոյ) ջարդը:

«Ապստամբ» քիւրտ ցեղապետներ կախարհան հանցեցին: Անոնց գիւղերը հրկիզեցին՝ շուրջը քարիւղ թափելով: Քարանձաւներու մէջ պահուած հազարաւոր կիները, փոքրերը, ծերունիները խոռոչ-

ներու մուտքին վառուած կրակով խեղդամահ ըրին: Անոնք, որոնք փորձեցին դուրս գալ, սուինահարեցին: Դիակները այրեցին: Այլուր ալ կիներ, թուրքերուն ձեռքը չիցնալու համար, իրենք գիրենք կիրճերու մէջ նետեցին:

Դէպքերէն յետոյ, Տէրսիմի ամենամօտ դիւանագիտական կեդրոն Տրապիզոնի անգլիական հիւպատոսը իր դրկած տեղեկատուութեան մէջ այս վայրագութիւնները բացայայտօրէն կը բողոքատէ հայոց 1915-ի ջարդերուն հետ ու կ'ըսէ. «Հազարաւոր քիւրտեր, ներառեալ կիներ եւ մանուկներ, սպանուած, ուրիշներ՝ մեծամասնութեամբ փոքրեր, Եփրատ գետը նետուած են: Նուազ թշնամի նկատուած վայրերու բնակիչները կեդրոնական Անատոլի նահանգները աքսորուած են, նախապէս անոնց արջառները եւ ինչքերը գրաւելով: Հիմա այլեւս կ'ըսուի, թէ Թուրքիոյ մէջ քրտական հարց գոյութիւն չունի»: (3)

1941-ի Մայիսին, Երկրորդ Աշխարհամարտի օրերուն, Կ. Պոլսոյ եւ Փոքր Ասիոյ փոքրամասնութեան՝ հայ, յոյն եւ հրեայ 25-45 տարու՝ 1894-էն մինչեւ 1913 տարին ծնած այրերը, շուրջ 12 հազար, առանց կանխաւ լուր տալու հաւաքեցին՝ գործատեղիներու, նոյնիսկ փողոցներու մէջ անձագրի ստուգումով: Յառաջիկային այս հաւաքումը կոչուեցաւ «Քսան Դասակարգի Զինուորագրում»: Հաւաքուածներուն մէջ երկու, նոյնիսկ երեք անգամ գինուորագրուած, գինուորական ծառայութեան հազարաւոր ծնած անձեր կային: Անոնցմով կազմեցին «ամէլէ թապուրլարը» (բանուորական գումարտակներ): Անոնք դրկուեցան խոնաւ, ցեխապատ, ճախճախոտ եւ մեղներով լեցուն տեղեր՝ բոյն զանազան հիւանդութիւններու: Նպատակը գանոնք ջարդել էր: Անոնց փորած փոսերուն շուրջ կայնած աստիճանաւորներ, ծաղրանքի նշաւակ այս «կեպուր գինուորներ»-ուն յաճախ յիշեցուցին, թէ այդ փորուած փոսերը անոնց գերեզմանները պիտի ըլլային:

Համաձայն կարգ մը պնդումներու, օրուայ սպայակոյտի նախագահ մարաշխիս Ֆէվզի Չաքմաք՝ խոր իսլամ հաւատացեալ մը, պաշտօնապէս Շինարարական Նախարարութեան հրահանգին տակ աշխատող այս «կեպուր գինուորներ»-ը, այս բանուորական գումարտակներ բանակէն ներս ընդունեց: Անոնք պաշտօնապէս գինուորագրեց: Այսպէսով ձախողեցաւ օրուայ նախագահ Ինչօնիւի փոքրամասնութիւններու այդ մարդիկը «չէզոքացնել»-ու ծրագիրը: Անոնք 27 Յունիս 1942-ին ազատ արձակուեցան:

1942-ի Նոյեմբեր 11-ին յայտարարեցին «Ունեւորութեան Տուրք»-ի օրէնքը՝ հայուն, յոյնին, հրեային հարստութիւնը թրքացնելու նպատակով: Անոնք, որոնք սահմանուած տուրքերը չկրցին վճարել, սնանկացան: Ոմանք, երբ պայմանները թոյլատրեցին, երկրէն հեռացան:

Հանրապետութիւնը «ազգ-պետութիւն»-ի հասցնելու աշխատանքները առանց դանդաղելու կը շարունակուէր:

Երկրորդ Աշխարհամարտին յետոյ, որպէսզի ԱՄՆ-էն կարելի ըլլար նիւթական օժանդակութիւն ստանալ, ԱՄՆ-ի ստիպումով Թուրքիոյ մէջ «ժողովրդավարական կարգեր հաստատուեցան»: 18 Յունիս

1945-ին Թուրքիոյ երկրորդ քաղաքական կուսակցութիւնը հիմնուեցաւ՝ «Տեմոքրատի Փարթի - Տեմոքրատի Կուսակցութիւն - DP», կուսակցապետութեամբ ձէյալ Պայարի՝ Եգէականի շրջանի յոյները երկրէն աքսորող իթթիհատականներուն այդ շրջանի պատասխանատուն եւ Աթաթիւրքի վերջին վարչապետը: Կուսակցութեան անդամակցեցան իշխող կուսակցութեան շարք մը անդամները:

1950-ին իշխանութեան եկող այս կուսակցութիւնը, 1955-ին, Անգլիոյ մէջ Յունաստանի ու Անգլիոյ հետ Թուրքիոյ ունեցած բանակցութիւններուն ընթացքին, 6/7 Սեպտեմբերի դէպքերը կազմակերպեց: Կ. Պոլսոյ եւ Զմիւռնիոյ յոյներուն եւ հայերուն խանութները, գործատեղիները, տուները, նոյնիսկ գերեզմանները թալանուեցան: Մարդիկ ծեծուեցան, մեռցուեցան:

Մանկացոյցներ առեւտրական հրապարակը թողուցին թուրքերուն: Յոյներ եւ հայեր դարձեալ գաղթի՝ կամաւոր աքսորի ճամբան բռնեցին:

Կառավարութիւնը իր կազմակերպած 6/7 Սեպտեմբերի դէպքերով իր նպատակին հասած էր:

Երկիրը որքան ազգ-պետութիւն իրավիճակին կը մօտենար, փոքրամասնութիւններուն հանդէպ (քրիստոնեայ կամ ոչ) հանդուրժողականութիւնը կը նուազէր: Նոյնիսկ անոնց գոյութիւնը կ'ուրացուէր:

Թուրքիոյ ընկերվարական կուսակցութեան ղեկավարը՝ Տէնիզ Պայքալ, որ անցեալին նախարարաց խորհուրդի անդամ ալ եղած էր, 2005-ի Նոյեմբեր 29-ին իր կուսակցական խմբակի ժողովին կ'ըսէ. «Թուրքիոյ Հանրապետութեան մէջ միայն մէկ ազգ կայ եւ ատիկա ալ թուրք ազգն է»: 70 միլիոն բնակչութիւն ունեցող Թուրքիոյ մէջ ապրող չէչէններ, ալեւիններ, լազեր, ալպանացիներ, չէրքէզներ, բոմաքներ, ասորիներ, պոշակներ, արաբներ, քսան միլիոն նկատուող քիւրտեր յաչս պետութեան գոյութիւն չունէին:

Վաչկատուն, թափառաշրջիկ ցեղեր կ'ատեն բոլոր այն քաղաքակիրթ ժողովուրդները, որոնց երկիրները գրաւած ու գանոնք իրենց գերիշխանութեան ենթարկած ըլլալով հանդերձ, անոնք հետագային իրենց անկախութիւնը ձեռք ձգած են:

Ասիոյ խորքերէն եկած վաչկատուն, վրանաբնակ, թափառաշրջիկ թուրքը, իր մշակոյթին պատճառաւ, հայուն երբեք չէ հանդուրժած եւ գայն միշտ ատած է:

Իր լանտական ծագումով անգլիացի գրող, հոնտոր, փիլիսոփայ, դիւանագետ, Անգլիոյ խորհրդարանի երկարամեայ անդամ, ամբողջ Եւրոպայի պտրտած Edmund Burk (1729-1797) կ'ըսէ, թէ թուրքերը իրենք գիրենք բոլորովին ասիացի կը նկատեն: Անոնք քրիստոնեայ իշխանները կ'ատեն եւ որպէս անհաւատներ կը դատապարտեն եւ միայն կը փափաքին նուաճել եւ բնաջնջել գանոնք ու անոնց ժողովուրդը: Անոր կարծիքով այս վայրենիներէն ալ վատերը Եւրոպայի մէջ պատերազմ, կործանում եւ մահաբեր ախտ կը տարածեն: Edmund Burk կարծիք կը յայտնէ, թէ այն նախարարները եւ քաղաքականութիւնը որ այս մարդոց Եւրոպայի մէջ արժէք պիտի տայ, արժանի պիտի ըլլայ յաջողութեամբ զինուորներուն հայհոյանքին ու նզով-

քին: Խորհուրդ կուտայ ըսելով, թէ թուրքերը բարբարոս են, ոչ մէկ քաղաքակիրթ քրիստոնեայ երկիր անոնց հետ դաշնակցութիւն պէտք է կազմէ:

Edmund Burk-ին, հայկական ջարդերէն մօտաւորապէս 150 տարի առաջ, նկարագրած այս թուրքերը մեզի այնքան կ'ատեն, որ իրենց «անկախութեան պատերազմ»-ի օրերուն, իմփիրիալիստները՝ կայսերապետականները ներկայացնող եւ Արեւմտեան Անատոլի որոշ մասերը գրաւած յունական բանակին դէմ պատերազմելու համար համայնավար Ռուսաստանէն ստացուած զէնքերով յարձակեցան անկախ Հայաստանին վրայ:

Ո՛չ կրցան Հայաստանի գոյութեան վերջ տալ, ո՛չ ալ՝ «Հայկական Հարց»-ին:

Մեզի կ'ատեն, որովհետեւ մեր՝ ոչ-թուրքերուն հաւաքատեղիները լրտեսներու բոյն կը նկատէին: Այդպէս ըսած է Հայաստանի վրայ յարձակած քեմալական ուժերու հրամանատար Քազըմ Քարապէքի՝ Հանրապետական-ժողովրդական Կուսակցութեան (CHP) երեսփոխանական խմբակի 21 Օգոստոս 1940 օրուայ նիստին:

Մեզի այնքան կ'ատեն, որ այսօր չեն ուզեր յիշել Օսմանեան Կայսրութեան շրջանին արուեստի, գիտութեան, էլեւմտական, ճարտարարուեստի, շինարարութեան, ճարտարապետութեան, արդիւնաբերութեան բնագաւառներէն ներս մեր բերած նպաստը: Օսմանեան Կայսրութեան շրջանին մենք անոնց ծառաները, ստրուկներն (թալա) էինք, ի՞նչպէս կրնան ընդունիլ մեր նուաճած բարձունքները:

Թուրքիոյ Մշակութային եւ Զբօսաշրջիկային Նախարարութիւնը Անիի աւերակներուն կապակցութեամբ կայքէջ մը հաստատած է (<http://www.ani.gov.tr>), ուր Անիի հայկականութեան մասին որեւէ նշում չկայ: Հայերու հանդէպ իրենց ատելութեան մոլորցքը այն աստիճանին հասած է, որ երբ արար-աշխարհ գիտէ թէ Անին հայկական թագաւորութեան մը մայրաքաղաքն էր՝ այդ իրողութիւնը իրենք կը ջանան պահել իրենց ժողովուրդէն: Ոմանք Անի (Ani) բառը խեղաթիւրելով կը գրեն ANI) Անը-յիշատակ (ձեւով, նոյնիսկ անունին տալով թրքական ծագում: «Անի»-ն պաշտօնապէս «Անը»-ի փոխելու համար «ակադեմական» մակարդակով երկարատեւ ուսումնասիրութիւններ կատարելէ յետոյ, որոշուած է բառերէն միոյն կամ միւսին գործածութիւնը թողուլ գործածողի հայեցակէտին: Սա ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ ANI ձեւի գործածութեան անուղղակի քաջալերումը:

Ազգի մը, ցեղի մը, հաւաքականութեան մը մշակոյթին ոչնչացումը ցեղասպանութիւն է:

Երբ ցեղասպանութեան ունակութիւնը մաս կը կազմէ պետութեան մը մշակոյթին, բաւական դժուար է այդպիսի ախտէ մը ազատումը:

Մեզի այնքան կ'ատեն, որ ճանչնալով հանդերձ Հայաստանի երրորդ հանրապետութիւնը, ցարդ անտեսեցին մեր ներկայութիւնը: Դիւանագիտական կապեր չհաստատեցին, նոյնիսկ հասարակաց սահման փակեցին՝ երկու պետութիւններու միջեւ գոյութիւն ունեցող հարցերը պատրուակելով: Աշխարհի

ԱՊՐԻԼ 24

ԹՈՒՐԵԸ ՉԻ ՓՈՒՏՈՒԻՐ

Մարտնակուած էջ 25-էն

վրայ զանազան երկիրներ իրենց դրացիին հետ տարբեր-տարբեր հարցեր ունին, նոյնիսկ պատերազմական վիճակի մէջ են, սակայն անոնք, մինչեւ հարցերու լուծումը, իրենց սահմանները չեն փակած:

Մեզի այնքան կ'ատեն ու «հայ» բառի գործածման, ինչպէս նաեւ Արեւմտեան Հայաստանի մէջ մեր դարաւոր գոյութեան այնքան չեն կրնար հանդուրժել որ Կենդանաբանական Անուանակոչման Համաշխարհային Յանձնաժողովի (International Commission on Zoological Nomenclature- ICZN) մօտ գիտական անունով որպէս *Capreolus capreolus armenus* արձանագրուած հայկական եղջերուն, վերանուանած են *Capreolus capreolus capreolus*: Նոյնպէս հայկական խոյր՝ *Ovis armeniana*, վերանուանած են *Ovis orientalis anatolicus*: Հայկական եղջերուն եւ խոյր, այս գիտական անուններով անուանակոչած է, Շուէտացի գիտնական Carl von Linne dem Wildschaf, 1758 թուականին: Ըստ ԿԱՀՅ-ի, որ հաստատուած է 1895-ին, իւրաքանչիւր կենդանի պէտք է ունենայ անօրինակ եւ համաշխարհային չափանիշով ընդունուած անուն եւ այդ անունները քաղաքական պատճառներով կարելի չէ փոխել:

Անշո՛ւշտ մեզի կ'ատեն: ԱՍԱ-ԱԱ-ին ծնունդ տուինք: «Հայ Գաղտնի Բանակ»-ը, 1975-էն մինչեւ 1986, Եւրոպայի զանազան քաղաքներուն մէջ, նոյնիսկ Անգարայի մէջ, թուրք դիւանագէտներ սպաննեց՝ միջազգային ուշադրութիւնը կեդրոնացնելով Հայոց Յեղասպանութեան վրայ: Ոչ ոք «ԱՍԱԱ»-ի գործած սպանութիւններուն համամիտ էր, սակայն Հայոց Յեղասպանութեան հարցը, որուն մտաւորումը թուրքերու համար որքան ցանկալի է, այդ ծայրայեղութիւններուն պատճառով դարձաւ միջազգային օրակարգի նիւթ:

Երբ թուրքիա այսօր Եւրոպական Միութեան իրաւական անդամ դառնալու համար ԵՄ-ի հետ բանակցութիւններ կը վարէ, Եւրոպայի քաղաքակրթութեան եւ մշակոյթին ներհակ իր շարք մը օրէնքներուն բարեփոխման պահանջներուն աւելնելով, իր դէմ կ'ելլեն նաեւ Հայոց Յեղասպանութեան ճանաչման, Հայաստանի հետ փակ սահմանային դուռի բացման եւ բարի դրացիութեան հարցերը:

Ի՞նչպէս մեզի չատեն՝ բացայայտօրէն կամ ծածուկ:

Այսօր բռնի տեղահանումները, ազգային ու կրօնական մաքրագործումները կը նկատուին մարդկութեան դէմ գործուած յանցանք, նոյնիսկ՝ ցեղասպանութիւն:

2008 տարուայ Նոյեմբեր 10-ին, Աթաթիւրքի մահուան 70-րդ տարելիցին առթիւ Պրիւքսէլի թրքական դեսպանատան մէջ ճառախօսող թուրքիոյ պաշտպանութեան նախարար Վէճտի Կէօնիւլ թուրքիոյ մէջ ապրող յոյներու տեղահանումները եւ հայոց ջարդը տեղին կը գտնէ ու հարց կու տայ. «Եթէ եզակականի մէջ յոյները եւ թուրքիոյ բազմաթիւ տարածքներուն վրայ հայերը շարունակէին ապրիլ, կարելի՞ էր որ մենք այսօր ունենայինք թուրքիոյ այսօրուայ ազգային պետութիւնը»: Ակնարկելով թուրքիոյ քիւրտներուն, կը շարունակէ. «Այսօր իսկ Հարաւ-Արեւելեան նահանգներուն մէջ կը տեսնենք, թէ ինչպիսի՛ դերակատարութիւն ունին բոլոր անոնք, որոնք դէմ կու գան ազգային

պետութիւն ըմբռնումին»:

1915-ին եւ 1923-ին մարդկութեան դէմ գործուած ոճիրներուն այսօր իսկ ներքողը կը հիւսուի, այդ ալ իշխող կուսակցութեան մէկ անդամին՝ պետութեան մէկ նախարարին բերնով: Նախարարը կ'երեւի տակաւին չէ կրցած ըմբռնել, թէ 85-90 տարի առաջուայ հասկացողութիւնները այսօրուայ «իրաւական պետութիւն» հասկացողութեան մէջ տեղ չունին: Մարդկութեան դէմ գործուած յանցանքները գովաբանել, այդ յանցանքներուն պաշտպանութիւնը ընել՝ թէ՛ միջազգային եւ թէ՛ թրքական օրէնքներով յանցագործութիւն է:

Հայ եւ մի քանի թուրք գրիչներ բողբոջի ձայն բարձրացուցին, նախարարին հրաժարականը պահանջեցին, բայց ի գուր: Ո՛չ նախարարը հրաժարեցաւ եւ ոչ ալ վարչապետը անոր պաշտօնին վերջ տուաւ:

Մի քանի թուրք յօդուածագրի, պատմաբանի Հայոց Յեղասպանութեան ճանաչման ի նպաստ արտայայտումները մեծ արժէք չեն ներկայացներ: Այդ ուղղութեամբ արտայայտուողներուն թիւը, բաղդատմամբ ընդհանուրին, աննշան է, բայց՝ գովելի:

Թուրքիոյ իր անցեալին հետ հաշտուելու փափաքող գրիչներ հարցը կը դիտեն ոչ թէ արդարութեան հաստատման անկիւնէն, այլ կը դիտեն երկրին մէջ ժողովրդավար կարգերու հաստատման տեսանկիւնէն՝ «Թապուներ»-ու տապալումով եւ իսուքի ազատութեան հաստատումով:

Երբ Միացեալ Նահանգներու եւ Եւրոմիութեան ճնշումներուն հետեւանք, միակողմանի որոշումով փակուած սահմանը բանալու, դիւանագիտական կապեր հաստատելու նպատակով, գաղտնի բանակցութիւններու սկսած էին Հայաստանի հետ, հրապարակ հանեցին «Սարը Կէլին» - Հայկական Խնդրին Ներքին Ծախքերը» կոչեալ տեսանկար: Պատմական արժէքէ գուրկ, վայրագութիւններով լեցուն, հակահայ քարոզչութեան միջոց այս «Սարը Կէլին»-էն տասնազարաւոր օրինակներ բաժնեցին իշխող կուսակցութեան՝ Արդարութիւն եւ Բարգաւաճում կուսակցութեան (ԱԿՔ) մասնաճիւղերուն, կարծես նպատակ ունենալով ժողովուրդը պատրաստելու նոր 6/7 Սեպտեմբերի մը:

Երբ բարի դրացիական բանակցութիւններ կը կատարէին Հայաստանի դիւանագէտներուն հետ, կրթական նախարարութեան միջոցաւ «Սարը Կէլին»-էն օրինակներ դրկեցին թուրքիոյ բոլոր դպրոցներուն, ներառեալ հայկական դպրոցներուն՝ աշակերտներուն ցուցադրուելու հրահանգով:

Ի՞նչպէս կարելի է բարի դրացութիւն հաստատել, երբ խեղաթիւրեալ պատմութեամբ մը մատուցուող հոգիներու մէջ ատելութիւն կը սերմանուի՝ հանդէպ իր դրացիին:

Երբ դպրոցներուն, 2009 տարուայ առաջին ամիսներուն, «Սարը Կէլին»-ի ցուցադրութեան համար իրարայայտող հրահանգներ կը դրկուէր, առ ի պատասխան Հայոց Պատրիարքարանի Կրօնական Ժողովի Ատենապետին դժգոհութիւն յատուող 16 Փետրուար 2009 թուակիր նամակին, նախարարը իր 10 Մարտ 2009 թուակիր նամակով կը տեղեկացնէր, թէ ինք 2008 տարուայ Յունիսին՝ ինը ամիսներ առաջ, արդէն իսկ արթնած էր «Սարը Կէլին»-ի ցուցադրութիւնը:

Պարաք Օպամայի ԱՄՆ-ի նա-

խագահ ընտրութեամբ եւ յատկապէս թուրքիա այցելութեան առիթով միջազգային եւ թրքական մամուլի էջերուն մէջ Հայոց Յեղասպանութեան հարցով անհամար յօդուածներ ստորագրուեցան: Թուրքիա ամէն ջանք ի գործ դրաւ որպէսզի Օպամա թուրքիոյ մէջ ցեղասպանութիւն բառը չի գործածէ: Քանիցս յայտարարուեցաւ, թէ սահմանը կրնայ բացուիլ Օպամայի այցելութենէն առաջ, կամ այցելութեան օրերուն: Յայտարարութիւններ եղան, թէ բանակցութիւնները չափազանց լաւ ընթացքի մէջ էին եւ երրորդ կողմի մը միջամտութիւնը իր անպատեհութիւններ պիտի ունենար:

Օպամայի մեկնումէն յետոյ երկրին նախագահն ու վարչապետը յայտարարեցին, թէ սահմանի բացումը կախեալ է Լեւնային Ղարաբաղի հարցի լուծումէն:

Ժամանակները փոխուած են, դերակատարները փոխուած են, բայց ո՛չ մտայնութիւնը:

Այդ մտայնութիւնը իրենց մշակոյթին մաս կը կազմէ:

Երբ կարելի չէ այդ մշակոյթը փոխել, կարելի չէ փոխել նաեւ

ՄԻԵԻՆՈՅՆ Է, ՅԱՅԵՐԸ ԴՐԱՆԻՑ ԿՈ ԿՈՐԾԱՆՈՒԵՆ ԹԵ ՈՉ...

Մարտնակուած էջ 22-էն

Թերը, ինչպէս նաեւ արտաքին գերատեսչութեան կողմից շուտով Լէփսիւսի մասին հրապարակուելիք ակտերը: Այդպիսով բողբոջական վանահայրի «ճիզվիտականութիւնը», ինչը դիւանագէտները մի քանի անգամ արդէն վեր են հանել, կը պատկերուի իր մի տեսակ խորամանկ կողմից, որի միջոցով Լէփսիւսը գերմանական պատասխանատու ծառայութիւններին հանդէպը էր այն բանին, որ նրանք չնայած ինայելով գերմանացիներին, բայց թուրքերին մերկացնելու օգնութեամբ փաստագրել են ցեղասպանութիւնը: Այս իսկ պատճառով գերմանայի չի այն, որ գերմանական լրատուութիւնը թմբկահարում էր գերմանացիների թուացեալ անմեղութեան փաստը, մինչդեռ անգլո-սաքսոնականը պարզ կերպով ներկայացնում էր գերմանական պաշտօնական մարմինների տեղեակութիւնը այդ գարհուրելի իրադարձութիւնների մասին:

Լոնտոնի «Թայմզ» թերթը Լէփսիւսի կողմից տպուած տեղեկատուութիւնից մէջբերում է կատարել Կովկասում գերմանական պատուիրակութեան ղեկավար եւ բավարական սպայ Ֆրիդրիխ Կրես Ֆոն Կրեսենշտայնի հրապարակայնօրէն արտայայտուած խօսքերից, որ «այս հին քրիստոնեայ ժողովրդի ոչնչացման պատասխանատուութիւնը մշտապէս կը ծանրաբեռնի Գերմանիային եւ Աւստրիային», քանի որ «պատմութիւնը չի հանդուրժի այն, որ Կենտրոնական Եւրոպայի քրիստոնէական երկու կայսրութիւնները իբր թէ ի վիճակի չեն եղել ասիական դաշնակցին իրենց կամքը թելադրելու, գոնէ այն դէպքում...», երբ խօսքը վերաբերում էր մի ամբողջ ժողովրդի լինել կամ չլինելու հարցին»: «Մենք չենք կարող մեկ աւելի արտափելի եւ արդարացի դատապարտում պատկերացնել», - մէկնաբանում էր բրիտանական այս առաջատար թերթը:

«Ցաւք այս գիրքը չգտաւ թշնամական եւ չէզոք երկրներում

անոնց մտայնութիւնը՝ հանդէպ հայուն:

Թուրքը չի փոխուիր: *****

[1] Այս քառյուղական ծագում ունի: Հին Կոստանտինոպոլիսի երբայնուէն գրութեան մէջի «οιων» քառյուղական քարգմանութեան մէջ եղած է «հոյոֆուստոն», որմէ ալ ծնունդ առած է «հոյոֆուստ» քառ: Կրօնական առումով՝ անասունի մը կրակով քոյրովիմ հրկիզումն է, քաղական ու քրեական առումով ալ՝ մեծ թիւով մարդոց վայրագորէմ սպանողը "As for the Turkish atrocities ... helpless Armenians, men, women, and children together, whole districts blotted out in one administrative holocaust - these were beyond human redress" (Winston Churchill, The World in Crisis (1923-29), volume 4: The Aftermath, New York, 1923, p. 158).

[2] Մարդկային զանգուածի մը դէմ, այդ խումբին գոյութեան վերջ տալու նպատակով, վայրագորէմ գործուած ճիւղ:

[3] Report from the Consul in Trabzon, 27 September 1938 (Public Record Office, London, FO 371 files, document E5961/69/44).

սպասուած արձագանքը», - գրառում էր արտաքին գործերի գերատեսչութիւնում Լէփսիւսի հետ համագործակցող պաշտօնեայ Օտտօ Գյոպերտը Ստոկհոլմում գերմանական դեսպանորդ Լուցիուս Շտյոլթենին ուղղուած իր մի գեկուցման մէջ, որը նրանից խնդրել էր ուղարկել Լէփսիւսի գրքի մի քանի օրինակներ: «Թայմզը - այսպէս է գրում հիասթափուած Գյոպերտը - դրանում միայն ուղղում է տեսնել գերմանական մեղսակցութեան փաստագրական ապացոյցը եւ այն որպէս հրահրիչ ձեռնարկ օգտագործել մեր այսօրուայ քաղաքականութեան դէմ»: Փարիզի հաշտութեան բանակցութիւնների ժամանակ այս փաստաթղթերի հրապարակումը, որոնք Լէփսիւսը դեռ անկազմ վիճակում յանձնել էր հայկական պատուիրակութեանը (նրա ընկերներն են թաղուած էին, որ սա էր գրքի հրապարակման պատճառը), ոչ մի դեր չի խաղացել Գերմանիայի մեղքի թեթեւացման համար:

Հայկական ցեղասպանութիւնում գերմանական դերի մասին քննարկումները սառեցուել էին Վայմարի Հանրապետութիւնում, որովհետեւ այսպէս կոչուած Վերսալի կողմից թելադրուած խաղաղութիւնը, որը չնայած թելադրանք էր, բայց երեւի ինչեւոր տեղ արդարացի խաղաղութիւն, գրաւել էր գերմանացի պատմաբանների ամբողջ ուշադրութիւնը: Իսկ Երկրորդ Համաշխարհային պատերազմից յետոյ հրեաների հոլոկոստը փաստօրէն իր կողմը ներգրաւեց այն գիտնականների հետաքրքրութիւնը, որոնք ուսումնասիրում էին ցեղասպանութեան հարցերը: Մինչեւ հիմա երկու արտասահմանցի հետազոտողների է վերապահուել Գերմանիայի եւ հայերի ցեղասպանութեան խորին թեման գրքերի հրատարակման միջոցով վեր բարձրացնել: Գերմանական փաստաթղթերի բացումը, յուսով եմ, գերմանացի երիտասարդ գիտնականների դիմաց ուղի կը հարթի գերմանական պատմութեան ամենամթին էջերի նկատմամբ քննադատական պարզաբանումներ մտցնելու համար:

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ՝ ՍԱՌՆ ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

Շարունակում է 6-էն

Եթէ ճշմարիտ հաւատքի նշույլը կայ ձեր բարբառումներում ու կեղծիքներում արանքին – մի՛ պնդէք եւրոպացիի դեր նմանարկելու կամ եւրոպական գլխարկներով գարդարուելու ծիծաղելի խաղը, քանի ֆէյն ու գլխու շալը վերացնելու ակթաթիւրքեան փութկոտութիւնը դեռ չէ յաջողած մոռութեամբ գործել գլխու մաշկէն ներս:

Նախագահ Օպամայի թուրք-իա այցի ընթացքին թուրք պատասխանատուները, Սերժ Սարգսեանի սիրալոթար գործակցութեամբ եւ շրջուն բանագնաց էղուարդ Նալբանդեանի հաճոյակատար ներկայութեամբ, գինք համոզեցին թէ պատճառ չունի անհանգստանալու հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման մանրամասնութիւններով, քանի իրենք արդէն այդ խնդիրը տեղումն վրայ «կարգադրելու» գործին լծուած են հայերու հետ – այո, այո, ճիշտ այնպէս, վստահաբար մտովի կ'որոճային անոնք, ինչպէս Թալաթը 1915-ին կարգադրեց ի՛ր խնդիրը հայերու հետ: Հարցուցէ՛ք Թալաթի աղջկան, եւ ան ստոյգ թիւերով պիտի տայ պատասխանը:

Ճիշդ նոյն ատեն, պատմական Հայաստանի տասը տոկոսին վրայ արիւնաքամ դեռ քաշքշուող երրորդ հանրապետութեան կարճատես իշխանիկները մէկ կողմէ ինքնասպանական անգիջող բռնութիւններով կ'ուժաթափեն հայ ժողովուրդի մարտունակ ամենէն գիտակից եւ անձնագործ զանգուածները, եւ միւս կողմէ, առանց շիւղ մը ստանալու, գիջում գիջումի ետեւէ կը կատարեն՝ թուրքիոյ աներեւոյթ բարի կամեցողութիւնը մուրալով: Ինքնին հասկնալի է թէ թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը միայն կը շահի ասկէ: Հայաստանի հանրապետութիւնը իր ապիկարութեամբ մեծագոյն ծառայութիւնը կը մատուցանէ թրքական կրօնապաշտ, յետագէմ իշխանութիւններուն: Յատկապէս Եւրամիութիւն իր մօտալուտ մոռութիւն, որուն համար նախագահ Օպամա վստահեցուց ԱՄՆ-ի աջակցութիւնը եւ որու ընդունման իրենց բարձրաձայն վերապահութիւնը կը յայտնեն եւրոպական գլխաւոր երկիրները – ներառեալ Ֆրանսա եւ Գերմանիա – անուղղակիօրէն զգալի կանխիկ օգնութիւն էր Հայաստանի ջղագուրկ կրաւորականութիւնը՝ թրքական ապառիկ ողորմութիւններու կարճամիտ ակնկալիքներու դիմաց: Եթէ մաս կազմէ Եւրամիութեան, անոր մասնակից թրքական բանակը խոշորագոյնը կ'ըլլայ ամերիկեանէն ետք: Սերժեան Հայաստանը կէսօրուայ անուրջներով տարուած է եթէ կ'երագէ, թուրքիոյ իշխանութիւններու յառաջխաղացքին իր յանցաւոր լուծեան առ ի հատուցում, վաղը հանգիստ եւ անհոգ խումբացնել

թրքական բանակի բազմիցս փորձուած «հոգատարութեան» տակ: Մոռացութեան արտէն վարակուածներուն տեղին է յիշեցնել որ շառարկեն թէ ժամանակները փոխուած են: Թուրքիա դեռ երկարատեւ կը մնայ բանթուրանական ժամանակի հայատեաց գօտիին մէջ: Ճշմարիտ ժողովրդավարութիւնը դեռ հեռաւոր ապագային այնտեղ կրնայ ծլարձակիլ՝ կրօնական այլատեաց մոլեռանդութեան արմատախիլ ըլլալէն ետք միայն:

Հասկնալի է երբ թուրքիոյ նախագահը, շեշտելէ ետք թէ թուրքիան պատրաստ է պատմաբաններուն առջեւ իր արխիւները բանալու որպէսզի հետազօտեն նիւթը (ուշադրութիւն ըրէ՛ք՝ «նիւթը»), երանութեամբ կը շարունակէ. «Ասիկա քաղաքական հարց մըն է, այլ պատմական հարց մը»: Միջազգային հանրային կարծիքը թմբեցնելու հետամուտ այս յայտարարութեան պատասխանին մէջ նախագահ Օպամա սկզբունքային բացայայտ գիջում չկատարեց: «Իմ տեսակէտներս արձանագրուած են», ըսաւ ան, «եւ ես տեսակէտներ չեմ փոխած»: Անհասկնալի, սակայն, հայրենի իշխանութիւններու մեկուսի անսկզբունքայնութիւնն է, ինչպէս նաեւ սփիւռքահայ կարգ մը կազմակերպութիւններու անհետեւողական կեցուածքը եւ մամուլի որոշ ներկայացուցիչներու քմահաճ զնահատականը իշխանութեան արարքներուն: Անցեալին նոյնանման պայմաններու տակ եւ քաղաքական նուազ գիջողական ա՛յլ հոսանքներու դէմ անհաշտ պայքար մղած շարք մը յայտնի կազմակերպութիւններ եւ անձեր այսօր բոլորակաձեւ շարուած են հայրենի ապահովութիւնը աճուրդի իջեցուցած իշխանութեան շուրջ եւ անոր անքննադատական փառաբանանքը կ'ընեն՝ անշուշտ որոշ վարձատրութեան մը ակնկալութեամբ: Մեկնաբանութիւններ կ'ըլլան թէ նախագահ Օպամա «բացառիկ առիթ մը կորսնցուց» յարգելու հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հրապարակաւ տրուած իր խոստումը»: Կ'ըսուի թէ «Մենք ամբողջովին կ'ակնկալենք որ նախագահ Օպամա յարգէ իր յանձնառութիւնը եւ վերահաստատէ հայոց ցեղասպանութիւնը»: Շատ բարի, բայց, յարգելի պարոնայք, ինչո՞ւ չէք մտածեր նաեւ հրաւիրել Հայաստանի մենատէրը որ չհանարգէ մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներու յիշատակը՝ ընդունելով թուրք կեղծ պատմաբաններուն յանձնել անոնց դաժան ճակատագրի տարողութեան վճիռը – ատով իսկ սատարելով անոնց սուտի եւ ուրացման նենգ ժխորին: Այս քաղաքական աչկապուկին մէջ ո՞ւր են այն ճառարարները որ դեռ երէկ կը բարբառէին թէ հայ ժողովուրդն անտէր չի մնար այնքան ատեն որ իրենք կա՛ն: Ո՞ւր են այն բեմական քաջերը որոնց բերնի ծամոն դար-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 40-ԱՄԵԱԿԸ

Շարունակում է 2-էն

Հ.Կ.Բ.Մ.ի վարչութեան ատենապետուհի Հուրի ձեռնարկն իր ելույթի մէջ մէկ առ մէկ յիշեց Հ.Կ.Բ.Մ.ի բոլոր հիմնադիրներու եւ օգտաշատ ներդրումներ կատարողներու անունները: Ան յատկապէս շեշտեց ըսելով «Մենք» անոնց աւանդութիւնները շարունակողներն ենք»: Լիբանանի կրթական նախարարութեան արժանեաց շքանշանը վաստակաշատ կրթական մշակ եւ հասարակական գործիչ ընկ. Պէպօ Սիմոնեանին յանձնեց Խորհրդարանի անդամ ընկ. Եղիկ ձեռնարկն: Կարգացուեցաւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա.ի Հայրապետական կոնդակը, Հ.Կ.Բ.Մ.ի 40-ամեակին նուիրուած: Ողջոյնի եւ շնորհաւորական գրութիւններ յղած էին նաեւ Ս.Գ.Հ.Կ.ի

Կեդրոնական վարչութիւնն ու Հայաստանէն Սփիւռքի նախարարուհի Հրանտիջ Յակոբեանը:

Գործադրուեցաւ գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր մը: Հանդիսութեան աւարտին իր սրտի խօսքն ու շնորհակալութիւնները յայտնեց Պէպօ Սիմոնեան եւ յարեց «...ես ոչ առաջին եւ ոչ ալ վերջին հայն եմ որ նման շքանշանի կ'արժանայ: Այս զնահատակաւոր ցոյց կու տայ թէ հայր ներառուած է Լիբանանի կրթական, մշակութային, քաղաքական եւ տնտեսական կեանքին մէջ: Մեր մեծագոյն բարերար Մեսրոպ Մաշտոցն է, որուն խոնարհ աշակերտներէն մին եմ եւ իմ կրթական ասպարէզիս մէջ ջանացած եմ մեր մշակութի եւ հոգեմտաւոր գանձարանի բարիքները սերմանել մեր նոր սերունդին մէջ»:

ձած էին անբասիր ֆետայիներու եւ ազատամարտիկներու անունները: Կասկած չունինք: Նոյն հուպիտ պատմաբաններու արհամարհական քրքիջները պիտի ըլլան իրենց միայն անցողակի առնչուող տողատակի ծանօթութիւնը (footnote):

Մեկուսացման ջատագովումը չէ որ կ'ընենք: Ընդհակառակը: Կղզիացումը մահ է նոյնիսկ գարգացած հօր երկիրներու պարագային: Որեւէ ժամանակակից պետութիւն իր նպատակներու իրագործման համար ստիպուած է խուսափիլ առանձնանալէ: Մանաւանդ նորանկախ փոքր պետութեան մը համար դժուարին իրադրութիւններու վատթարագոյնն է՝ հեռացումը տարածաշրջանի տնտեսական ու քաղաքական յարաբերութիւններէն – ինչ որ ներկայ Հայաստանի անբաղձալի վիճակն է: Շրջափակումէն դուրս գալու առաջին անհրաժեշտ քայլը ներքին համերաշխութեան կենսագոր-

ծումն է՝ քաղաքական բոլոր հոսանքներու գիտակից եւ իրապաշտ համագործակցութեամբ: Նման գործակցութիւնն է որ ծնունդ կու տայ առաւելագոյնը ապահովող, իրագործելի արտաքին քաղաքականութեան մը – քաղաքականութիւն, որ անկարելի լաւագոյնի հետապնդումով ձեռքէ չի փախցնէր կարելի լաւը. բայց որ նոյն ատեն, կարելի լաւի սահմաններն անգիտանալու հետեւանքով, չ'իյնար կարելիէն շատ նուազ մուրալու ստորաքարը վիճակին մէջ: Նման վիճակ նշմարելի է վերջին ամսուայ Հայաստանեան դիւանապետութեան կարգ մը քայլերուն մէջ: Կը յուսանք որ հաստատուած ունակութեան չի վերածուիր այդ աշխատելակերպը:

Հապճեպի ճնշումը շրջանցելով, ատենն է ներքին բոլոր ուժերու համախմբման, ինքնամփոփման ու սառն տրամաբանութեան: Կարճ՝ ճշմարիտ հայրենասիրութեան:

REQUEST FOR PROPOSALS (RFP #7505)
Armed and Unarmed Security Guard Services
The Housing Authority of the City of Los Angeles invites proposals from qualified firms interested in providing armed and unarmed security guard services. Copy of the RFP may be obtained beginning April 7, 2009 via www.hacla.org/ps or call (213) 252-5405 or 252-1832. Proposals will be accepted until 2:00 P.M., by May 7, 2009.
4/16, 4/23/09
CNS-1559222#
MASSIS WEEKLY

Ձեր Ծանուցումները Վստահեցէք «Մասիս» Շաբաթաթերթին
T: (626) 797-7680
F: (626) 797-6863
massis2@earthlink.net
www.massisweekly.com

INVITATION FOR BID (IFB#7785) DENTAL INSURANCE SERVICE PROVIDER
The Housing Authority of the City of Los Angeles invites bids from qualified insurance carriers, brokers and agents to provide Dental Insurance Coverage to its employees. Copy of the IFB may be obtained beginning April 14, 2009 via www.HACLA.org/ps or by calling (213) 252-5405 or 252-1832. Bids will be accepted until 1:30 P.M., by May 29, 2009.
4/23, 4/30/09
CNS-1567554#
MASSIS WEEKLY

REQUEST FOR QUALIFICATIONS (RFQ# 7494) MULTI-DISCIPLINARY ARCHITECTURAL/ENGINEERING AND RELATED SERVICES
The Housing Authority of the City of Los Angeles is seeking Statements of Qualification from professional services firms interested in providing multi-disciplinary architectural, engineering and related services for on-going planning, architectural, engineering and related consulting services, for the acquisition, planning and development of multifamily residential and mixed use properties. Copies of the RFQ may be obtained beginning April 6, 2009 online at www.hacla.org/ps or by calling (213) 252-5405. Proposals will be accepted until 2:00 P.M., Pacific Time, May 6, 2009.
4/16, 4/23/09
CNS-1559773#
MASSIS WEEKLY

ՅԱԲԱԿՅԱԿԱՆ
ՀԱՅԿ ՕՀԱՆԵԱՆԻ վաղահաս մահուան տխուր առիթով Փասատինայի Հ.Մ.Մ.ի վարչութիւնն ու պասքեթպոլի խումբերը իրենց խորագրաց ցաւակցութիւնները կը յայտնեն հանգուցելաի վշտահար ծնողքին եւ համայն հարասպաններուն:
ՀԱՅԿ ՕՀԱՆԵԱՆԻ դառնադէտ եւ անժամանակ մահուան առիթով Կլենտէյլի Հ.Մ.Մ.ի վարչութիւնը, անդամներն ու պասքեթպոլի մարզիկները իրենց վշտակցութիւնները կը յայտնեն հանգուցելի ծնողքին եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒՆ ՈՒ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ ՎՏԱՆԳԻ ՄԷՋ ԵՆ

ՍՓԻՒՌԻ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԸ ԱՆՀԵՏԱՑՈՒՄԻ Կ՛ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒՄԻՆ ԵՐԲ ԴՊՐՈՑՆԵՐ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԵՆԱՆ

Հայ լեզուն մշակոյթը եւ պատմութիւնը անհետացումի անմիջական վտանգի ներքեւ կը գտնուին երբ միջոցներ ձեռք չեն առնուիր ապահովելու վերապրումը եւ զարգացումը Սփիւռքի հայ համայնքներուն՝ աշխարհի տարածքին:

Հայաստանի երիտասարդ Հանրապետութիւնը պէտք ունի զօրաւոր Սփիւռքի մը, առանց որուն ան չի կրնար գոյատեւել:

Միակ միջոցը ներկայ եւ ապագայ հայ սերունդներուն ազգային ինքնութիւնը պահելու՝ գոյութիւնն է դպրոցներու ուր հայ աղջիկներ ու տղաք գիտակցին իրենց մարդկային իրաւունքներուն ու դաստիարակուին՝ ապահովելու համար գոյերթը եւ զարգացումը իրենց համայնքներուն:

Այս տեսակ կրթարան մըն է Կիպրոսի Մելգոնեան Հաստատութիւնը, որ անարդարօրէն փակուեցաւ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան (Հ.Բ.Ը.Մ.) Կեդրոնական Վարչութեան կողմէ՝ Երոսպայի, Միջին Արեւելքի եւ աշխարհի զանազան վայրերու ներկայ եւ ապագայ հայ սերունդները զրկուեցան իրենց սեփական լեզուով իրենց ժառանգութիւնը ճանչնալու մարդկային արդար իրաւունքէն:

Միացէք Համաշխարհային այս Ստորագրահաւաքին՝ դիմելու Կիպրոսի Հանրապետութեան Կառավարութեան՝ որ համոզէ Հ.Բ.Ը.Մ.ի Կեդրոնական Վարչութիւնը, որպէսզի այս վերջինը հաւանի պատմական Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը վերաբանալու նոր տեսիլքով մը՝ գալիք սերունդներուն համար, իր ներկայ վայրին, Նիկոսիոյ մէջ:

ՍՏՈՐԱԳՐԱՀԱԻԱՐՔ՝ ՎԵՐԱԲԱՆԱԼՈՒ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ՆԻԿՈՍԻՈՅ ՄԷՋ, ԿԻՊՐՈՍ

Մենք ստորագրահաւաքի մասնակիցներս կ'առարկենք Կիպրոսի Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան փակումին, եւ կը փափաքինք զայն տեսնել վերաբացում իր ներկայ տարածքին վրայ, իբրեւ ուսման երկրորդական մակարդակով կրթարան մը՝ ծառայելու Երոսպական Միութեան եւ շրջակայ վայրերու բոլոր հայերուն:

Մենք կը գիտակցինք այն կենսական դերին որ ունեցած է Հաստատութիւնը անցնող 80 տարիներուն՝ պահպանելով ու զարգացնելով հայ լեզուն, մշակոյթը եւ պատմութիւնը եւ պաշտպանելով հայ ինքնութիւնը ամենուրեք:

Իբրեւ միակ հաստատութիւնը իր տեսակին մէջ, որ հայ ուսանողները կ'ապահովէ իրենց ուրոյն ժառանգութեան վրայ խարսխուած կրթութեամբ մը եւ օրէնքով պաշտպանուած սեփական լեզուով, մենք կը խնդրենք որ միջոցներ ձեռք առնուին ապահովելու անոր պահպանումը: Կը խնդրենք որ Հաստատութեան հիմնադիր ու բարերար Գրիգոր եւ Կարապետ Մելգոնեանի փափաքները յարգուին: Մենք կը խնդրենք որ այս տարածքը մնայ պատմա-մշակութային Ազգային Ժառանգութեան վայր՝ ինչպէս յայտարարուած է Կիպրոսի Հանրապետութեան անձնունմիսկիութեան հրամանագրով:

Կը խնդրենք որ պաշտպանէք աշխարհաւաքիս հայերու մշակոյթն ու ինքնութիւնը՝ երաշխաւորելով որ վերաբացուի կրթութեան այս մեծ կեդրոնը եւ առիթը սրուի որ ան ծաղկի եւ բարգաւաճի եւ իրանով բարգաւաճին հայրդիներու ապագայ սերունդները ամենուրեք:

- Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը կիսմեծաւ 1926ին ասպնջական Կիպրոսի մէջ իբրեւ «բջիւն» կրկն մը հայթայթելով Յեղասպանութենէն ետքիւրաւ վերապրողներուն: Այս գիտակցութեամբ, պատմական ջերմորդ անձնունմիսկի յայտարարուած են Կիպրոսի Հանրապետութեան կողմէ՝ իբրեւ Կղզիին ազգային ժառանգութեան մէկ մասը:
- Ողբերու կողմէ տնկուած ծառերը կը ներկայացնեն սփիւռքի բարգաւաճող հայկական համայնքները: Այս պատճառով է որ Կիպրոսի Հանրապետութիւնը՝ Հաստատութիւնը կը նկատուի «պաշտպանեալ» պատմական վայր՝ իբրեւ խորհրդանիշ վերապրումի եւ յոյսի:
- Հազարաւոր հայեր ողորմ անցան Մելգոնեանէն ոչազրաւ դիպքեր գրանցին իրենց եամայնքներէն ներս, դառնալով առաջնորդներ իրենց ասպարէզներուն մէջ եւ առարկելով հայ մշակոյթին, կրթութեան, լեզուին ու ազգային ինքնութեան զարգացման:
- Մելգոնեանէն շրջանաւարտներ իրենց ողորմը ձգեցին ամենուրեք՝ ըլլալով առաջնորդող դերեր գրականութեան, արուեստներու գիտութեան եւ տնտեսական ասպարէզներու մէջ:
- Մելգոնեան Հաստատութիւնը հասցուցած է հազարաւոր ուսանողներ եւ ուսուցիչներ որոնք իբրեւ Բարեկամացողութեան Դեսպաններ՝ Կիպրոսի ժողովուրդին արդար պայքարը կը պաշտպանեն, որպէսզի իրաւացի լուծում մը գտնէ Կղզիին Հարցը:

ՄԻԱՅԷՐ ՍՏՈՐԱԳՐԱՀԱԻԱՐՔԻՆ՝
ՓՐԿԵԼՈՒ, ՎԵՐԱԲԱՆԱԼՈՒ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՏՈՐԱԳՐԱՀԱԻԱՐՔԻՆ ԿԱՅՔԷՉԸ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՀԱՍՅԷՒՆ՝ www.midk.org/am

